

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

**AMERIČKE I FRANCUSKE IDEJE
UNIVERZALNOSTI KAO FAKTORI U SAVREMENIM
MEĐUNARODNIM ODNOSIMA**

MASTER RAD

Mentor:
dr Srđa Trifković

Kandidat:
Maja Mirković

Banja Luka, decembar 2019. godine

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

**AMERIČKE I FRANCUSKE IDEJE
UNIVERZALNOSTI KAO FAKTORI U SAVREMENIM
MEĐUNARODNIM ODNOSIMA**

MASTER RAD

Mentor:
dr Srđa Trifković

Kandidat:
Maja Mirković

Banja Luka, decembar 2019. godine

UNIVERSITY OF BANJA LUKA
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

**AMERICAN AND FRENCH IDEAS OF
UNIVERSALITY AS FACTORS IN CONTEMPORARY
INTERNATIONAL RELATIONS**

MASTER THESIS

Mentor:
Srđa Trifković, PhD

Candidate:
Maja Mirković

Banja Luka, december 2019

Mentor: dr Srđa Trifković, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Banjoj Luci

Naziv master rada: Američke i francuske ideje univerzalnosti kao faktori u savremenim međunarodnim odnosima

Rezime: Američke i Francuske ideje univerzalnosti se prije svega odnose na izgradnju novoga političkog sistema koji se temelji na načelima republikanizma, uzvišenim moralnim principima i univerzalnim vrlinama s naglaskom na zaštiti ljudskih prava i afirmaciji tih istih, počevši od njihovog utemeljenja Američkom a potom i Francuskom revolucijom. Cilj ovoga istraživanja jeste da se pokaže koliko dotične ideje, koje se prevashodno odnose na slobodu, jednakost i demokratiju utiču na međunarodne odnose. Da bi se bolje shvatio univerzalizam bilo je neminovno analizirati njegove začetke i time pokazati da je tanka linije između univerzalnog i totalitarnog kao što smo vidjeli s primjerom Francuske revolucije koja se drastično razlikovala od Američke. Države koje se zasnivaju na idejama univerzalnosti, prije svega Sjedinje Američke Države, imaju karakteristiku nametanja vlastitih ideja drugima s obrazloženjem zaštite opšteg dobra. Dotične države su uvjerene u svome položaju eksepcionalizma koji je motivisan posebnom misijom – voditi svijet ka boljoj budućnosti, drugim riječima, postizanje hegemonije. One su iznad međunarodnih normi jer su bili ključni u njihovom uspostavljanju, kao rezultat, ono što vrijedi za sve ostale države ne vrijedi za njih. Opravdavaju svoje postupke zaštitom ljudskih prava i širenjem demokratije. Ideje univerzalnosti se prevashodno, u savremenim međunarodnim odnosima, koriste kao oruđe za postizanje hegemonije, zaštite vlastite nacionalne bezbjednosti te pridobijanje i održavanje vlastite moći pomoću moći privlačnosti; u političkom, ekonomskom, društvenom i kulturnom smislu. Hegemonistička spoljna politika i globalno- imperijalni ciljevi i dalje ostaju kao ključni elementi američke elite.

Ključne riječi: *univerzalizam, revolucija, demokratija, izuzetnost, manifest destiny, hegemonija*

Naučna oblast: Političke i upravne nauke

Naučno polje: Međunarodni odnosi

Klasifikaciona oznaka: S 170

Tip odabrane licence Kreativne zajednice: CC BY-NC-ND

Mentor: Srđa Trifković, PhD, the Professor, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka

Master Thesis: American and French Ideas of Universality As Factors in Contemporary International Relations

Summary: The American and French ideas of universality are primarily based on the principles of republicanism, sublime moral principles and universal virtues, with an emphasis on protecting human rights and affirming them, beginning with their founding during the American and later the French Revolution. The aim of this paper is to present the extent to which these ideas, which primarily relate to freedom, equality and democracy, affect international relations. To better comprehend universality, it was inevitable to analyze its beginnings and thus to show that there was a fine line between universality and totalitarianism, an example of this is the French Revolution which drastically differed from the American Revolution. Countries based on ideas of universality, above all the United States, have the characteristic of imposing their own ideas on others with the excuse of protecting the common good. The countries in question are convinced in their exceptionalism, they are motivated by a special mission- to lead the world towards a better future, in other words, to achieve hegemony. They are above international norms because they have been instrumental in establishing them, as a result, what is true of all other countries is not true of them. They justify their actions because they are a result of protecting human rights and spreading democracy. Ideas of universality are primarily used in contemporary international relations as a tool for achieving hegemony, protecting their own national security, and gaining and maintaining their own power through the power of attraction; in political, economic, social and cultural terms. Hegemonic foreign policy and global-imperial goals remain key elements of the U.S. elite.

Keywords: *universality, revolution, democracy, exceptionalism, manifest destiny, hegemony*

Branches of Science: Political and Administrative Sciences

Fields of Science: International relations

Common European Research Information Format: S 170

Creative Commons: CC BY-NC-ND

SADRŽAJ

Uvod	7
Francuska revolucija i negativni univerzalizam	22
Uticaj francuskih revolucionarnih ideja univerzalnosti na Rusiju.....	37
Manifest Destiny i početak ekspanzije američke univerzalnosti.....	40
Ideje univerzalnosti u savremenim međunarodnim odnosima	43
Američka izuzetnost i ideje univerzalnosti.....	49
Mit američkog eksepcionalizma i univerbalizma	53
Zaključak	63
Literatura	69

Uvod

Demokratija je plod mislilaca antičke Grčke, međutim uprkos velikim filozofijama, filozofima i državicima podlegla je unutrašnjim nekompatibilnostima i slabostima. Termin demokratija potiče od grčkih riječi *kratos* (vladavina) i *demos* (narod), s tim u vezi ideje demokratije, odnosno da se glas građana uvažava, kao i njihovo pravo na samoupravljanje kroz legalno izabrane predstavnike kolektivne volje naroda opstaje. Vodeća vrijednost demokratije jeste sloboda. Slabost demokratije leži upravo u slobodi koju obezbjeđuje građanima, kao rezultat toga ona je podložna promjenama i na raskoraku je od aristokratije. Istinska demokratija obezbjeđuje prostor pojedincima da učestvuju u procesima donošenja odluka, dotične odluke se pretvaraju u kolektivnu volju većine, dakle, na osnovu glasa većine se poduzimaju određene mjere dok se glas manjine zanemaruje. De Tocqueville je upozoravao na „opasnosti demokratije kao tiranije većine“.¹ Američki i francuski revolucionari su se ipak okrenuli Rimskoj Republici kao motivaciji, uzoru i modelu na osnovu kojeg će da izgrade novu vladavinu bez monarha na čelu. Univerzalne ideje o slobodi, jednakosti i pravdi su se učvrstili tek nakon Američke i Francuske revolucije.² Francuska revolucija je izuzetna zbog toga što je težila za stvaranjem republike po uzoru na Stari Rim, međutim zbog nekompatibilnosti samog cilja i sredstava koji su se upotrebljavali, istorija se ponovila i njihov model je doživio neuspjeh, pretvoren je u imperiju. Revolucionari, uglavnom pravници koji su tumačili rimsko pravo, upotrebljavali su ga za objašnjenje svojih postupaka i za dobijanje legitimiteta za zatiranje svega poznatog i za izgradnju nove republike. Francuska revolucija je ukazala na kritičnu manu same demokratije, odnosno kada je narodu dozvoljen glas i nespremnim poklonjena moć, tada je tanka linija između demokratije i totalitarizma, kada je većini poklonjen glas rezultat može da bude anarhija. S tim u vezi, dokazali su da klasični model upravljanja nije kompatibilan sa modernim vremenom. U današnjem vremenu se smatra da je demokratija nešto čemu treba da teže oni koji ne žive u njoj, pojam *demokratizacija* se zapravo koristi kao opravdanje za borbu protiv ugnjetavajućih režima, dakle demokratija je glorifikovana. Amerika i Evropa predvode svijet u širenju demokratskih principa smatrajući da su njihove međunarodne intervencije i uplitanja opravdani jer se bore za ljudska prava, to je upravo ono što čini demokratiju privlačnom. Demokratija ne samo da obezbjeđuje veća prava i slobode pojedincima već stvara egalitarni kosmopolitski način života, to je ideal kojim se teži. Sloboda može da bude javna i privatna; prije svega, ona je javna u smislu da građani posjeduju dovoljno slobode da učestvuju u političkim procesima donošenja odluka. S druge strane, sloboda može da bude privatna u smislu da se u svakodnevnom životu mogu donositi odluke na osnovu slobodne volje pojedinaca. Element slobode jeste sloboda govora kako u javnoj tako i u privatnoj sferi života. Shodno tome, ona je povezana sa slobodom mišljenja, odnosno da se iskaže ono što se zapravo misli bez posljedica kada je ono što je izrečeno suprotstavljeno popularnim normama. Sloboda i jednakost su međusobno povezane i međuzavisne. Termini sloboda i jednakost nisu jedno te isto, razlike u značenju su često kroz istoriju zanemarene u cilju uspostavljanja univerzalnih principa u svim poljima života. Jednakost se prije svega veže za ekonomski, društveni i socijalni status dok je s druge strane sloboda povezana sa pravnim i političkim aspektom društva u

¹ Bernard Crick, *Democracy: A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2002, str. 10.

² Dick Howard, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010, str. 1.

cjelini, oslanja se na institucije države koja njih obebjeđuje ali i štiti, međutim da bi se sloboda sačuvala moraju da postoje granice i okviri unutar kojih institucije djeluju.

Ideje univerzalnosti nisu nove, sami koncept prevazilazi ono što je partikularno odnosno određeno za individue, one grupišu pojedinosti u kolektivnu cjelinu koja vrijedi za sve, iako ideje univerzalnosti nisu nove upotrebljene su u Američkoj i Francuskoj revoluciji i time su dobile novu dimenziju koje su uticale na dalji razvoj međunarodnih odnosa. Francuske i Američke ideje univerzalnosti se prevashodno odnose na izgradnju radikalno novog političkog sistema, u duhu ideja Prosvetiteljstva 17-18 vijeka, koji je zamišljen kao otjelotvorenje univerzalnih vrlina i istina u borbi za ostvarenje i odbranu ljudskih prava i demokratije. Napredak nauke i instinktivni nagon da se rasvijetle mračni uglovi razuma u 18. vijeku utiču na razvoj prosvetiteljstva. Prosvetiteljima ništa nije bilo sveto, ni tradicija, ni vjera, imali su samo jedan cilj- napredak ljudskog roda. Osmislili su ideju prirodnih prava, odnosno temelj slobode pojedinaca koju obezbjeđuju institucije.³ Prirodno pravo bi trebalo da bude jednako zastupljeno u cijelome svijetu. Univerzalizam u ovom smislu je neodvojiv od kospomolitanizma, odnosno ideje da se granice među ljudima brišu te da se upostave odnosi sa svima zbog toga što je opštedobro u pitanju, i egalitarizma, dakle svi ljudi bi trebalo da budu ophođeni na sličan način jer svi smo pripadnici ljudskoga roda, u ovakvom univerzalnom društvu vlada razum, sloboda i jednakost svih. Nakon Prvog Svjetskog rata, Woodrow Wilson je težio da ovu ideju proširi da obuhvati cjelokupnu međunarodnu zajednicu, tako što je pozvao na razvoj međunarodnih institucija, koje su garant univerzalnih ideja, principa i vrijednosti, dok su pojedini liberali smatrali da je Prvi svjetski rat vođen kako bi se svijet konačno učinio bezbjednim za demokratiju i kako bi kao rezultat demokratija učinila svijet bezbjednim.⁴ Čvrsto vjerujući u američke principe moralnosti i izuzetnosti, Wilson iskorištava priliku da pretvori do tada američki izolacionizam i unilateralizam sa univerzalizmom i internacionalizmom. Sve od tada, države koje se zasnivaju na idejama univerzalizma, kao što su Sjedinjene Američke Države, teže da nameću svoje idejne koncepte drugima, sa obrazloženjem da su sveopšte važeći i primjenjivi. U tom smislu univerzalizam se poistovjećuje sa borbom za moć u obliku hegemonističke univerzalnosti, istovremeno uključuje jedne u svoju shemu dok isključuje druge u cilju postizanja svojih hegemonističkih ciljeva. Dotični hegemonistički ciljevi su ukorjenjeni u američkom društvu još i prije Američke revolucije ideologijom prvih doseljenika Puritanca na američko tlo, međutim dotična ideologija je dostigla novi nivo tokom revolucije koja i u savremenim međunarodnim odnosima oblikuje američku spoljnu politiku.

Ideje univerzalnosti utemeljene su tokom Američke (1765-1783), a potom, sa još većim mesijanskim žarom, tokom Francuske revolucije (1789-1799). Blisko su vezane za odbacivanje monarhističkog legitimizma i afirmaciju republikanizma. S tim u vezi, republikanizam je moguć stvaranjem sistema koji omogućava da želje naroda budu predstavljene kroz legalno izabrane predstavnike koji će ujedno biti i zaštitnici univerzalnih vrijednosti. Ključna razlika između demokratije i republikanizma leži u stepenu slobode koje vlade uživaju. Očevi osnivači su se plašili da bi pojedinac mogao da stekne dovoljno moći što bi rezultiralo pretvaranjem sistema u tiraniju. Bili su svjesni da je moguće da se čista demokratija pretvori u jedan takav sistem. Dakle, s željom da se ubuduće spriječi vladavina pojedinca, izgradili su novi sistem koji u svojoj srži nije čista demokratija ali nije ni čista republika, bili su primorani da osmisle način

³ Dick Howard, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010, str. 208.

⁴ Džozef Naj, *Kako razumjevati međunarodne sukobe*, Stubovi culture, Beograd, 2006, str.124.

da se spriječi bilo kakva eventualna zloupotreba moći u vidu uskraćivanja neotuđivih prava građana. Demokratija kao i republikanizam obezbjeđuju slobodu svojim građanima u vidu slobodnih izbora kojima se biraju predstavnici koji će zastupati volju građana. Međutim, kada je u pitanju demokratija glas većine se uvažava naspram manjine, manjina se u tom smislu može zloupotrijebiti. U čistoj demokratiji glas većine je primaran, na osnovu njega se donose zakoni ali se mogu i promijeniti već postojeći. Dok se s druge strane u republikama biraju predstavnici koji će donositi odluke u ime građana ali u okviru zakona, koji ograničava moć vlade i spriječava bilo kakvu zloupotrebu manjine.⁵ Ključni elementi republikanizma su dokumenti koji ograničavaju moć onih koji vladaju, to su dokumenti poput američke Deklaracije prava, američka Povelja prava, francuski ustavi i Deklaracija prava čovjeka i građanina. Američka i Francuska revolucija su u tom pogledu zaista presudni događaji u istoriji, doneseni su ključni elementi zasnovani na idejama univerzalnosti koje su se odnosile na obezbjeđivanje više sloboda i prava građanima ali istovremeno formiranjem okvira unutra kojih će vlade moći da vladaju s naglaskom na izbjegavanju tiranije. U Americi sloboda se odnosila na slobodu od engleskog Kralja i od feudalnih zemljoposjednika, jednakost se odnosila na socijalnu i društvenu jednakost jer onaj koji služi je jednak na osnovu njegovih neotuđivih prava kao i onaj kojega služi (izuzev robova).⁶ Način da se spriječi zloupotreba jeste podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku koji će se međusobno uravnotežiti. Međutim, ključna razlika između Američke i Francuske revolucije jeste ta da je povod za revoluciju a kasnije i rat u Americi bio upravo taj što je britanski parlament počeo donositi zakone i nametao obaveze kolonistima u kolonijama bez njihovih predstavnika, dakle oni su bili svjesni da su predstavnici kao zaštitnici građanskih sloboda i volje građana neophodni za njihov dalji razvoj. S druge strane, iako su vođe revolucije tokom Francuske revolucije bili svjesni činjenice da je republikanski sistem zasnovan na legalno izabranim predstavnicima koji će da prenose volju naroda, oni su ipak odlučili da dotični ključni element koji čini *res publicu*, suspenduju, dakle, suspendujući ustav sistem se pretvara u diktaturu. U ono što je sasvim suprotno načelima republikanizma.

Idejne postavke navedenih revolucija zasnivaju se na konceptu neotuđivih prirodnih prava čovjeka i iz njega izvedenih ideja sloboda, jednakosti i afirmacije tih prava. Jakobinska diktatura koja je proizvela teror, a zatim i imperijalna ekspanzija, kao plodovi Francuske revolucije, upozoravaju da je tanka linija između univerzalnog i totalitarnog. Posljedice revolucija u Americi i u Francuskoj su dalekosežne jer su se odrazile na druge države, kao glavne subjekte međunarodnih odnosa, te na njihovo društveno-političko uređenje. Univerzalizam kao politička premisa značajan je faktor međunarodnih odnosa jer utiče na položaj država u međunarodnom sistemu, na procese i na interakcije međudržavnog karaktera.⁷ Edmund Burke je rano uočio da revolucija i teror Francusku pretvaraju u oligarhiju, ne u demokratiju, jer je sistem vođen apstraktnim principima i idejama.⁸ Silom su pokušavali nametnuti univerzalnu jednakost ne ostavljajući mjesta za individualne razlike, što je uticalo na politiku terora i u konačnici na neuspjeh same revolucije. Prema de Maistreu, sistem je stvoren kako bi uništio prava pojedinaca; Francuska revolucija je drugačija od prethodnih jer je postigla

⁵ Republic vs. Democracy: What Is the Difference, <https://www.thoughtco.com/republic-vs-democracy-4169936>, pregledano 03.03. 2019.

⁶ Godfrey Hodgson, *The Myth of American Exceptionalism*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, str. 13.

⁷ Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2004, str. 66.

⁸ Edmund Burke, *Reflections on the French Revolution*, London J.M. Dent & Sons LTD, London, 1951, str. 121.

najviši stepen korupcije i prerasla je u najgori despotizam u dosadašnjoj istoriji.⁹ Razlika između republikanizma i despotizma je ta što u republikanskom sistemu postoji podjela vlasti kako bi se onemogućila bilo kakva zloupotreba dok u despotizmu vlada jedan vladar koji posjeduje apsolutnu moć a individualna volja postaje opšta, odnosno univerzalna; u ovakvom sistemu je veća vjerovatnoća da će se moć zloupotrijebiti. Primjer takvog univerzalizam je lažna kategorija, jer istinski univerzalizam ostavlja prostor za partikularnosti, odnosno za sve ono što čini jedan sistem različitim, ali i ono što čini sve ljude različitim kao individue. Francuska revolucija je bila potpuna ideološka revolucija odbacivali su sve stare norme i prakse. Berk je uočio da su učinjene katastrofalne greške, jer reformisati sistem ne znači uništenje cijelog temelja kao što su revolucionari težili da učine, već sa strpljenjem dodavati sve ono što je nepohodno da novi sistem funkcioniše¹⁰. Francuski historičar Albert Mathiez je tvrdio da su jakobinci i boljševici slični jer su obe diktature rođene građanskim ratom, imali su slične ciljeve, da transformišu društvo.¹¹ Revolucije u Rusiji koje su vođene francuskim principima i djelima, iako su u početku negirane sličnosti, teško je zanemariti djela koja su učinjena u cilju kolektivizma i ideologije, u vrijeme najvećih svjetskih kriza i turbulencija. Međutim, značajno je to što je Rusija naslijedila jakobinski način upravljanja i u modernim međunarodnim odnosima uspostavila dva pola koja su zasnovana na različitim shvatanjima univerzalizma. Jedan pol je ukorjenjen u totalitarizmu u obliku diktature dok je drugi kontinuiran u obliku demokratije koja je zasnovana američkim principom. Dotične dvije krajnosti kontinuirano, od revolucija u Americi i Francuskoj vode bitku za prevlast pod izgovorom izgradnje novoga društva sa sličnim ciljem- hegemonijom. U vezi s tim, činjenica je da su Američka a kasnije i Francuska revolucija uticale na sami razvoj demokratije zbog ideja o razvoju i zaštiti sloboda, ljudskih prava, jednakost pred zakonom i suvereniteta, samom činjenicom da su otvorile prostor za takvo razmišljanje ostavilo je mogućnost da se kasnije, kada narod bude spreman, uspostavi takav jedan sistem. Francuski narod tokom Francuske revolucije nije bio spreman na takav iskorak jer nisu navikli na samoupravljanje, uspjeli su totalitarizam apsolutnog vladara pretvoriti u drugi autoritativni oblik u vidu jakobinske diktature tokom najgorog perioda-francuskog teror koji nam zapravo pokazuje da je demokratija sama sebi prijetnja i zbog toga je tanka linija između totalitarnog i univerzalnog, dotični univerzalizam se prema Butlerovoj može smatrati negativnim univerzalizmom jer je generalna ili opšta volja stavljena ispred individualne volje, time se individualna volje prestaje uvažavati, jednom kada je ovo učinjeno onda se zapravo temelj republike ali i demokratski principi narušavaju, u takvom jednom sistemu počinje vladati paranoja i strah te se uspostavlja cilj uništenja svega onoga što se dotičnom sistemu suprotstavlja.¹²

Sa druge strane, uspjeh američkih kolonija u ratu za nezavisnosti i puritansko nasljeđe u razvoju američke nacije učvrstilo je osjećaj „izuzetnosti“. Alexis de Tocqueville, je prvom polovinom 19. vijeka, opisao američku „izuzetnost“ kao odraz shvatanja nacionalnosti koja se ne temelji na zajedničkoj istoriji niti etičkoj pripadnosti već na zajedničkim idejama o vrijednostima i

⁹ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str. 73.

¹⁰ Edmund Burke, *Reflections on the French Revolution*, London J.M. Dent & Sons LTD, London, 1951, str. 164-165.

¹¹ www.nytimes.com/1988/07/10/books/the-french-revolution-right-or-wrong.html?pagewanted=all, pregledano 15.08.2017.

¹² Judith Butler, Ernesto Laclau and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, universality: contemporary Dialogues on the Left*, Verso, London and New York, 2000, str. 22.

shvatanjima.¹³ Naročito zbog toga što je Američka revolucija uspjela nasuprot Francuske revolucije koja je doživjela propast, te američkog uspjeha nakon imperijalne ekspanzije poslije pobjede u ratu protiv Španije (1898) iz kojeg izlaze kao treća najmoćnija pomorska sila. Ovaj koncept je početkom 21. vijeka našao svoj odraz u strateškim doktrinama Sjedinjenih Američkih Država (2002, 2012) koje se zasnivaju na deteritorijalizovanim, izrazito ideološkim premisama, u potpunom raskoraku sa tradicionalnim rangiranjem nacionalnih interesa. Lideri Sjedinjenih Američkih Država tvrde da su njihove intervencije na svjetskoj sceni motivisane moralnim principima, u odbrani demokratije i sprječavanju krvoprolića jer su nasuprot drugima moralno utemeljen a zajednica. Smatraju se vođama slobodnog svijeta, te se trude da ostvare svoju „manifest sudbinu“ odnosno da šire demokratiju i svoja uvjerenja gdje god isti ne postoje. Nasuprot tome, skorašnja iskustva ukazuju da se ideje univerzalnosti, odnosno univerzalizam kao politika, te ideje američke izuzetnosti, koriste kao oruđe i opravdanje za očuvanje globalne hegemonije i dalje amerikanizacije svijeta zahvaljujući odličnim marketinškim strategijama i postupcima američkih korporacija u dobi kada vlada kapitalizam i otvoreno neoliberalno tržište. Dok se pojavom Donalda Trumpa američka spoljna politika mijenja, američka meka moć na osnovu koje su nakon Hladnog rata izašli kao najmoćnija sila svijeta, kao svjetski hegemon, se polako ali sigurno zamjenjuje sa tvrdom moći pogotovo tokom sadašnje američke administracije, u njegovom viđenju svijeta Amerika bi trebalo da bude prva u svijetu bez obzira na sva ograničenja koja vrijede za druge države, iako odbacuje američki ekspcionalizam, i dalje prkosi međunarodnim normama, ne prihvata međunarodno pravo, prijeti da će se Sjedinjene Američke Države povući iz bilo koje međunarodne organizacije, kao i povlačenje finansijske podrške dotičnim organizacijama koje je Woodrow Wilson pomogao da izgradi. Jedini univerzalizam, prema Antoniu Gramsci, koji određeno društvo može da postigne je hegemonski univerzalizam, koji nije vođen istinskim univerzalizmom već je vođen od strane partikularnosti odnosno određenosti.¹⁴ Dominantna sila je hegemon i samim tim isključuje odnosno podređuje druge, univerzalizam je u većini slučajeva partikularan. Dominacija jedne strane je uvijek legitimna jer vrši svoju moć nad drugima pod izgovorom da štiti ljudska prava, širi demokratiju i slobodu gdje god ti isti principi ne postoje kao što je to slučaj sa Sjedinjenim Američkim Državama i mnogim drugim hegemonima prije njih. Rezultat izbora Donalda Trumpa za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država jeste raskorak sa tradicionalnim vođenjem spoljne politike, prije njega se isticala važnost saradnje kroz međunarodne institucije jer se time lakše dobija legitimitet za međunarodne intervencije, dok s druge strane, Trump prkosi svemu tome što je zapravo izgradilo Sjedinje Američke Države i pridonijelo njenom položaju kao dominantnoj sili, on odbacuje univerzalizam koji je blisko vezan za globalizaciju i za ideje američke izuzetnosti, on se kreće putem *transakcione diplomatije*. Transkaciona diplomatija se odnosi na to da ako suprotna strana nešto dobija onda je velika vjerovatnoća da ja gubim, dakle moja pomoć ima cijenu.¹⁵ Postizanje dogovora je ključno kada je u pitanju transakciona diplomatija u Hobsovskom svijetu, predsjednik Trump svijet tumači po principima anarhije u kojem niko nije bezbjedan. S druge strane, povlačenjem iz međunarodnih organizacija i ugovora koji su

¹³ The Myth of American Exceptionalism and the Uniqueness of America, https://www.huffpost.com/entry/the-myth-of-american-exce_b_8881132, pregledano 14.02.2017.

¹⁴ Judith Butler, Ernesto Laclau, and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, Verso, London and New York, 2000, str. 51.

¹⁵ Trump's Transactional Diplomacy: A Primer, <https://politicalviolenceataglance.org/2017/02/08/trumps-transactional-diplomacy-a-primer/>, pregledano 10.07.2019.

regulisali međunarodne odnose svjetski poredak se postepeno mijenja. Na tom putu ostavlja prazan prostor drugim državama da jačaju te da pretenduju na prvo mjesto. Nekadašnji američki partneri sada počinju sumnjati u američko vođstvo pod Trumpovom Administracijom, koje je i tokom kampanje pokazivalo naznake raskoraka sa tradicionalnom američkom politikom. Saradnjom se stvaraju povoljniji uslovi za pridobijanje legitimiteta za postupke sile koja se smatra izuzetnom koja interveniše pod izgovorom očuvanja univerzalnih principa slobode i jednakosti ljudskoga roda, bez te saradnje pojavljuje se sumnja u kompatentnost države koja interveniše. Ono što je sigurno jeste da su se ideje univerzalnosti od Američke i Francuske revolucije upotrebljavale na različite načine, ali u svojoj osnovi imaju zajedničku karakteristiku a to su moć i interesi pod izgovorom zaštite ljudskih prava. Te su ideje univerzalnosti blisko vezane sa hegemonijom vladajuće elite. Na osnovu njih Amerika je uspjela postati svjetski hegemon koji se protivi bilo kakvom kompromisu kao načinu održavanja i širenja svoga uticaja jer posjeduje moć koja je bez presedana.

Ideje univerzalnosti i Američka revolucija

Engleska dominacija na tlu Amerike je počela slanjem avanturista, ljudi bez morala i karaktera u Džejmstaun, Virdžiniju 1607. godine.¹⁶ Prvi stalni doseljenici su bili ocharani Novim svijetom kao izvorom bogatstva, doplovili su u Virdžiniju nadajući se zlatu i srebru. De Tocqueville je vjerovao da će novi doseljenici vjerovatnije sve razrušiti prije nego što išta izgrade.¹⁷ Vladalo je mišljenje da oni koji se usude otploviti u Novi svijet putuju sa jednim ciljem- brza novčana dobit. Međutim, to nisu bili ljudi od ugleda i kulture koji su posjedovali vještine ali i želje da nešto novo izgrade, to nisu bili ljudi sa vizijom za opšte dobro. Bili su lakoga morala, skloni samouništavajućim porocima. S druge strane, 1620. godine u Engleskoj su se dešavali veliki religiozni i politički nemiri. Religiozna netrpeljivost i netolerancija su obilježili cjelokupnu vladavinu kralja Čarlsa I. Oni koji se nisu pridržavali društvenih normi su smatrani separatistima. Dotične osobe su često bile meta napada, progona, te su se osjećali kao da ne pripadaju u vlastitoj zemlji. Naime, dotični separatisti su poznatiji kao Puritanci, bili su uvjereni da se anglikanska crva treba pročititi, te da ne izvršava Božiju volju. Žudili su za slobodom kojom bi bili slobodni da praktikuju svoja uvjerenja, međutim, dotična sloboda im je bila uskraćena u domovini. Prema istoričaru Nathanielu Mortonu, „Bog je za njih pripremio grad.“¹⁸ Puritanci su bili uvjereni da su upravo oni izabrani narod, predodređeni da pređu preko okeana, te da započnu novu eru čovječanstva na netaknutom tlu, gdje ih tuđa uvjerenja neće upropastiti. Za razliku od prvih doseljenika koji su žudili za bogatstvom, Puritanci su žudili za religioznom slobodom.¹⁹ Egzodus je započeo, na kraju kojeg ih je čekala krajnja destinacija

¹⁶ Kolonija u Virdžiniji je poznata kao The Virginia Company Colony jer je finansirana od strane Virginia kompanije iz Londona. Pogledati: <http://www.princip.info/2015/09/06/prva-engleska-kolonija-u-americi-dzejmstaun/#>

¹⁷ Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, The Project Gutenberg (Ebook, volume 1), <http://www.gutenberg.org/ebooks/815>, str. 81, pregledano 03.05.2018.

¹⁸ Nathaniel Morton je bio prvi istoričar iz Nove Engleske koji je napisao: "God hath prepared for them a city." Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, The Project Gutenberg (Ebook, volume 1), <http://www.gutenberg.org/ebooks/815>, str. 84, pregledano 03.05.2018.

¹⁹ <https://www.history.com/topics/colonial-america/thirteen-colonies>, pregledano 02.04.2018.

koju je sami Bog predodredio za njih. Za Puritance, ljudi u Engleskoj su skrenuli sa pravoga puta; bili su nemoralni, skloni porocima, upravo je zbog toga Novi svijet predstavljao *tabulu rasu*. Migracija u Ameriku im je omogućila priliku da započnu ispočetka, da bez ičijeg uticaja izgrade svoje novo carstvo utemeljeno na moralnim i uzvišenim principima.

Za razliku od prvih kolonista u Virdžiniji, puritanci su bili ljudi čvrstih uvjerenja, duboko religiozni i čvrstog karaktera, u Novom svijetu su činili pilgrime koji su naselili sjever budućih Sjedinjenih Američkih Država. Uprkos svim nedaćama su uspjeli osnovati i razviti kolonije Nove Engleske.²⁰ Uspjesi pilgrima ne bi bili mogući da nisu imali jednu vrstu relativnog suvereniteta, bili su izdvojeni od dešavanja u Evropi što im je omogućilo da se razvijaju. Ključna razlika između Francuske revolucije i Američke revolucije je upravo činjenica da su prvi doljenici imali potpunu slobodu da izgrade društvo koje oni žele, za razliku od Francuza koji su se morali braniti od svih protivnika. Revolucionari su predstavljali geopolitičku prijetnju svim monarhijama koje su ih okruživale i samom dotadašnjem evropskom sistemu. Dok su s druge strane američki kolonisti sami sebi stvarali pritisak da stvore nešto do tada neviđeno. Ostatak svijeta ih nije shvatio toliko ozbiljno kao što su shvatili kasnija dešavanja u Francuskoj koja je oduvijek slijedila evropske principe djelovanja i načine upravljanja. Francuzi su zavisili od apsolutne vladavine monarha kao i crkve jer im je nudila spasenje. Kasnija američka uvjerenja o izuzetnosti i *manifest sudbini* upravo proističu iz uspjeha prvih pilgrima koji su uprkos svim teškoćama egzodusa i preprekama u Novome svijetu uspjeli u svojim namjerama da osnuju novo suvereno društvo. Thomas Paine je iskoristio iskustvo pilgrima i oblikovao ga u svome pamfletu „Zdrav razum“ kao način da podsjeti koloniste, za vrijeme Američke revolucije, da upravo oni imaju posebnu sudbinu, cilj im je bio izradnja novoga svjetskog poretka. Prema Paineu, oni imaju priliku da sastave najplemenitiji i najčistiji ustav na cijeloj zemlji, te da imaju moć da ponovo pokrenu svijet ispočetka.²¹ Od samoga početka su posjedovali uvjerenje da upravo oni imaju moć da svijet oblikuju po sebi, koliko god mali i nejak i oni tada bili. Dotična želja je toliko duboko ukorjenjena u Američkom identitetu da prisutna je i danas.

Sa jedne strane, bili su slobodni da izgrade društvo bez okvira koji su stvoreni starim evropskim aristokratskim privilegijama. Dotične privilegije su proizvodile rastuće tenzije između aristokratije i buržoazije. S druge strane, novi doseljenici su imali priliku da stvore nešto sasvim novo, a to je društvo koje je jednako, bez posebnih olakšica i privilegija, koje su u Evropi svrstavale ljude u kategorije, te stvarale jaz između njih. Upravo su ova dešavanja u istoriji doprinijela kreaciji mita američkih vrijednosti, izuzetnosti i američkog principa. Prema de Tocquevilleu, puritanizam je pored religijske doktrine sličan apsolutnim demokratskim i republikanskim teorijama.²² Upravo zbog toga što su zahtjevali slobodu, suverenitet i jednakost. Riječi osnivača kolonije u Masačusetsu, Johna Winthropa, se u različitim oblicima upotrebljavaju i danas u američkoj unutrašnjoj ali i spoljašnjoj politici. Winthrop je bio uvjeren da posjeduju posebnu ulogu koju im je podario Bog, to je „blistavi grad na brdu“ ili „Božiji

²⁰ Kolonije koje su činile Novu Englesku su: Konektikat (Connecticut), Roud Ajland (Rhode Island), Masačusets (Massachusetts), Vermont (Vermont), Nju Hempšir (New Hampshire), i Mejn (Maine), pogledati: <https://www.history.com/topics/colonial-america/thirteen-colonies>, pregledano 05.05.2018.

²¹ Thomas Paine, *Rights of Man, Common Sense and other Political Writings*, Oxford University Press, Oxford and New York, 1995, str.53.

²² Alexis de Toqueville, *Democracy in America*, The Project Gutenberg (Ebook, volume 1), <http://www.gutenberg.org/ebooks/815>, str. 81, pregledano 03.05.2018.

američki Izrael²³. Dotična uvjerenja će služiti narednim generacijama kojima će sloboda i jednakost biti ključna, u borbi protiv tiranije i polačenosti. Ideje univerzalnosti su zapravo izvedene iz slobode i jednakosti, te su blisko vezane sa republikanizmom i demokratskim principima. Američka revolucija i kasnije Francuska revolucija su ključni događaji u historiji po pitanju stvaranja modernih *res publica*. Sloboda i jednakosti predstavljaju univerzalnu čežnju svih ljudi na svijetu, te čini zajedničku tačku svim ljudim koji žive u sistemu koji ih ugnjetava na bilo koji način. Međutim, dotični principi su međuzavisni i pozvezani, bez jednoga je drugi nemoguć, odnose se na zajedničke tačke svim potlačenim ljudima bilo gdje da se nalaze u svijetu, ove činjenice će u savremenoj eri biti ključne za stvaranje američke spoljne politike. U pojedinim slučajevima se univerzalnost ne razlikuje mnogo od nejednakosti. Univerzalne vrijednosti mogu biti korište kao izgovor za stvaranje hegemonije. U savremenim međunarodnim odnosima se upotrebljavaju kao oruđe za postizanje hegemonije pod izgovorom izbavljanja naroda iz opresivnih režima. Dotične ideje i vrijednosti se upotrebljavaju za dobijanje legitimiteta za nametanje ideja o boljem životu u skladu sa američkim principima, vrijednostima i praksama kroz širenje i prihvatanje demokratije. Dakle, univerzalne ideje koje se su vezane za slobodu, jednakost i pravdu, univerzalne su po tome što predstavljaju ideal kojim svi ljudi teže i na koje svi ljudi imaju pravo od samoga svoga rođenja. Međutim, mana univerzalizma jeste ta što se nameće, širi i preuzima glavnu ulogu, istovremeno je inkluzivne prirode ali i isključuje pojedine elemente koji im nisu od koristi. Dotično se najbolje vidi u Francuskoj revoluciji čiji revolucionari su silom pokušavali nametnuti univerzalnu jednakost, pri tom su zanemirili pojedine individualne potrebe svojih građana. Američka kao i Francuska revolucija predstavljaju dvije krajnosti univerzalizma koji će uticati na dalji razvoj međunarodnih odnosa, te će imati ogroman uticaj na stvaranje američke i zapadne spoljne politike prema drugima (*the other*).

Kolonisti, ne osjetivši apsolutnu moć engleske krune, 1650. godine dobijaju priznanje slobodnih opština u Novoj Engleskoj. Tim činom su dobili jednu vrstu relativnog suverenitet u obliku slobode donošenja i usvajanja novih zakona, sami su mogli imenovati svoje sudije, te zastupati lokalna prava i interese, međutim, istovremeno su priznavali superiornost krune.²⁴ S druge strane, Francuzi su bili podčinjeni apsolutnoj volji njihovog monarha, čija je riječ bila zakon. Za razliku od američkih kolonista obični Francuzi nisu uživali u slobodama koje su posjedovali kolonisti, vjekovima su bili dominirani jednostaranom voljom pojedinca za kojeg su smatrali da je izvršilac Božije volje na zemlji. Relativni suverenitet u donošenju odluka u američkim kolonijama je funkcionisao sasvim zadovoljavajuće, kolonije su se razvijale, imale su slobodu za koju su se pilgrimi borili, sve dok parlament u metropoli nije počeo kršiti ustavna prava kolonija, a to se odnosi na donošenje i usvajanje zakona bez predstavnika iz samih kolonija. Okupirali su ih vojskom kako bi ih podčinili, te su donosili rigorozne zakone o porezu jednostrano bez saglasnosti građana u Americi. U to vrijeme, Velika Britanija je bila najmoćnija država na svijetu učvrstivši svoj položaj kao najdominantnija svjetska sila i hegemon nakon Sedmogodišnjeg rata (1756 – 1763)²⁵, na uštrb Francuske koja je posjedovala ogromne kolonije u Novome svijetu (poput Kanade i Luizijane). Francuske kolonije su bile slabo naseljene,

²³ George C. Herring, *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str. 4.

²⁴ Alexis de Toqueville, *Democracy in America*, The Project Gutenberg (Ebook, volume 1), <http://www.gutenberg.org/ebooks/815>, str. 93, pregledano 03.05.2018.

²⁵ Sedmogodišnji rat je u Sjedinjenim Američkim Državama poznat kao Francuski i Indijski rat (The French and Indian War). <https://history.state.gov/milestones/1750-1775/french-indian-war>, pregledano 23.08.2018.

posjedovale su slabiju odbranu, te nisu jasno definisali niti razgraničili svoje granice sa granicama engleskih kolonija što je prouzrokovalo teritorijalne sukobe. Suprotno tome, vojska Velike Britanije je bila daleko nadmoćnija, prije svega bila je potpomognuta svojim kolonijama u Americi, koje su se brzo razvijale i širile. Međutim, vojska koja je ostala na tlu Amerika i nakon Sedmogodišnjeg rata postala je neprijateljska, stajaća vojska u doba mira se činila više kao okupacija nego kao ona koja ima zadatak da štiti kolonije.

Engleske kolonije su se bogatile i razvijale, smatrajući sebe Englezima sa svim pravima i slobodama građana metropole. Podržavali su englesku vojsku kao svoju, te su posjedovali jednu vrstu autonomije. Edmund Burke je u govoru pred parlamentom izjavio da su ljudi u kolonijama nasljednici Engleza; oni ne samo da su odani slobodi već slobodi koja potiče od engleskih ideala i principa, dakle prema njemu „duh slobode je bio jači u kolonijama više nego kod bilo kog drugog naroda na svijetu“.²⁶ Dotične vrijednosti vezane za slobodu će voditi američku naciju koja će uz pomoć njihovih uspjeha, ne samo u Sjevernoj Americi već i kasnije na svjetskoj sceni, pokušati da svijet oblikuje po sebi. Smatrajući dotično univerzalnom težnjom svih ljudi. Međutim, 1764. godine, britanski parlament donosi Zakon o šećeru (The Sugar Act of 1764), koji je imao za cilj prikupljanje sredstava za britansku vojsku u američkim kolonijama, zakon je donesen bez pristustva predstavnika iz samih kolonija.²⁷ Kolonisti su podržavali dotičnu vojsku tokom rata, međutim sumnja se pojavila kada je britanska vojska ostala u kolonijama nakon njega, te je sami Zakon o šećeru donesen bez njihovog glasa, dakle, dotična dva događaja su uzburkala osjećaje kolonista što je rezultiralo pogoršanju odnos kolonija i metropole. Pored toga što je zakon donesen bez prisustva predstavnika iz kolonija, donesen je za vrijeme epidemije velikih boginja u Bostonu, kao i recesije prouzrokovane posljedicama Sedmogodišnjeg rata. Ravnodušnost metropole prema svojim kolonijama je prouzrokovalo masovno nezadovoljstvo jer je sami Zakon o Šećeru podrivao prava građana kolonija koji su sebe smatrali Englezima i nasljednicima engleske kulture i tradicije. Britanski parlament je ponovo prekršio ustavno pravo kolonija kada je donio Zakon o taksama 1765. godine (The Stamp Act of 1765); dotičnim zakonom su građani kolonija bili primorani da plaćaju porez na većinu legalnih dokumenata.²⁸ Jednostrano doneseni zakoni bez prisustva predstavnika iz kolonija su imali za posljedicu to što će očevi osnivači kasnije uspostaviti sistem koji se temelji na leglano izabranim predstavnicima građana. Novi sistem će biti zasnovan na idejama republikanizma, tako da se ubuduće izbjegne problem donošenja odluka bez prisustva predstavnika građana. Predstavnici će se zalagati za iste te će biti prisustni u slučaju pokušaja kršenja zloupotrebe osnovnih prava građana. Posljedice britanskog nametanja poreza kolonijama i okupacije vojskom su bile dalekosežne. Naime, Boston je 1768. godine bio okupiran sa 2000 britanskih vojnika.²⁹ Vojska koja je jednom smatrana njihovom, sada je prerasla u nešto sasvim strano građanima u američkim kolonijama. Obični građani su protestovali nove zakone koji su im ometali život kao državljanima Velike Britanije. Bojkotovali su engleske proizvode, odbijali su da kupuju markice kao znak protesta Zakonu o taksama (*The Stamp Act*). Kao rezultat sve većeg nezadovoljstva, ljudi koji su sebe jednom

²⁶ Howard Trivers, *Universalism in the Thought of the Founding Fathers*,

<https://www.vqronline.org/essay/universalism-thought-founding-fathers>, pregledano 03.05.2018.

²⁷ Richard Archer, *As if an Enemy's country: The British Occupation of Boston and the origins of Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 5.

²⁸ The Stamp Act, <https://www.historytoday.com/richard-cavendish/stamp-act>, pregledano 02.03.2018.

²⁹ Richard Archer, *As if an Enemy's country: The British Occupation of Boston and the origins of Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 5.

smatrali ravnim Englezima, pogotovo zbog svoga učešća u Sedmogodišnjem ratu, su sada bili uvjereni da im više nije potrebna zaštita od Velike Britanije. Njihove jednom najveće prijetnje, Španija i Francuska su poslije rata ostali znatno oslabljeni.

Glas francuskih prosvetitelja je toliko snažno odjeknuo svijetom da su ih mnogi u Novome svijetu prihvatili veoma ozbiljno, te su ih motivisale nove univerzalne ideje o slobodi i jednakosti, o osnovnim ljudskim pravima i jednakost pred zakonom. Bazirajući se na idejama prosvetiteljstva, odnosno da bi ljudi trebalo da slijede razum, koji će otkriti sve što je do tada bilo skriveno. Činjenica da su se prosvetitelji posvetili razumu kao zvijezdi vodilji kojim će protumačiti svijet i pomoću kojeg će dobiti odgovore na određena egzistencijalna pitanja. Dotična pitanja su odjednom postala sekularna, čini njihove ideje univerzalnim zbog toga jer je razum univerzalan za sve. Razum im je govorio da bi trebalo da imaju prava, shodno prirodi iz koje ljudi sami potiču. Prirodno pravo bi trebalo da bude jednako za sve ljude u cijelome svijetu. Shodno univerzalnim idejama, željeli su da stvore novi svijet koji bi se razvijao u miru i prosperitetu. Prema Thomasu Paineu, sloboda je prognana a tiranija vlada cijelim Starim svijetom, međutim Amerikanci imaju moć da stvore novi svijet koji će biti utočište za cijelo čovječanstvo.³⁰ Same ideje koje su rođene i nadahnute prosvetiteljstvom su prouzrokovale odbacivanje monarhističke vladavine i svega vezanog za rezulirajući način života ali i upravljanja; vladar više nije bio predstavnik boga na zemlji. Francuski kralj Luj XVI je postao tiranin i izdajnik, povrh toga on je sada čovjek podložan zemaljskom zakonu na osnovu prirodnog prava.

Kolonisti su bili primorani da sazovu Kontinentalni kongres kako bi se suočili sa sve većom opresijom od strane kolonizatora Velike Britanije. Prvi kontinentalni kongres je sazvan 1774. godine, a održan je u Filadelfiji, tada su se kolonisti okupili kako bi postigli dogovor o načinu kako da ublaže posljedice neželjenih poreza, odnosno načine kojima bi se mogli istima oduprijeti. Međutim, svi pokušaji su bili uzaludni jer su bili ignorisani od strane britanskog parlamenta i krune. S druge strane, ono što jeste Prvi kontinentalni kongres uspio da uradi jeste da proširi nacionalnu svijest Amerikanaca. George Washington i Patrick Henry su se uputili na konvenciju kao predstavnici Virđinije. Duboko su bili uvjereni da je došao kraj engleskoj tiraniji. Na osnovu engleskih napora da se kolonije podčine, nenamjerno su izbrisali granice između samih kolonija. Uspjeli su učvrstiti njihov stav da su posebna nacija i kao takva treba da stvori sistem koji je univerzalan za sve građane. Upravo se tada pojavila prilika da se kolonisti napokon odvoje i da ispune želje puritanaca koji su bili prognani iz svojih domova zbog svojih uvjerenja kako bi slobodno praktikovali svoja vjerovanja bez osude. Tada su shvatili da su oni Amerikanci te da ih engleska kruna više neće sputavati jer su uprkos svemu i dalje smatrali da su izabrani narod superioran po pitanju morala i vrijednosti za koje se zalažu. Smatrali da imaju izuzetnu sudbinu, te je došlo vrijeme da tim putem krenu bez bilo kakvog gospodara koji će upravljati njima. Tako je u kongresu Patrick Henry izjavio „Ja nisam Virđžinac, ja sam Amerikanac.“³¹ Poruka ovih riječi je bila toliko snažna, da je odjeknula kolonijama. Oni su Amerikance, te prekidaju sve veze sa Engleskom, sada žele svoju nezavisnosti. Drugi kontinentalni kongres je održan sljedeće godine 1775. Međutim, ovaj put otpor je već otpočeo, borba u Bostonu je već pokrenuta. S druge strane, opstanak kolonija je zavisio od ekonomije i od agronomije, koji su u većini slučajeva bili povezani, sami Benjamin Frenklin je zamišljao

³⁰ Thomas Paine, *Rights of Man, Common Sense and other Political Writings*, Oxford University Press, Oxford and New York, 1995, str.35.

³¹ Stephanie Sammartino Mcpherson, *Liberty or Death*, Carolrhoda Books, inc/Minneapolis, 2003, str.42.

budućnost Sjedinjenih Američkih država zasnovanom na agronomiji. Budućnost kolonija je zavisila od sposobnosti da trguju i razmjenjuju dobra sa drugim državama. Engleska je sputavala njihovu ekspanziju na zapad, sama poljoprivreda je doživljavala krizu zbog manjka obradivog zemljišta. Kolonisti su se nalazili u teškoj situaciji i jedini mogući izlaz iz nje jeste proglašenje nezavisnosti i rat. Ovaj čin bi im omogućio da trguju sa ostatkom Evrope. Prema Thomasu Paineu, nezavisnost bi im omogućila da se rukuju sa svijetom, da žive u miru sa svijetom, te da trguju sa bilo kojim tržištem.³² Američki revolucionari su željeli da stvore novi sistem trgovine u svijetu, zasnovan na slobodnoj trgovini, smatrali su da bi razvoj jedne države omogućio razvoj drugim državama. Novi sistem, bi pružio priliku državama da imaju što više kontakta. Time bi mir bio omogućen i vjerovatniji, umjesto da se države kontinuirano sukobljavaju oko moći u merkantilističkom i u nestabilnom anarhijskom sistemu.

Povod za revoluciju, za proglašenje nezavisnosti i za američki Rat za nezavisnost je bilo masovno nezadovoljstvo kolonista koji su bili u potlačenom položaju, kruna je sputavala njihov razvoj jer su se plašili da bi ih vlasita kolonija mogla preteći, te su donosili nove zakone bez predstavnika iz kolonija, s tim u vezi se pridodaju masovni nemiri i strah prouzrokovan okupacijom. Prije svega u Bostonu, gdje se desio veliki sukob između samih kolonista i britanske vojske. Posljedica okupacije je otvoreni revolt građana Bostona protiv okupatora, ovo uključuje događaje poput Bostonske čajanke, kada su se lokalni pobunjenici prurušili u Indijance te počeli bacati zalihe čaja u bostonsku luku.³³ Bostonska čajanka je imala ogroman uticaj na koloniste, sada su bili sigurni da se mogu suprotstaviti daleko moćnijoj sili. Događaji u Bostonu: Bostonska čajanka, okupacija i naravno Bostonski masakr tokom kojeg su Britanski vojnici otvorili vatru na civile jer su im se ismijavali. Troje ljudi je poginulo, dvoje fatalno ranjeno i šestero povrijeđenih od oko stotinu prisutnih kolonista.³⁴ Činilo se da izvršavaju okupaciju već osiromašenog naroda, a događaji u Bostonu su ukazivali na to da je oružani sukob neminovan. Stanovnici američkih kolonija su smatrali da okupacija nije pravedna jer su i oni državljani Velike Britanije, te su se pitali čemu stacioniranje vojske u doba mira. Pored stanovnika Bostona, stanovnici ostalih kolonija, poput onih u Njujorku su takođe smatrali da kralj Edvard III nije poslao svoju vojsku kako bi zaštitili koloniste i osigurali im veću slobodu. On ih je zapravo poslao kako bi im oduzeli osnovna prava te ih primorali da se povinuju britanskim interesima. Prema tome, događaji poput uvođenje novih poreza bez predstavnika iz kolonija, okupacije, uskraćivanje sloboda, zanemarivanje jednakosti i ljudskih prava su uticali na izradu i usvajanje Deklaracije nezavisnosti kao i na početak rata. U čvrstoj namjeri da se odcjepe od metropole, Thomas Jefferson izrađuje nacrt Deklaracije nezavisnosti, koji je zvanično usvojen na Drugom kontinentalnom kongresu 4. jula. 1776. godine, kao zajednička deklaracija svih trinaest američkih kolonija. Dakle, kolonisti su bili spremni na neminovni rat, prema predstavniku iz Virdžinije Paticku Henryu „Svemoćni Gospode, ja ne znam kojim smjerom drugi koračaju; ali za mene, dajte mi slobodu ili mi dajte smrt.“³⁵ Deklaracija nezavisnosti je jednoglasno usvojena od strane predstavnika trinaest kolonija, na ovaj način su željeli da, pored toga što su zahtjevali svoju nezavisnost, definišu neotuđiva prava i principe

³² Thomas Paine, ed. Ian Shapiro and Jane E. Calvert, *Selected Writings of Thomas Paine*, Yale University Press, New Haven and London, 2014, str. 79.

³³ Siege of Boston, <https://www.history.com/topics/american-revolution/siege-of-boston>, pregledano 25.08.2018.

³⁴ Richard Archer, *As if an Enemy's country: The British Occupation of Boston and the origins of Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 193.

³⁵ Stephanie Sammartino Mcpherson, *Liberty or Death*, Carolrhoda Books, inc/Minneapolis, str.46.

koji su motivacija za revoluciju. Američka politika se i danas temelji na univerzalnim principima koji su navedeni u samoj deklaraciji, a to su:

„Mi smatramo ove istine očiglednim: da su svi ljudi stvoreni jednaki, da su obdareni od strane njihovog Tvorca određenim neotuđivim pravima, među kojima su život, sloboda i težnja za srećom. – U cilju obezbeđivanja ovih prava, vlade ustanovljene među ljudima, izvode svoje zakonite moći iz saglasnosti onih nad kojima se vlada. – Ako ikada ijedan oblik vlade postane prepreka ostvarivanju ovih ciljeva, pravo je naroda da ga promeni ili ukine, da ustanovi novu vladu, koja će ležati na temeljima takvih načela, i organizovati svoje moći tako da najbolje utiče na narodnu sigurnost i sreću.“³⁶

Deklaracija nezavisnosti je definisala neotuđiva prava i iznjela činjenicu da su svi ljudi stvoreni jednaki te kao takvi imaju pravo na život, slobodu i na sreću. Ovim su stvorene ideje jednakosti svih ljudi, te da se vlade stvaraju na osnovu pristanka a ne ucjene. Upravo je Deklaracija nezavisnosti stvorila principe po kojima će sve buduće republike biti upravljane. Ovaj model će biti primjer svim budućim državama, te je jedan od najbitnijih događaja koji je uticao na američku izuzetnost, koji je u njima učvrstio stav prvih pilgrima, a to je da su upravo oni izabrani narod koji će voditi cijelo čovječanstvo ka boljoj budućnosti. Deklaracija nezavisnosti je prvi dokument koji se osvrnuo na univerzalne ideje i vrijednosti, a to su: sloboda, jednakost, suverenitet i neotuđiva ljudska prava. Američka deklaracija nezavisnosti predstavlja prvi pismeni dokument ove vrste, ona će biti motivacija za sve koje slijede, uključujući ustave novih država. Dotični ustavi će staviti veliki naglasak na prava pojedinaca, pored prava na život, slobodu i na jednakost. Te će staviti naglasak i na druga univerzalna prava kao što su pravo govora, pravo izražavanja, sloboda religije, sloboda svakog pojedinca da ima pravedno suđenje te jednakost pred zakonom. Dakle, Američka revolucija je zapravo pokrenula lavinu koja se temelji na univerzalnim idejama, buduće revolucije će se ugledati na nju- uključujući Francuska revolucija koja je započeta neposredno nakon Američke revolucije. Konačan cilj Francuske revolucije je bio sličan američkoj, zahtjevali su univerzalu slobodu, jednakost i suverenitet. Međutim, dotična revolucija predstavlja suprotnost američkoj iako su se zalagali za slična prava ono što ih zaista razlikuje jeste način na koji su izveli revolucije. Pored toga su imali različita shvatanja pojmova univerzalnosti, slobode i jednakosti. Ideje univerzalnosti koje su definisane tokom ovih revolucija će imati ogroman uticaj na savremene međunarodne odnose. Ako je kraj istorije predstavljao kraj Hladnog rata onda je ovo početak istorije.

Godine 1776, Amerikanci potpisuju trgovinski ugovor sa Francuskom. Vodili su se logikom da je neprijatelj njihovog neprijatelja, njihov prijatelj. Odnos Engleske i Francuske je nakon Sedmogodišnjeg rata i dalje bio zategnut. S jedne strane, Francuzima je bilo u interesu da se Engleska što više oslabi. S druge strane, revolucija u Americi bi im pružila priliku da ojačaju svoje prisustvo, odnosno moć u Amerikama. Kralj Luj XVI je toliko novca uložio u američku nezavisnost da su mu državne kase ostale skoro prazne što je uticalo na sami početak Francuske revolucije. Prema de Maistreu, mir je samo odmor, rat je uobičajno stanje ljudskog roda.³⁷ Dakle, u Francusku su poslani Benjamin Franklin iz Filadelfije i Thomas Jefferson iz Virdžinije kako bi postigli dogovor da se Francuska uključi u revoluciju u Americi. Međutim, prema

³⁶ Deklaracija nezavisnosti, http://ipt.fpn.bg.ac.rs/Materijal/Deklaracije/Deklaracija_nezavisnosti.pdf, pregledano 11.07.2018.

³⁷ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str.51.

novome planu međusobno bi trgovali bez tarifa, praktikujući slobodnu trgovinu. Benjamin Franklin, je već bio poznata ličnost te je u Parizu uspio u svojim namjerama, Kralj Luj XVI je pristao da im pomogne, te da učestvuju u Američkoj revoluciji sve dok ne proglase nezavisnost od Engleske. Francuzi su im pružali novčanu i vojnu pomoć, te su nagovorili Španiju da učestvuje, obećavajući im da će im biti vraćen Gibraltar.³⁸

Godine 1781. Američka kontinentalna armija predvođena Georgeom Washingtonom, uz pomoć Francuza, pobjedila je odlučujuću bitku kod Jorktauna (Opsada Jorktauna) u Vridžiniji. Britanska vojska predvođena lordom Charlesom Cornwallisom se predala. Činjenica da su se Britanci predali te da su nakon toga zarobljeni, primoralo je vladu Velike Britanije da prizna poraz od strane kolonista. Posljedica bitke kod Jorktauna je priznanje nezavisnosti američkih kolonija od strane Velike Britanije. Rat za nezavisnot je formalno okončan Pariskim mirom 1783. godine, u kojem Velika Britanije formalno priznaje nezavnist američkim kolonijama. Međutim, posljedice Rata za nezavisnotst su dalekosežne, najprije pitanje američkih domorodaca je izostavljeno iz dotičnog mirovnog sporazuma, njihova teritorija je dodjeljena Amerikancima. U to vrijeme univerzalna pravda, jednakost i sloboda se još nije odnosila na domoroce, na žene i na crnce koji su i dalje bili u potčinjenom položaju. Isključenje jednih nije nova pojava što se tiče univerzalizma. Ideje univerzalnosti su često predstavljene kao opšte važeće koje bi trebalo da se odnose na sve ljude samim njihovim rođenjem prema zakonima prirode. Međutim, dotične ideje su često upotrebljene kao oruđe za postizanje hegemonije i za širenje interesa jače sile. Krajnji cilj je uspostavljanje zona uticaja kao i širenje ideologije koja se smatra uzvišenom i ispravnom za sve. Pogotovo što se tiče Sjedinjenih Američkih Država, koje su od svoga začetka prenosile ideje svoje izuzetnosti. Legitimitet takvom jednom mišljenju pružaju njihovih uspjesi koji su zapravo uzdignuti, pa čak i do mitološkog nivoa. Duboko su ubjeđeni da je sami tvorac dotični put otvorio pred njima. Oni su ti koji koračaju izabranim stazama do konačnog cilja, a to je svijet oblikovan po njima samima. Kao što je Bog oblikovao ljude po sebi tako se Amerikanci trude da svijet oblikuju po američkom principu jer su oni izuzetni, izdvojeni su od ostalih, a to ih čini posebnim.

Nakon Američkog rata za nezavisnosti, Francuske je bankrotirala zbog novčane pomoći Amerikancima što je prouzrokovalo novu revoluciju ali ovaj put u Francuskoj. Velika Britanija se brzo oporavila nakon gubitka u ratu, prije svega zahvaljujući industrijskoj revoluciji. Poslije-ratni oporavak nove nezavisne zemlje je prouzrokovao depresiju, pojavila su se nova neslaganja i suparništva, a kongres se često sastajao u raznim mjestima, kao što su Princeton, Anapolis, i u gradu Njujorku.³⁹ Vanjskom svijetu se zbog nestabilnosti nove države činilo da će nova republika doživjeti kraj kao najmoćnije Rimsko Carstvo prije njih. S jedne strane, Amerikanci su bili uvjereni da ih je sami Bog izabrao, te da će njihov novi republikanski i prije svega demokratski sistem stvoriti novi model upravljanja utemeljen na univerzalnim pravima, kao što su jednakost, sloboda i suverenitet. S druge strane, bili su suviše slabi da bi ih iko shvatio za ozbiljno, mnoge evropske monarhije su i dalje bile uvjerene da je novi republikanski sistem izgrađen na nestabilnom temelju. Međutim, Amerikanci su bili uvjereni da će uspjeti izgraditi nešto neviđeno u svijetu, da će upravo oni biti utočište svim potlačenim ljudima i model ostalim zemljama zasnovan na neotuđivim pravima i slobodama. Oni su odabrani narod kojim je suđeno

³⁸ George C. Herring, *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str. 21-23.

³⁹ George C. Herring, *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str.35.

da vode čovječanstvo u svjetliju budućnost. Stavarjući novi sistem koji svijet dotada nije vidio, miješanjem demokratičkih i republikanski načina upravljanja su to i učinili. Glavni cilj im je bio da se ubuduće izbjegne tiranija kako pojedinca kao što bi mogao da bude eventualni monarh ili diktator, što se zapravo dogodilo u Francuskoj. Novi sistem bi trebalo da se zasniva na volji građana koji bi uz pomoć leglano izabраних predstavnika donosili zakone pridržavajući se Deklaracije nezavisnosti kao i Povelje o pravima. Podjela vlasti je ta koja bi onemogućila bilo kakvu zloupotrebu ili tiraniju. Međutim, prije svega su morali učiniti nešto što bi ojačalo njihovu moć i omogućilo da se suoče sa svim novim problemima. Ovo je jedino bilo moguće pomoću čvrstog ustava koji bi im učvrstio položaj. Evropa je u ovo vrijeme bila zaokupirana ravnotežom snaga, kako bi onemogućili bilo kojoj državi da prevlada u ovom izuzetno nestabilnom sistemu. Upravo su zbog toga mnogi Amerikanci smatrali da bi trebalo da iskoriste sve što im je priroda omogućila. Svijet je bio mnogo veći tada, te su bez ikakvih teškoća mogli da se izoluju od ostatka svijeta zbog geografskog položaja, i samom činjenicom da se nalaze između dva okeana. Geografija i evropska ravnoteža snaga im je omogućila da fokusiraju na domaću sferu. Izradom čvrstog ustava su smatrali da postavljaju temelj velike imperije, te da su veliki narod koji zahvaljujući svojim moralnim principima i vrlinama mogu služiti kao primjer ostatku svijeta.

Novi ustav je potpisan 17. septembra 1787. godine, ovaj dokument predstavlja vrhovni zakon Sjedinjenih Američkih Država koji je opstao sve do danas.⁴⁰ Prije njegovog potpisivanja i ratifikacije, trebalo je da osmisle način na koji će imati snažnu vladu ali ne toliko moćnu da se lako može pretvoriti u tiraniju. Očevi osnivači su bili svjesni jedine mane same demokratije, a to je da je tanka linija između slobode i tiranije. Onima kojima je poklonjena velika moć je pripadala i velika odgovornost kao i veliki potencijal da se dotična moć zloupotrijebi. Dakle, trebalo je da osmisle način da se vlada obuzda i da se novi demokratski i republikanski sistem razvija i širi. Plašili su se da bi im premoćna vlada mogla oduzeti prava i slobode za koje su se borili protiv britanske monarhije. Raspodjela moći je jedini način da se postignu njihovi ciljevi. Podjelom vlade u zakonodavnu, izvršnu i sudsku granu bi spriječilo bilo koji pokušaj da se bilo ko domagne vrhovne moći. Međutim, ideje koje su osmišljene u prvim amandmana ustava, odnosno u Povelji o pravima su ključne. Povelja o pravima je prenijela ideje da su svi jednaki, da bi trebalo da budu slobodni te da imaju neotuđiva prava. Ove ideje su univerzalnog karaktera, te će biti vodilje američke retorike od njihovo nastanka pa sve do danas. Ideje koje su stvorene tokom Američke revolucije su zaista spektakularne, probudile su u svim ljudima nadu za bolje sutra. Sama revolucija je učvrstila u amerikancima ponos, te da su oni izuzetni narod koji će voditi cijelo čovječanstvo, svi ostali će kopirati njih model upravljanja. Povelja o pravima izražava slobodu vjeroispovijesti, štiti slobodu govora, štampe, okupljanja.⁴¹ Po prvi put su se prava čovjeka našla napisano u zvaničnom dokumentu. Povelja o pravima je prenijela ideju svim ljudima da mogu da budu šta žele, da imaju slobodu da odlučuju sami o svojoj sudbini. Upravo zbog toga što je u Evropi sistem i dalje bio zasnovan na hierarhiji. Ljudi su bili predodređeni za poziciju u životu. Na suprot tome, Povelja o pravima i Deklaracija o nezavisnosti u sebi sadrže karakteristike koje su utemeljene u prosvetiteljstvu, od afirmacije univerzalnih principa i sloboda cijeloga čovječanstva. Povelja o pravima kao i Deklaracija o nezavisnosti su dokumenti koji potvrđuju republikanski način upravljanja, dotični dokumenti

⁴⁰ The Constitution, <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/the-constitution/>, pregledano, 10.09.2018.

⁴¹ The Constitution, <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/the-constitution/>, pregledano 05.09.2018.

su otelotvorenje univerzalnih ideja, kao što su: sloboda, jednakost, jednakost pred zakonom, oni potvrđuju da je vlada ta koja bi trebalo da funkcionise na osnovu pristanka naroda, ovo su ideje koje čine američki princip, američku ideju. S druge strane, iako Deklaracije o nezavisnosti, Povelja o pravima i sami Ustav Sjedinjenih američkih država sadrži univerzalne i kosmopolitske elemente. U anarhičnom međunarodnom sistemu mora postojati nešto što je zajedničko i univerzalno za sve iako je međunarodni sistem vođen različitim shvatanjima, različitim kulturama, tradicijama i na kraju istinama. Ovakav sistem mora da sadrži elemente koji povezuju sve ljude bez obzira odakle dolaze, gdje žive i kojim jezikom komuniciraju. Sjedinjene Američke Države su sačinjene od ljudi iz različitih krajeva svijeta. Ovi ljudi dolaze iz različitih kultura, govore na različitim jezicima. Međutim uspjeli su se asimilirati u američko društvo, gledali su na ljude kao pripadnike ljudskoga roda, u tome leži srž prirodnih prava. Ako su harmoniju različitosti uspjeli izgraditi na svome kontinentu, onda su očevi osnivači, prije svega, bivajući djeca prosvjetiteljstva, bili uvjereni da bi ovaj model mogli nekada u budućnosti reflektovati na cijeli svijet. Bili su uvjereni u svoju uzvišenu sudbinu i ovo im je bio još jedan motive za razvoj i ekspanziju svojih principa. Smatrajući da su njihovi ciljevi univerzalni jer svi ugnjetavani ljudi teže za slobodom, to su ciljevi svih ljudi svagdje. Ljudska prava su vrijednosti sa kojima se slažu svi ljudi bez obzira gdje žive. Očevi osnivači su bili svjesni ove činjenice i to ih je motivisalo da pripreme teren za budućnost Sjedinjenih Američkih Država. Dakle, počevši od samih očeva osnivača, Amerikanci posjeduju osjećaj izuzetne misije, ovo čini dio njihovog identiteta. Thomas Jefferson je 1802. godine izjavio da djeluju pod obavezom koja nije ograničena granicama njihovog društva- djeluju za cijeli ljudski rod, zbog toga što su okolnosti tu slobodu drugima uskratila ali njima dopustile sada oni imaju obavezu prema cijelom čovječanstvu.⁴² Pored Thomasa Jeffersona, i George Washington, prvi američki predsjednik, je dijelio slično viđenje svijeta pod vodstvom Amerike. Washington je u svome inauguralnom govoru iznio uvjerenje da je *američki eksperiment* upravo njihova sudbina, a to je stvaranje, očuvanje i ekspanzija republikanskog modela upravljanja svijetu. Prema njemu, sve i jedan korak koji su napravili kolonisti od njihovog dolaska na kontinent pa do njihove nezavisnosti je predodređeno; sve što je učinjeno bilo je zacrtano višom silom, dakle oni su ti koji moraju očuvati „svetu vatru slobode.“⁴³

S druge strane, navedena prava su često kroz istoriju a pogotovo u savremeno vrijeme upotrebljene kao izgovor za pridobijanje legitimacije za intervencije na međunarodnom planu. Prije svega tokom Busheve administracije, nakon objave rata terorizmu, univerzalne ideje kao što su zaštita ljudskih prava su upotrebljene za pridobijanje legitimiteta za međunarodne intervencije u zemljama poput Libije i Sirije. Cilj američkog intervencionizma jeste širenje svoje moći gdje god je to moguće pod izgovorom da štite univerzalna ljudska prava, od čega oni sami imaju korist jer ispunjavaju svoj nacionalni interes. U svremenim međunarodnim odnosima, pogotovo nakon terorističkog napada vidimo povratak američke politike idejama američke izuzetnosti, univerzalizma, liberalizma, i demokratizacije u dijelovima svijeta koji za to nisu spremni, i s druge strane ne žele. U ime morala, zaštite ljudskih prava i širenja demokratije mnogo toga je učinjeno što je moralno upitano. Dotično izravno krši sve ono za šta su se Amerikanci poput Woodrowa Wilsona zalagali. Univerzalizam je postalo sredstvo za pridobijanje moći i uspostavljanje hegemonije, danas zapravo idu ruku u ruku jedno sa drugim.

⁴² From Thomas Jefferson to Joseph Priestley, 19 June 1802, <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-37-02-0515>, pregledano 10.05.2018.

⁴³ Washington's Inaugural Address of 1789: A Transcription, https://www.archives.gov/exhibits/american_originals/inaugtxt.html, pregledano 09.05.2018.

Gubitak ugleda na međunarodnoj sceni je direktni rezultat gubljenja legitimiteta za postpuke učinjene u ime demokratije. Teroristički napad u Americi zapravo predstavlja prekretnicu nakon blistave pobjede nad sovjetskim komunizmom, nakon pobjede demokratije zahvaljujući američkoj mekoj moći. Američka meka moć nakon dotičnih napada postaje sve tvrđa, sada su oni ti koji će braniti cijeli svijet od terorizma. Međutim nakon optužbi da Irak posjeduje nuklearno naoružanje, tvrdnje koje su se ispostavile netačnim, nevine žrtve su rezultat takvoga djela. Dakle, ovaj događaj u historiji predstavlja početak njihovog pad sa prijestola najmoćnije države na planeti i s tim u vezi predstavlja početak gubljenja legitimiteta u međunarodnim odnosima što je direktno doprinijelo pojavi novih država koje pretenduju na prijestol najmoćnije. Izborničkom pobjedom Donalda Trumpa nije potpomoglo vraćanju američkog ugleda, čak je prouzrokovalo neželjeni efekat koji je i dalje nastavio da narušava njihov ugled, jer je nova američka politika postala iratična i nepredvidiva kao što je sami izbor Donalda Trumpa za predsjednika najmoćnije zemlje.

Francuska revolucija i negativni univerzalizam

Američka revolucija je vođena kako bi se očuvala prava koja su pripadala svakom Englezu, prema engleskoj Povelji o ljudskim pravima koja je odredila sva prava koja bi trebalo da pripadaju svim Englezima. Kolonisti su se smatrali nasljednicima engleske tradicije i s tim u vezi zahtijevali su ista prava kao i svi građani u metropoli. S druge strane, Engleska se plašila širenja i razvoja svojih kolonija, plašila se da će postati toliko moćni sami od sebe da će ih prevazići. Počeli su kršiti osnovna prava kolonista i donositi zakone koji se njih tiču bez predstavnika samih kolonija, dakle, revolucija u Americi jer vođena kako bi se očuvala prava i slobode koje su im pripadali. Kolonisti su posjedovali određeni stepen slobode, odnosno autonomije imali su pravo da sami donose odluke vezane za svoje opštine, međutim nakon Sedmogodišnjeg rata kada je Engleska vojska ostala, osjećaji su se promijenili, stajaća vojska im se činila neprijateljskom, te se izgubio osjećaj ravnopravnosti. S druge strane, Francuska revolucija je vođena na sasvim suprotan način. Cilj je bio potpuno uništenje svega vezanog za stari režim (*ancien régime*), sastoji se od uništenja temelja kako bi se stvorilo nešto sasvim novo u Evropi. Francuzi su pokušavali izgraditi slobodu od opšteg uništenja svega vezanog za monarhiju. Nadali su se slobodi nakon uništenja apsolutne vlasti kralja, te svega vezanog za podjelu stanovništva u staleže, među kojima je treći stalež bio u podčinjenom položaju. Velika razlika koja je učinila Američku revoluciju uspješnom jeste činjenica da su navikli na samoupravljanje i na slobodu, dok je Francuska uvijek bila monarhija, uvijek su gledali ka monarhu za ključna pitanja i za donošenje novih zakona jer je imao apsolutnu moć odlučivanja. Institucije koje su bile uspješne u Americi nisu bile uspješne u Francuskoj iz prostog razloga što narod nije razumio novi režim. Sve do Francuske revolucije, revolucije su vođene kako bi se sistem korigovao. Francuska revolucije se u tom pogledu drastično razlikuje od drugih, umjesto da su s vremenom i promišljenije dodavali sve što je sistem činilo tiranskim i manjkavim, oni su se odlučili na teror koji bi uništio sve. Vođeni apstraktnim idejama i smatrajući sve ljude jednakim bez obzira na individualne razlike između njih. Zanimljivo je da individualne razlike i slobode pojedinaca, bili su vođeni kolektivnom voljom (*general will*) pokušavali su nametnuti novi red. Francuska revolucija je upravo zbog toga pokazala krajnje granice univerzalizma. Francuska, uprkos naporima koji su vezani za izgradnju nove republike,

iz prethodne monarhije, se zapravo pretvorila u diktaturu. Burke je bio u pravu kada je predvidio da će jedino vojna diktatura dovesti do kraja opšte tiranije i despotizma odnosno jakobinskog terora.⁴⁴ Francuski revolucionari poput Robespierrea su svoja djela racionalizovali čitanjem starih klasika iz filozofije. Međutim, nisu bili svjesni da su okolnosti u kojima su se nalazili sasvim suprotni onim okolnostima u Starom Rimu i u Staroj Grčkoj. Za vrijeme prvih republika sloboda i demokratija nisu bili kompatibilni. Ljudi još nisu razvili osjećaj slobodne subjektivnosti. Stanovnici drevnoga svijeta nisu imali osjećaj individualne volje, zakone su donosili na osnovu kolektivne volje zajednice. Sukob u to vrijeme se nije dogodio jer ljudi nisu bili svjesni svojih suštinskih razlika. Prema Hegelu, rezultat samoga nedostatka sukoba između individualnih želja pojedinaca i kolektivne volje zajednice, na osnovu kojih su sami zakoni doneseni, jeste opšte uništenje kao jedini način da se omogući stvaranje novoga sistema.⁴⁵ Međutim, u 17. i na kraju u 18. vijeka, filozofi, naučnici i pisci su se okrenuli razumu kao glavnom izvoru i opravdanju za postojanje i za razumijevanje svijeta oko njih. Sada su imali namjeru da otkriju sve što je do tada bilo skriveno. Međutim, sada su zahtjevali dokaz prije nego što su ponuđene informacije prihvaćene kao istinite činjenice. Prosvetiteljstvo je prije svega doba Galilea Galilea, Isaaca Newtona i Benjamina Frenklina. Međutim, s druge strane filozofi poput Hobbesa, Locka, Rousseaua i Voltairea su počeli postavljati pitanja vezana za samu strukturu stanovništva i za vlast pod kojom žive. Razum im je prouzrokovao sumnju u autentičnost Božijeg prava kao opravdanje za kraljevu apsolutnu moć, odnosno u kraljev apsolutizam. Tako je John Lock tvrdio da su ljudi po prirodi rođeni slobodni i jednaki, te da nisu rođeni kako bi bili podčinjeni monarhu, smatrao je da ljudi posjeduju prava kao što su život, sloboda, i pravo na vlasništvo, dok vlade postoje na osnovu pristanka svojih građana kako bi im zaštitili dotična prava, vlade koje ne uspiju da izvrše očekivanja građana i koje neuspješno štite njihova osnovna prava bi trebalo da budu smjenjeni, dotična uvjerenja čine temelj Lockovog „Društvenog ugovora“.⁴⁶ Ovakva filozofija je prije svega uticala na Deklaraciju o nezavisnosti u Americi. Same ideje su imale mnogo uticaja i na ideologiju tokom Francuske revolucije. U Francuskoj, filozofi (*philosophes*) poput Dideroa, Montesquieua, i Voltairea, prije svega su bili svjetski ljudi, ljudi koji su putovali, uspjeli su sagledati kako drugi narodi žive, prije svega u Engleskoj. Ideje o slobodi i jednakosti koje su sami uspjeli da ugledaju u inostranstvu su ih motivisale te su ih prenosili na svoje društvo. Dotične ideje prosvetitelja su služile kao vatra koja je potpalila plamen revolucije u Francuskoj. Pretvorila je buržoazijsku borbu za jednakosti u potpunu ideolšku borbu koja je imala cilj potpuno zatiranje svega staroga i izgradnju novoga društva koji će biti vođen republikanskim načelima i univerzalnim vrijednostima. Razvoj novih ideja i naučne misli, u Francuskoj u drugoj polovini 18. vijeka zahvaljujući inovativnim novim tehnološkim i kulturnim napretkom, su proizvele ideje koje su pokrenule lavinu. Sa još većim žarom su se suprotstavili arhaičnoj, slijepoj tradiciji staroga režima (*ancien régime*). U takvom režimu je bila zamaglena linija između politike i religije, često su se pozivali na božansko pravo kao opravdanje za korupciju. Talas novih ideja je potresao sami temelj feudalizma, religije, morala i feudalnih tvorevina. Prevažodno su zahtjevali da se ukinu feudalne povlastice povlaštenih staleža, te da se privedu kraju feudalne nejednakosti koje su činile ne samo francusko već i evropsko društvo. Ovo je bila potpuna

⁴⁴ William Doyle, *The French Revolution: A Very Short Introduction*, Oxford University press, Oxford, 2001, str. 4.

⁴⁵ Joseph V. Femia, *Against the Masses: Varieties of Anti-Democratic Thought since the French Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 43.

⁴⁶ Locke's Political Philosophy, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/entries/locke-political/>, pregledano 10.07.2018.

ideološka revolucija koja je prijetila samom temelju države, a krajnji cilj je bio uništenje svega poznatog. Ideologija može biti upotrebljena kao oruđe za davanje legitimiteta tiraniji i teroru u ime morala, plemenitih ciljeva i ideala. Interestantna činjenica je da se upravo riječ „ideologija“ počela koristiti u širem smislu upravo u Francuskoj revoluciji, tokom terora, zahvaljujući Antoanu Desti de Trasiju (Count Destutt de Tracy), čovjek aristokratskog porijekla, koji je upravo čekao svoju egzekuciju kada je osmislio ovaj termin. Ideologija (*idéologie*) je prema de Tracyu sistem ideja koji je osmišljen protiv transidentalne organizovane religije i njenih shvatanja apsolutne istine.⁴⁷ Ovo je doba tokom kojeg se razvilo građanstvo, kapitalizam, te ukinulo feudalno uređenje. Sada nastupaju suverene države sa parlamentarnim uređenjem i to sve zahvaljujući samom prosvetiteljstvu⁴⁸. Prosvetitelji su bili nadahnuti novim, tada radikalnim idejama i motivisani novim mogućnostima. Bili su uvjereni da razum pobjeđuje mračne sile srednjeg vijeka. Suprotstavljali su se vjeri koja je bila zasnovana na otkrovljenu i na tradiciji. Došlo je vrijeme da se okrenu razumu (racionalizam) za objašnjenje samoga postojanje. Pored toga, počeli su se baviti i pitanjima politike te samih prava pojedinaca u državi koja je podjeljena na staleže. Filozofi novoga doba su težili za slobodom, jednakosti, za pravom slobodnog raspolaganja svojinom, za jedno zakonodavstvo i jednakost svih pred zakonom.⁴⁹ Kako se prosvetiteljstvo razvijalo i širilo tako su se globalno širili liberalni ideali koji vode projekto upravo od ovih filozofa koji su radili na unapređenju demokratskih ideala. Burke je smatrao da su nejednakosti među ljudima sasvim prirodne i čak neophodne, te na osnovu toga država može da funkcioniše i da opstane: „neki imaju više a neki imaju manje, oni koji imaju više bolje vode države, oni koji se pokušavaju izjednačiti sa vladajućom klasom, neće uspjeti, oni jedino mogu na nebu izgraditi ono što se treba izgraditi na zemlji“.⁵⁰ Uređenje države koje je hijerarhijski organizovano nije dopuštalo onima koji su se nalazili u nižem sloju društva da se izbave te da na sebe preuzmu odgovornost koja se zahtjeva za jednog vođu. Takve osobe su jedino mogle da preuzmu sporedne uloge te da izvršavaju ono što im je naređeno. Dotične osobe zbog manjka iskustva i moći jedino mogu sistem da naruše ili zloupotrijebe. U takvim okolnostima je jednostavno preći iz jednog autokratskog sistema u drugi jer ljudi koji vode novi sistem nisu navikli na slobodno društvo jer silom pokušavaju nametnuti nova pravila. Ljudi koji su vodili Francusku revoluciju nisu imali praktična iskustva, sem toga što su čitali kako bi republikanski sistem trebalo da bude. Onako što bi nešto trebalo da bude ne znači da će zaista tako biti, jedno su očekivanja a realizacija cilja je nešto sasvim drugo.

Francuska revolucije, po ugledu na Američku pa čak i na Englesku revoluciju, se suprotstavila svim dotadašnjim normama i praksama. Uspjela je uzdrmati cijelu Evropu i zasaditi sjeme demokratskih ideja u evropska feudalna društva. Iako je sama revolucija doživjela neuspjeh, univerzalne ideje koje su ostale iza nje su njena ostavština. Ljudi su postali svjesni da nešto bolje postoji, odnosno da su sposobni da upravljaju i da vladaju bez monarha. Ovo je bilo vrijeme intenzivne demokratske ekspanzije i širenja demokratski načela, ideala i principa. Vrijeme kada su se pojavile egalitarističke ideje univerzalne jednakosti i slobode. Jednom kada ljudi postanu svjesni da im sloboda nedostaje, kada ugledaju kako drugi narodi u slobodi funkcionišu, onda je sasvim racionalno da će i oni sami htjeti ono što im nedostaje. S druge strane, ono za šta su se francuski revolucionari borili je palo u pozadinu, u drugi plan, jer su

⁴⁷ Manfred B. Stegar, *The Rise of the Global Imaginary: Political Ideologies from the French Revolution to the Global War on Terror*, Oxford University Press, Oxford, 2008, str.2.

⁴⁸ Radovan Vukadinović, *Teorije međunaodnih odnosa*, Politička kultura, Zagreb, 2005, str. 15.

⁴⁹ J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.40.

⁵⁰ Edmund Burke, *Reflections on the French Revolution*, London J.M. Dent & Sons LTD, London, 1951, str. 46.

učinili toliko toga lošeg da se zaboravilo na sve ono što je bilo istinski dobro. Odnosno ono za šta su se na pogrešan, uvrnut i izopačen način borili pomoći prismotre, cenzure, nasumičnog hapšenja i lišenja slobode i na kraju egzekucijama. Nedostatak Francuske revolucije je bilo što su ljudi koji su vodili samu revoluciju bili nesposobni za transformaciju društva.

Posmatrajući cjelokupnu situaciju u Francuskoj, Burke zaključuje kako revoluciju vode ljudi koji nisu dostojni svojih funkcija.

„Bilo je tamo ljudi koji nisu ni slutili šta je to država, ljudi koji nisu znali ništa o svijetu preko granica svog čamotnog sela... među njima je bilo mnogo onih koji bi se pridružili svakom napadu na bogatstvo iz koga su tesko mogli izvući bilo šta osim u slučaju opšte revolucije.“⁵¹

To su bili ljudi koji nisu bili na najvišim funkcijama prije, nisu imali odgovornost niti odgovarajuće iskustvo kako bi adekvatno i na odgovarajući način vodili državu. Postoji ogromna razlika između onoga što se pročitava u knjigama i onoga što se iskusi u životu. Čitajući klasične filozofije, jedinu pouku koju su mogli da izvuku iz njih su ideološke i apstrakne prirode, koja nije potpomognuto iskustvom onih koji djeluju. Odnosno onih koji pokušavaju izgraditi novu republiku. Jedno je čitati i poznavati teoriju ali sasvim je drugo imati praktično konkretno iskustvo u vođenju i sa suočavanjem sa svim odgovornostima koje su vezane za upravljanje jedne države. Ovo se naročito odnosi na Francusku revoluciju u kojoj su pokušavali izgraditi novo društvo istovremeno brisajući sve tragove staroga. Neizbježno je bilo da će biti vođena apstraktnim principima koji su neizbježno doveli do velikog terora. To su ljudi koji nisu obrazovani da izgrade republiku iz pepela monarhije. Prema de Maistreu, revolucija je u osnovi politički pokret koji mora da proizvede određeni efekat.⁵² Američka i Francuska revolucija su posadile sjeme koje će izrasti u društvo koje mi poznajemo danas, to je njihova ostavština današnjem svijetu. S jedne strane su vidjeli privlačnost američkih ideja o slobodi i jednakosti, sa druge strane je svijet bio svjedok do kojih krajnosti se demokratski principi mogu dovesti, demokratija je ponekada sama sebi neprijatelj jer kada je nesporena moć dodijeljena onda je veća vjerovatnoća da će ta moć biti zloupotrijebljena. Uprkos užasima koji su se dogodili tokom jakobinskog terora prosvjetiteljske ideje o prirodnim pravima čovjeka i iz njih izvedeni koncepti jednakosti i slobode svih opstaju te predstavljaju univerzalna načela i principe po kojima svijet funkcioniše. Koncept modernih nacija se temelji na idejama suvereniteta za koju su se borili revolucionari tokom Francuske revolucije koja nije vezana za samog monarha kao što je praksa do tada bila. Postavlja se pitanje, šta bi bilo da je Francuska revolucija slijedila Američku? Možda bi rezultat bio drugačiji, da su s vremenom mijenjali one stvari koje nisu društvu odgovarale bez totalne anarhije i terora možda ne bi bila pretvorena u imperiju.

Francuska je neposredno prije same revolucije bila jedna od najmoćnijih država u Evropi, odmah poslije same Engleske. Posjedovali su razvijenu trgovinu i industriju te su izvozili proizvode kako u druge evropske zemlje tako i u daleke zemlje poput svojih kolonija i na kraju same Amerike. U 18. vijeku za vrijeme kralja Luja XIV, Francuzi su se smatrali najvećom silom na svijetu, francuski jezik je bio jezik diplomata, pričao se na mnogim Evropskim dvorovima. „Nijedan pas nije mogao da zalaje bez dozvole francuskog kralja.“⁵³ Međutim, zbog duga

⁵¹ Edmund Berk, Razmišljanja o Francuskoj revoluciji, CID, Podgorica, 2001, str. 37.

⁵² Joseph de Maistre, Considerations on France, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str.161.

⁵³ T.C.W Blanning, The French Revolution: Class War or Culture Clash, Macmillan Press LTD, London, 1998, str.40.

nastalog tokom Sedmogodišnjeg rata i učešća u američkom Revolucionarnom ratu za nezavisnosti od Engleske državna kasa postaje prazna. Ekonomska prenapregnutost je jedan od ključnih razloga za izbijanje Francuske revolucije. Paradoksalno je to što su kolonije i dalje nastavile da trguju sa Engleskom nakon osamostaljenja te su sporo Francuskoj vraćali dug zbog asistencije u njihovoj borbi za nezavisnost. Situacija u Francuskoj se sve više komplikuje, Kralj Luj XVI je bio primoran da angažuje nove ministre financija koju su pokušavali da poprave ekonomsko stanje u državi. Međutim sve reforme su bile uzaludne jer su u svakom slučaju prva dva staleža ometali reforme i na kraju ih u potpunosti zaustavljali. Raskošni život na dvoru je samo jedan od primjera koji su prouzrokovali još dublju ekonomsku krizu. S druge strane, prema istoričaru Albertu Mathiezu, francusko društvo je u to vrijeme jelo bolje, ono je bilo školovanije te je populacija naglo rasla na dvadeset i pet miliona stanovnika pred samu revoluciju, prema njemu, Francuska je zemlja koja se razvijala, neimaština određenog sloja društva ne može da prouzrokuje veliki društveni nemir, Francuska revolucija je nastala zbog toga što je balans između staleža uznemiren i poremećen.⁵⁴

Ovo je doba kraljevog apsolutizma, nisu štedjeli jer su imali pravo na to, bez obzira na sve nedostatke s kojima su se obični građani svakodnevno suočavali. Prema istoričaru Tarleu, Francuska revolucija se dogodila jer njihova proivodačka snaga nije bila usklađena sa ekonomskim potrebama; ali i zbog zastarjelog socijalnog i političkog uređenja feudalne države.⁵⁵ Dakle, ona se sama nije mogla oduprijeti novim revolucionarnim talasima koji su stajali pred njom. Pred samu revoluciju, francusko društvo je bilo podijeljeno u tri staleža: sveštenstvo, plemstvo, i treći stalež. Buržoazija, bankari, trgovci, naučnici, filozofi, pisci i seljaci su činili treći stalež. Zemlja je tradicionalno, još od srednjeg vijeka, pripadala plemstvu, uzdržavali su je zakupci koji su plaćali zakup i porez na zemlju, nakon kojih bi često ostajali bez ičega. Sa druge strane, plemstvo i sveštenstvo je bilo oslobođeno gotovo svih poreza. Život na dvoru kralja Luja XVI je bio sinonim za raskoš. Raskošni život je bio jedan od razlog zbog kojeg su svi pokušaji ekonomskih reformi bili neuspješni. Prvi i drugi stalež se protivio svim pokušajima oporezivanja, smatrajući to njihovim pravom. Sveštenstvo se okrenulo ka sekularnim užiticima, prema Mathiezu, tradicionalna vjera je ostavljena običnom narodu kao neophodni saputnik njihovom neznanju i skromnom porijeklu.⁵⁶ Raskošan život na dvoru, dug nastao zbog Sedmogodišnjeg rata i ispomoći američkim kolonijama, neusklađenosti među samim dvorjanima i ministrima na kraljevom dvoru je prouzrokovalo krajnje nestabilan sistem. Sistemu je prijetio kolaps, svi pokušaji su bili uzaludni, a najveći teret pripadao je najsiromašnijem dijelu stanovništva. S druge strane, postojao je i animozitet između samih staleža. Dakle, najnapredniji dio francuskog društva je činila buržoazija. Trgovci i bankari su postajali sve bogatiji, međutim, iako nisu mnogo zaostajali za plemstvom, bili su uskraćeni mnogim privilegijama i pravima koja su bila garantovana prvom i drugom staležu. Međutim, po zastarjelom zakonu o nasljedstvu samo prvo-rođeni sinovi aristokrata su nasljeđivali svo bogatstvo. Time se razvija i netolerancija među staležima jer se buržoazija sve više bogatila dok su mnogi aritokratskog porijekla živjeli u neimaštini. Stvorila se netrpeljivost između sirmoašnog drugog staleža i bogate buržoazije te su se iz toga razloga grčevito borili i tvrdoglavo protivili ukidanjem feudalnih povlastice i time plaćanje samih poreza. Život na dvoru je bio dekadentan. Prema Mathiezu, život u Versaju je predstavljao rupe bez dna koja je gutala i najveća bogatstva, mnogi dvorjani su sami sebe upropaštavali kockanjem i nastalim

⁵⁴ Albert Mathiez, *The French Revolution*, Williams and Norgate Limited, London, 1927, str. 12.

⁵⁵ J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.32.

⁵⁶ Albert Mathiez, *The French Revolution*, Williams and Norgate Limited, London, 1927, str. 13.

dugovima ali su to činili u stilu.⁵⁷ Ova epoha se razlikuje od drugih po tome što je sami kralj gubio legitimitet i s tim gubio je i svoju moć. Sada su se mišljenja mijenjala, kralj nema Bogom danu moć već je običan čovjek koji se nalazio u teškoj situaciji. Prvi i drugi stalež i dalje odbijaju plaćanje bilo kakvih poreza. Kralj je bio primoran da učini nešto što zapravo nije htio. Nalazio se u bezizlaznoj situaciji te je bio primoran da sazove skupštinu staleža prvi put od 1614. godine i time je započeta revolucija i slijed događaja koji će zahtijevati njegov život.⁵⁸

Francuski kralj Luj XVI je predstavljao Boga na zemlji bio je apsolutno utjelotvorenje nacije, istovremeno sekularan ali i svet, zbog gubitka legitimiteta je svrgnut. Serija događaja, pred revolucionarnu 1789. godinu, poljuljala je povjerenje kraljevih podanika. Događaji poput loše žetve, duga koji je nastao zbog skupe podrške američkim kolonijama tokom Američke revolucije, visoke carine koje su dovele do ogromnih poskupljenja zbog kojih je često nestajalo brašno.⁵⁹ Bojkotovanja i nemiri su bili neizbježni. Jedini način da se napuni prazna državna kasa je bilo oporezivanje povlašćenih, koji su po cijenu sukoba odbijali. Kralj je bio primoran da, protiv svoje volje, sazove skupštinu državnih staleža, prvi put u posljednjem vijeku, da mu pomognu u pronalasku novih poreskih izvora.⁶⁰ Tri staleža; plemstvo, sveštenstvo i treći stalež je trebalo da pošalju na skupštinu po 600 poslanika, međutim glasanje se vršilo po staležima.⁶¹ Ovaj zastarjeli način glasanja je činio veliku nepravdu za potlačeni treći stalež koji je zahtijevao da se glasanje vrši po poslaniku. Odbijali su da učestvuju u radu državnih staleža dok se ovaj problem ne ukloni. Zbog sličnih ciljeva prva dva staleža su se mogla udružiti protiv trećeg. Udruživanjem čine većinu u skupštini i time uklanjaju bilo koju mogućnost da se uvažava zahtjev trećeg kojem pripada većina stanovnika Francuske. Nezadovoljan i pomalo bijesan, treći stalež se proglašava Narodnom skupštinom, pristalicama ustavnosti. Tim činom su predstavljali pretnju kraljevom apsolutizmu i samim tim francuskim dotadašnjim načinom života. Prema Edmundu Burkeu, ljudi koji vode Francusku revoluciju nisu ljudi koji su posjedovali iskustvo u vođenju države, to su ljudi koji su obrazovani da budu oruđa a ne vođe: „kada je najviša vlast data ovako sastavljenom tijelu tada se nalazi u rukama ljudi koji nisu navikli na samopoštovanje, ljudi bez prethodnog uspjeha, i od kojih ne možemo očekivati da se trezveno ili uzdržano ponašaju upravljajući vlašću koja se našla u njihovim rukama.“⁶²

Kulminacija događaja se dogodila kada su poslanici trećeg staleža zatekli zaključana vrata u zgradi gdje su do tada sastanci bili održani. Našli su se u obližnjoj dvorani za tenis, u kojoj su se zakleli da će se sastajati sve dok se ne izradi novi ustav.⁶³ Izliv nezadovoljstva je izbio na ulicama Pariza, proširile su se glasine da se u Bastilji nalaze topovi koji će se koristiti u slučaju protesta naroda. Demonstranti su uspjeli upasti u vojni magacin i otuđiti određenu količinu oružja. Uputili su se ka Bastilji sa zahtjevom da predaju svo oružje i topove, međutim, dočekani su pucnjavom, nakon koje se Bastilja predaje. Zauzimanje Bastilje označava početak Francuske revolucije, 14. jul 1789. godine, ovoga dana se Narodna skupština učvrstila i buržoazija je došla na vlast. Plemstvo se odreklo svojih feudalnih povlastica zbog straha od dalje radikalizacije 4

⁵⁷ Albert Mathiez, *The French Revolution*, Williams and Norgate Limited, London, 1927, str. 6.

⁵⁸ Mlada Bukovansky, *Legitimacy and The American and French Revolutions in International Political Culture*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2002, str. 171.

⁵⁹ J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.47.

⁶⁰ Dick Howard, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010, str. 289.

⁶¹ J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.50.

⁶² Edmund Berk, *Razmišljanja o Francuskoj revoluciji*, CID, Podgorica, 2001, str. 34.

⁶³ J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.52.

avgusta 1789. godine.⁶⁴ Oni koji su pripadali plemstvu i sveštenstvu koji su se odlučili pridružiti revolucionarima su bili primorani da se zakunu lojalnosti. Oni koji se nisu zakunili su ili pobjegli iz zemlji i našli uočište u drugim evropskim državama ili su zatvarani. Dana 26 avgusta 1789. godine, usvojena je Deklaracija prava čovjeka i građanina po ugledu na američku Deklaraciju nezavisnosti.⁶⁵ Deklaracija prava čovjeka i građanina je osmišljena kao univerzalna i opšte primjenjiva za sve ljude. Dotična deklaracija je napisana u duhu prosvetiteljstva pod uticajem američke Deklaracije nezavisnosti. Predstavlja prvi dokument ove vrste u Evropi koji je označio pad apsolutizma te ulazak u novo moderno doba Francuske republike. Deklaracija prava čovjeka i građanina predstavlja principe po kojima će se novi francuski ustav izraditi na osnovu univerzalnih prirodnih prava čovjeka. Značaj ovog dokumenta leži u tome što je preteča svih evropskih ustava, utemeljeni na principima suverenosti, jednakosti, zaštite ljudskih prava koji su univerzalni za sve, kao i na podjeli državne vlasti. Podjela državne vlasti (na zakonodavnu, izvršnu i sudsku) je neophodna kako bi se zaštitila ljudska prava i spriječila tiranija. Ona predstavlja temelj republikanizma zbog toga što ograničava moć onih koji je posjeduju kako bi se izbjegao totalitarizam ili apsolutna vladavina pojedinca. Ustav kao i Deklaracija prava je trebalo da započne novo doba slobodnih i jednakih, u teoriji. Međutim, jednakost, ljudska prava i sloboda kao univerzalne ideje koje su namijenjene svim građanima na osnovu koji će se spriječavati njihovo ugnjetavanje i osigurati osnova prava, su ostala samo na papiru. Prema de Maistreu, ova revolucija je prouzrokovala toliko patnje, toliko je toga uništila, jedino što je narodu ostalo je idea jednakosti.⁶⁶ Dotični dokument je trebalo da uspostavi nacionalni suverenitet umjesto monarhije, umjesto apsolutne moći njihovog vladara. Međutim, zamjena volje monarha sa generalnom ili opštom voljom ništa konkretno nije promijenila u francuskom društvu. Prešli su iz jednog autoritativnog sistema u drugi za razliku od Deklaracije o nezavisnosti i Povelje o pravima u Sjedinjenim Američkim Državama. Postigli su da pretvore autoritativni sistem u totalitarni u vidu diktature, čije su posljedice dalekosežne s obzirom da ih i danas izučavamo u savremenim međunarodnim odnosima. Sanjali su o republici, stvorenoj na principima univerzalnih sloboda za sve, međutim, oni sami nisu navikli na jedan ovakav sistem. Učinili su ono što im je bilo poznato, da su imali slobodu ili autonomiju kao što su američki kolonisti imali u Novome svijetu, možda bi razumjeli da se silom ništa ne može da stvori. Potrebno je mnogo vremena da prođe da se narod prilagodi situaciji. Sistem je bio predviđen propasti, nemoguće je stvoriti nešto sasvim novo preko noći brisajući sve tragove prošlosti i oslanjajući se na apstraktne principe na osnovu poznavanja teorije klasika. Generalna volja ne može da bude osnov društva koje, jeste rođeno da bude slobodno, to jeste zaista univerzalna karakteristika svih. Međutim, sve se u jednom takvom sistemu briše, naše individualne razlike, razmišljanja, sposobnosti, vještine. Nemoguće je da se u takvom sistemu uspostvi utopijska apstrakna jednakost. To je sistem koji je bio izobličen jer nije pravio razliku između čovjeka i pojedinca, niju pravio razliku između slobode i jednakosti, potiskivali su sve oblike različitosti koji su odstupali od njihove utopijske vizije budućnosti. Da bi univerzalizam bio istinski i opšte-postojeći ali i prihvatljiv, sve partikularnosti odnosno sve razlike moraju biti prihvaćene kao dio cjeline koja je univerzalna, univerzalizam ne može da postoji bez posebnosti, bez partikularnosti. Nedostatak partikularnosti čini univerzalizam lažnom kategorijom, jer se

⁶⁴ Dick Howard, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010, str. 290.

⁶⁵ Declaration of the Rights of Man- 1789, Lillian Goldman Law Library, 2008, pregledano 19.07.2017, http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp

⁶⁶ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str. 144-145.

zanemaruju sve razlike između ljudski bića koji su rođeni sa slobodnom voljom. Slobodna volja se dalje potiskuje zakonima koji imaju za cilj nametanja opšte volje. Slobodna volja može biti zloupotrebljena od strane onih koji vladaju jer se njihovi interesi nameću njihovim podanicima, dok se istovremeno sve razlike kažnjavaju zbog sistema koji je paranoičan. Ovakav jedan sistem je osuđen na zloupotrebu jer je vladala univerzalna nejednakost onih koji su u svojim rukama držali moć. Naročito ako vođe revolucije nisu pogodni za tako nešto, to je primjer Francuske revolucije na osnovu velikog zla se ne može izgraditi utopija, ljudi sve pamte, pogotovo glad i smrtna kazna povezane sa giljotinom. U dotičnoj distopiji oni koji ne razmišljaju kao i većina, oni koji se ne slažu sa sistemom ili oni koji umiju da razmišljaju zasebno su zapečaćeni izdajnicima, državnim neprijateljima. Na kraju takvim ljudima preostaje ili da se kriju ili da završe na giljotini. Bolja budućnost na dotičnim principima i praksama se ne može izgraditi, jedini izlaz jeste pretvaranje u imperiju, što se i ranije u istoriji dešavalo, dakle, sva ova dešavanja zapravo i nisu toliko nova, istorija se jednostavno ponovila ali u modernijem vremenu.

Ustavotvorna skupština je zajedno sa kraljem još u septembru 1791. godine usvojila zvanični ustav, ustavom su potvrđena univerzalna prava, sloboda i jednakost svih, s tim što je kralj zadržao pravo veta, time je suverenitet doveden u pitanje.⁶⁷ Početkom revolucije postojala je želja da se Francuska pretvori u parlamentarnu monarhiju po ugledu na Englesku, međutim zbog paranoje, opšteg nepovjerenja i straha od kontrarevolucije ta zamisao je bila neomoguća. Vladalo je veliko nepovjerenje prema samom kralju, te se nakon njegovog bjegstva skupilo veliki broj onih koji su bili protiv parlamentarne monarhije. Demonstranti su se okupili na Marsovim poljima (na ovom mjestu se danas nalazi Ajfelov toranj). Lafajet, koji je predvodio francusku vojsku naredio vojsci da puca u demonstrante, njegov ugled je od toga momenta narušen, a ovaj događaj 1791. godine je ostao u istoriji poznat kao Masakr na Marsovim poljima.⁶⁸ Od ovoga momenta Revolucionari su postali sve radikalniji te su bili podjeljeni u različite grupe istomišljenika odnosno neistomišljenika. Oni su se razlikovali samo po intenzitetu svoje radikalnosti, odnosno odanosti ustavu. Usvajanjem zvaničnog ustava, ustavotvorna skupština prestaje sa radom i pretvara se u Zakonodavnu skupštinu.

Jakobinski klub (odnosno „Društvo prijatelja ustava“) se formirao još 1789. godine, članovi su bili plemići, kao što je Lafayette, koji je učestvovao u američkoj borbi za nezavisnosti od Engleske. Zajedno sa Lafayetteom, tu su bili i bankari, trgovci i advokat Maximilien Robespierre koji se u početku predstavio kao uvjereni demokrata, branilac slobode i jednakosti kao i protivnik kraljevom apsolutizmu i feudalnom uređenju države. Članovi ovoga kluba su se zakleli da će „Živjeti slobodno ili umrijeti. Ostati vjern(i) propisima ustava, pokoravati se zakonima i svim silama se truditi da se oni usavrše.“⁶⁹ Nakon kraljevog bjegstva i uhićenja u Verenu, pokušavao se domaći Belgije. Revolucionari su se u potpunosti okrenuli protiv kralja, više nije bilo povratka. Kralj Luj XVI je zapečaćen kao izdajnik, čin koji se kažnjava smrću na osnovu toga kako su tumačili prirodno pravo. Američka Deklaracije o nezavisnosti priznaje prirodna prava čovjeka ali i u velikom dijelu se oslanja na engleski konstitucionalizam i na njenu republikansku tradiciju. Smatrali su se Englezima i s tim u vezi su očekivali da će uživati

⁶⁷ Dick Howard, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010. str. 294.

⁶⁸ The Champ-de-Mars Massacre, <http://www.sandrineberges.com/liberty-in-thy-name/the-champ-de-mars-massacre>, pregledano 07.10.2018.

⁶⁹ J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.66.

u istim slobodama koje su im bile poznate i garantovane. Francuzi nisu uživali u istim slobodama kao i Amerikanci te su donoseći nove zakone o slobodi se oslanjali isključivo na prirodna prava. Prema Edelsteinu, jakobinska logika je nalogala da ko god prekrši zakon može da bude kažnjavao smrću bez suđenja jer su zapravo izvršili zločin protiv prirode.⁷⁰ Na osnovu toga su mogli koristiti opravdanje da je kralj Luj zapravo učinio zločin protiv prirode i time može da bude osuđen na smrt. U avgustu 1792. godine, kralj je osuđen i pogubljen, ovaj čin je pogadao srž evropskog feudalnog uređenja. Sada su se evropske monarhije morale suočavati sa novom revolucionarnom strujom. Revolucionari su se sada, sa velikim ushićenjem i žarom krenuli u borbu za formiranjem demokratije i za izgradnju republike. Joseph de Maistre, u svome djelu „Spisi o revoluciji“ napisao je: „Francuska republika ne može imati pravih saveznika. Prirodni je neprijatelj svake vlade, namjerava ih sve uništiti, zbog toga nju svi žele da unište“.⁷¹ Dotična izjava može da se upotrijebi i u tumačenju same demokratije ali i komunizma koji je u pogrešnim rukama pretvoren u opresivni mehanizam koji se može poistvjetiti sa velikim terorom u Francuskoj revoluciji. Oba načina upravljanje posjeduju prirodni nagon za širenjem onoga što oni smatraju univerzalnim za sve. Dakle, žele da šire univerzalne principije gdje je god moguće, međutim u savremenom svijetu demokratija je ta koja je prevladala.

U to vrijeme se grupa intelektualaca iz jakobinskog kluba odvaja kako bi formirali Klub žirodinaca, koji su se borili da se buržoazija što više ojača. Štampa je tokom Francuske revolucije bila opasno oruđe za širenje propogande, straha i paranoje. Tako je Jean-Paul Marat, doktor po struci i član kordeljeraca, odnosno Društva prijatelja prava čovjeka i građanina, koristio svoj dnevni list „Narodni prijatelj“ da širi svoja radikalna uvjerenja kroz mase. Smatrao je da je cilj njegovog lista poučnog karaktera, odnosno da narod nauči da koristi svoja prava, ali da ih brane i da se nauče oduprijeti svima onima koji žele ta prava oduzeti ili na bilo koji način narušiti.⁷² Frakcije koje su se borile za prevlast su naizmjenično postajale sve ekstremnije što je kulminiralo u velikom terorizmu. Smatrali su da je to jedini način kojim je moguće doći do istinskih univerzalnih i demokratskih principija. Uništenjem svega i svijeta za koje postoji osnovna sumnja da su povezani sa starim režimom. Jakobinski klub koji je predvodio veliki teror se predstavio kao utelotvorenje univerzalne (generalne) volje naroda i time je svojim djelima dobijao legitimitet za dotada nezamislive poteze u francuskom društvu. Ono što čini Francusku revoluciju posebnom jeste da je to jedina država koja je uspostavila teror pod motivacijom da na osnovu terora žele da stvore univerzalne vrijednosti poput slobode i jednakosti za sve. Nekompatibilnost samih opresivnih sredstava kojima su se služili kako bi stvorili univerzalnu slobodu s jedne strane, a sa druge strani apstraktnim ideološkim ciljevima kojima su težili, te ratom kojim su se služili ukazuje na krajnju nestabilnost. Ishod će biti uništenje, dakle poništiti su sami sebe. Time vidimo da demokratski principi koji su vođeni despotizmom mogu sami sebe da unište. Demokratija zna biti sama sebi prijetnja, jer je tanka linija između slobode i tiranije. Revolucionari, poput Maximiliena Robespierrea, su legitimitet za svoja djela dobijali na osnovu univerzalne volje građanina. Oni su zapravo činili univerzalnu volju građana. Smatrali su sebe glasom naroda umjesto da upotrijebe princip koji je bio ključan u Američkoj revoluciji a to je da vlada ne čini glas naroda već da vlada predstavlja narod. Na

⁷⁰ Dan Edelstein, *The Terror of Natural Right Republicanism, The Cult of Nature and the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, str. 37.

⁷¹ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str.150.

⁷² J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str.67

primjer, kao što su odluke donesene bez predstavnika kolonija u Engleskoj tako su odluke donesene bez stvarnog glasa naroda već su u ime naroda donesene. Narod je u tome svemu predstavljao cjelinu u kojoj vlada jedinstvena saglasnost, time su revolucionari vođeni fantazijom. Jednom kada je fokus na opštem, genralnom odnosno univerzalnom dobru svih građana, onda se zanemaruju pojedinci kao individue, njihova prava i njihove potrebe. Revolucionari su ovaj stav slijepo slijedili, tokom Francuske revolucije, vjerujući da će stvoriti jedno novo društvo jednakih i ukloniti sve tragove dekadentne prošlosti. Prema Sain-Justu, koji je bio jedan od vođa iz jakobinskog kluba, ono što čini republiku jeste potpuno uništenje svega onoga što joj se protivi.⁷³ Dakle, ovo uključuje sve takozvane kontrarevolucionare, kao i sve prijetnje iz vana. Zbog ovakvih izjava Francuska revolucija se zaista činila prijenjom tadašnjoj evropskoj ravnoteži snaga. Svi su je htjeli da unište prije nego što ona uništi svih, evropske monarhije su ovaj problem zaista shvatile ozbiljno, međutim, Francuska revolucija je na kraju bila prijetnja sama sebi, implodirala je.

Za razliku od Američke revolucije, Francuzi su često usvajali nove zakone a odbacivali one koji nisu proizvodili željeni efekat. Kontinuiranim usvajanjem i poništavanjem zakona sistem se izobličio. Prije svega, kao primjer iratičnosti sistema tokom Francuske revolucije, usvojili su Deklaracija prava čovjeka i građanina 1789. godine dotična deklaracija je postala preambula ustava 1791. godine, nakon toga su usvojili drugi ustav tokom prve godine republike, takozvani Montanjarski ustav i to 1793. godine, da bi 1795. godine ponovo usvojili novi ustav nakon Termidorske reakcije, takozvani Ustav godine III, odnosno treće godine republike.⁷⁴ Nametanje opšte jednakosti, što je zapravo kulminiralo velikim terorom 1793. godine. Prema Dicku Howardu, opšta volja je uvijek politizovana, te ne ostavlja mnogo prostora za različitosti i za razlike među pojedincima.⁷⁵ Vodili su se izmišljenim savršenim jedinstvom svih. Jedinu razliku koju su uvažavali, s obzirom da individue nisu priznate već su samo dio univerzalne cjeline jeste razlika između te cijeline i njenih neprijatelja. Vodeći revolucionari su na taj način protumačili opštu ili generalnu volju, oslanjajući se na tumačenje opšte volje i njenje povezanosti sa zakonima prirode koje je sami Rousseau definisao. Prema tome, onaj koji se suzdrži od izvršavanja opšte volje tako što slijedi svoju intuiciju ili svoju individualnu volju može biti tumačen kao neprijatelj ljudskoga roda.⁷⁶ Svi koji su smatrani neprijateljem ili kontrarevolucionarom u krajnje nestabilnom paranoičnom sistemu su poslani na giljotinu. S obzirom da je sada sami kralj, nekadašnji predstavnik Boga na zemlji, apsolutni vladar, neprijatelj države zbog pokušaja bjegstva kao i njegova supruga Marija Antoaneta, zapečaćeni su kao neprijatelji i izdajnici a kazna za takve jeste sigurna smrt. Prvo je Kralj Luj XVI poslan na giljotinu pa za njim i njegova supruga koja je tražila pomoć od svoga brata kralja Svetog Rimskog Carstva. Ako su kralj i kraljica neprijatelji naroda, onda se ova dotada nova kategorija, može upotrijebiti bilo kada, na bilo kom suđenju u kojem je smrtna presuda bila skoro zagarantovana. Jakobinci su pokušavali silom nametnuti univerzalne vrijednosti i vrline, budućnost zajedništva i slobode je zapravo korišteno kao opravdanje za silu i za teror. Terorom su pokušavali da izbrišu sve tragove prošlosti jer bi i najmanji trag mogao da uništi njihov novi sistem. Dotični sistem su smatrali republikanskim i demokratskim međutim nije bilo ništa više

⁷³ Claude Lefort, *Democracy and Political Theory*, Polity Press, Cambridge and Oxford, 1988, str. 70.

⁷⁴ Etienne Balibar, *Equaliberty: Political Essays*, Duke University Press, United States of America, 2014, str. 40.

⁷⁵ Dick Howard, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010, str. 252.

⁷⁶ Dan Edelstein, *The Terror of Natural Right Republicanism, The Cult of Nature and the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, str. 171.

od totalitarizma, diktature i despotizma. Republika se ne gradi na osnovu rušenja svega dotadašnjeg, ona se s vremenom postepeno prilagođava te obezbjeđuje prostor za sve različitosti, za sve partikularnosti, i vremenom se sjedinjuje u jedan sistem koji odgovara svima. Ono što je univerzalno je uvijek povezano sa partikularnosti, odnosno sa pojedinostima, dakle to je nerazdvojivo. Revolucionari su pokušavali izbrisati ono što je partikularno za jedno društvo oslanjajući se samo na ono što je univerzalno za sve. Kada je to učinjeno onda republika ne može da opstane. Da bi opstala onda je neophodno da se uveži i ono što je univerzalno za sve, za cijelo društvo, ono što odgovara generalnoj volji, ali i ono što odgovara individualnoj volji.

Ono što zapravo čini Francusku revoluciju posebnom jeste činjenica da su je započeli radi obezbjeđivanja više prava i sloboda za potlačeni narod trećeg staleža i ukidanje povlastica koje su omogućile ugnjetavanje. Međutim, istovremeno su vodili politiku koja je nastavila, sa još većim entuzijazmom i žarom, uskraćivanje sloboda radi objezbjeđenja slobode. Dakle, uskraćivali su slobodu kako bi je objezbjeđili, to je bila njihova metoda za uspostavljanje i razvoj republikanskog sistema koji će biti zasnovan na demokratiskim principima univerzalnih prava i sloboda. Naizad, Francuska se revolucija može protumačiti u smislu cilja i sredstava koji su se upotrebljavali za postizanje krajnjeg cilja. Cilj je pravda, sloboda, republika, dok su sredstva koja su se upotrebljavala svela na represivne mjere stanovništva koje nije naviklo na istinsku slobodu. Ranije su imali kralja da im zapovjeda, a tokom revolucije su imali jakobinski klub, dogodio se pretporod potčinjenosti. Postavlja se pitanje da li se demokratija može izgraditi koristeći nedemokratske principe? Odgovor je, što se tiče same Francuske revolucije, ne. Umjesto da se razvila demokratija, zapravo se takozvana Francuska republika pretvorila u imperiju. Doživjela je neuspjeh, jer nisu ciljevi i sredstva koji su upotrebljena bili kompatibilni, nisu bili usklađeni. S druge strane, sredstva koja su upotrebljena u Američkoj revoluciji, su bila usklađena sa njihovim ciljem. Njihova politika je bila konstantna, dok je Francuska revolucija od samoga svoga začetka iratična. Paranoja i strah od kontrarevolucionara je takođe bila prisutna u kolonijama u vidu borbe između torijevaca, odnosno lojalista koji su bili odani engleskom kralju i republikanaca koji su željeli slobodu. Međutim za razliku od Francuske revolucije u Američkoj niko nije poslan na guljotinu, egzekucije nisu bile svakodnevnica. Prema de Maistreu, „ono što razlikuje Francusku revoluciju i ono što je čini posebnom u istoriji je to što je radikalno loša. Ona predstavlja najviši stepen korupcije... ona je čista nečistoća.“⁷⁷ Prosvetiteljski politički ideali i načela prirodnog prava su u slučaju Francuske revolucije u potpunosti izopačeni kako bi opravdavali egzekucije bez suđenja. Na osnovu toga su poslali samoga kralja na giljotinu uz opravdanje da je narušio prirodno pravo. Pokušavali su izjednačiti terror sa pravdom. Međutim, osmislili su terror na način da narod pristane za njegovo uvođenje. Narod je bio gladan, nestašice brašna, hljeba, hrane i neimaština je stvorila osjećaj animoziteta prema bogatijem sloju društva. Međutim, skupština je pretvorila dotične zahtjeve u svoju korist kako bi se riješila sviju koji su se protivili njima samima. Revolucija se pretvorila u diktaturu zbog toga što je skupština suspendovala ustav 1793. godine jer se plašila novih izbora kojim bi najvjerovatnije sami jakobinci izgubili vlast.

⁷⁷ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str.73.

Suspendujući ustav 10. oktobra 1793. godine, koji je samo prije dva mjeseca bio ratifikovan, proglašavaju se „revolucionarnom vladom dok se ne uspostavi mir.“⁷⁸ Razlog koji stoji iza ovoga događaja jeste taj što bi se morali održati novi izbori. Strah je takođe bio prisutan, da će izgubiti svoju moć, jakobinci time odustaju od podjele vlasti. Opšte je poznato da čim se gubi podjela vlasti ne postoji niko ko bi jednu moćnu stranu mogao obuzdati, time sistem prestaje biti demokratski te se pretvara u diktaturu. Dakle, ova hipoteza se učinila tačnom u slučaju Francuske revolucije pošto je sistem koji je jednom bio feudalna apsolutna monarhija na čelu, preko pokušaja stvaranja republike, pretvoren u diktaturu terora. Jakobinci su nakon suspendovanja ustava uspostavili Konvent koji je u to vrijeme bio zadužen za vođenje države, unutrašnji i vanjski poslovi su bili povjereni Komitetu javnoga spasa i Komitetu javne bezbjednosti. Jakobinska diktatura je trajala od 1793. do 1794. godine, dok mnogi historičari debatuju oko tačnoga datuma, znamo da je trajalo sve do izvršenja državnog udara, odnosno do Termidorske reakcije nazvane po mjesecu julu odnosno termidoru. S tim u vezi, 9. termidora II godine republike je izvršen državni udar uhićenjem glavnih jakobinaca uključujući samoga Robespierrea i Saint-Justa, time je jakobinski teror okončan a glavne vođe terora su kažnjavani smrću. Tokom terora, špijuni su bili svuda, svi oni koji su bili pod sumnjom su poslani na giljotinu, dnevno je pogubljeno bezbroj ljudi. Smatra se da su giljotinom izvršili preko 17, 000 pogubljenja.⁷⁹ U jeku francuskog terora desio se zločin do tada bez presedana, masakr i rat u Vandeji. Početkom 1794. godine revolucionarna vojska je uništila stanovnike ovoga regiona jer su se pobunili protiv revolucionarne vlade koji su izvršavali represiju, jakobinci su ih smatrali neprijateljima, rojalistima i kontrarevolucionarima, ovo je predstavljao prvi ideološki zločin.⁸⁰ Robespierre je jednom prilikom izjavio da svi Vandejci moraju biti pogubljeni jer će zauvijek kovati zavjere protiv prava čovjeka, te da su pobunjenici koji su protiv ljudskoga roda, jedino ih smrt može zaustaviti.⁸¹ U doba razuma, logično je bilo da će zahtijevati prekid sa katoličkom tradicijom. Robespierre, čija je moć dostigla vrhunac tokom terora, je smatrao da je jedini način da se održi red u jednoj državi službena religija te je uspostavio kult Vrhovnog bića.⁸² Čitajući klasike, može se izvući pouka da jedina dovoljna jaka stvar koja može da obuzda narod jeste religija. Na osnovu toga je uspostavljen kult Vrhovnog bića, koji je trebalo da uvede strah kako bi se obuzdale nezadovoljne mase. Strah od toga da će biti kažnjavani za svoja nemoralna ponašanja i djela ne samo u ovom životu pomoću Revolucionarnog tribunala već i u narednom životu nakon smrti. Time su htjeli da stvore utisak da će se pravda izvršiti ako ne u ovom životu onda će ih stići i u narednom. Dakle, kult Vrhovnog bića je vezan za moralnost i za samu pravdu jer su moralni ljudi poslušni i ne krše zakon. Ipak moćni rade šta im je volja a slabi trpe šta moraju, oduvijek je tako bilo. Komitet javnoga spasa je preuzeo kontrolu nad cjelokupnim životom u Francuskoj. Uspostavili su Revolucionarni tribunal čiji je primarni zadatak bio da sudi izdajnicima i kontrarevolucionarima. Revolucionarna vlada bi trebalo da djeluje sa suspendovanim ustavom sve dok se mir u državi ponovo ne uspostavi. Tokom terora niko nije

⁷⁸ Dan Edelstein, *The Terror of Natural Right Republicanism, The Cult of Nature and the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, str. 456.

⁷⁹ *The French Revolution Right or Wrong*, <https://www.nytimes.com/1988/07/10/books/the-french-revolution-right-or-wrong.html>, pregledano 06.10.2018.

⁸⁰ *Vendée French call for revolution massacre to be termed 'genocide'*, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/3964724/Vende-French-call-for-revolution-massacre-to-be-termed-genocide.html>, pregledano 07.10.2018.

⁸¹ Dan Edelstein, *The Terror of Natural Right Republicanism, The Cult of Nature and the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, str. 391.

⁸² Jocelyn Hunt, *The French Revolution*, Routledge, London and New York, 2005, str. 52.

bio siguran. Zakone su se često mijenjali, običan narod je bio nesiguran. Revolucionarni tribunal je imao pravo da sudi bez svjedoka, nekada je čak donosio presude grupama pojedinaca od jednom. Zanimljivo je, pojedice, kolektivno su odlučivali o njihovim sudbinama. Špijuni su bili svuda zahvaljujući Komitetima za nadzor (kojih je bilo više širom Francuske), čiji su špijuni izvršavali prisliste na osnovu kojih su svi oni koji su bili pod sumnjom poslani na giljotinu. Revolucionarni tribunal je osnovan kako bi se „kaznili neprijatelji naroda“, bez formalne istrage, pojedinci ili grupe ljudi su mogli biti osuđeni bez suđenja na osnovu optužbe i bez prisustva advokata da ih brani.⁸³ S tim u vezi, oni koji su bili sumnjivi na osnovu svoga ponašanja ili na osnovu toga što su se asocijirali sa osobama koji su bili sumnjivi, u očima vlasti su automatski smatrani krivim. U slučaju Francuske revolucije termin sumnjivo i termin krivo je jedno te isto kao što je čovjek izjednačen sa građaninom, termini su bili zloupotrebljeni i izokrenuti.

Revolucionari su srušili monarhiju u ime suvereniteta naroda, univerzalnih principa i vrijednosti, da bi na kraju uspostavili državnu represiju nad tim istim narodom u ime slobode. Posjedovali su utopijsku viziju budućnosti. S tim u vezi su ciljevi opravdavali sredstva koja su upotrebljena kako bi se istinska jednakost i sloboda uspostavili, međutim postigli su nešto sasvim suprotno, time su jedino mogli da stvore distopiju kao produkt ideološkog zločina. Sami Robespierre je izjavio da su svi koji strahuju, koji se tresu od straha krivi, jer oni koji su nevini se nikada ne plaše javnog ispitivanja, onaj koji se boji je kriv.⁸⁴ Dakle, u atmosferi neprovjerenja i paranoje, svaki znak straha je bio protumačen kao znak krivice za kontrarevolucionarno spletkarenje. Svi su bili sumnjivi, ne samo ljudi na ulicama već i oni koji se nalaze u samoj skupštini, niko nije bio siguran.

Tokom ekonomske krize neposredno prije izbijanja Francuske revolucije narod je bio suočen sa nestašicom hrane kao direktan rezultat ekonomskih i poreskih mjera. Dotične mjere bi trebalo da poprave državnu kasu. Često su izbijali neredi na pariškim ulicama, pogotovo kada ih je pogodila nestašica hljeba. Preraslo je u popularno nasilje koje je bilo prisutno od samoga početka, dakle, nasilje nije bilo rezultat terora, već je uspostavljeno i prije toga. Oni koji su živjeli u neimaštini su zavidili onima koji nisu, pogotovo bogatijoj buržoaziji. Željeli su hljeb te je ovaj sloj zapravo zahtijevao uvođenje terora kako bi se suprotstavili bogatim trgovcima i onima za koje se smatralo da kriju zalihe hrane. Skupština je zahtjev za uvođenje terora upotrijebila i oblikovala kako bi sprovela svoj interes i svoju agendu. Uvođenje terora nije isključivo bio rezultat ideologije koja je bila preplavljena apstraktnim univerzalnim principima već kako bi se zadržala i uvećala moć tadašnje revolucionarne elite i kako bi se mase obuzdale. Naizad, revolucionarno shvatanje prirodnih prava je rezultiralo pretvaranjem revolucionara u teroriste koji su pod uticajem prosvetiteljskih ideala i principa izobličili sistem i razum za kojeg su tvrdili da slijede. S tim u vezi, izobličeni sistem koji je utemeljen na apstraktnim univerzalnim idejama je podložan samouništenju, jer je sistem kao takav veoma nestabilan i sam sebi prijetnja.

Ljudi su tokom terora poslani na giljotinu, a oni koji su preživjeli su ostali bez identiteta jer se pojedinačna volja svake individue zanemaruje u čast generalne ili opšte volje društva. Prema Butlerovoj, ovo se događa kada se jedna frakcija uzdigne koja tvrdi da predstavlja univerzalne ideje, generalna volja u tom slučaju poništava individualnu te je zbog toga u konstantom strahu

⁸³ Francois Furet, *The French Revolution 1770-1814*, Blackwell Publishers, Oxford and Cambridge, 1996, str. 147.

⁸⁴ Claude Lefort, *Democracy and Political Theory*, Polity Press, Cambridge and Oxford, 1988, str. 64.

i paranoji.⁸⁵ Francuska univerzalnost je sama po sebi negativna jer isključuje pojedince, odnosno individue, istinska univerzalnost uključuje sve i ono što je opšte ali i ono što je partikularno odnosno individualno. Dakle, istinska univerzalnost ne isključuje pojedince, njihove želje, namjere, slobode u čast opšte volje, već je i opšta volja, kao što je opšte dobro društva njihove slobode i prava dio univerzalnih ideja i načela. Prema francuskom filozofu Etienneu Balibaru, prava pojedinca i prava građana su tokom Francuske revolucije bili sjedinjeni u jednu cjelinu- pravo pojedinca se odnosi na pravo na život, dok je pravo građana nešto što je uvijek političko.⁸⁶ S tim u vezi, kada se pravo pojedinca sjedini sa pravom građana to neizbježno vodi ka totalitarizmu, imperijalizmu i direktno je vezano za političku sferu. Deklaracija prava čovjeka i građanina, iako preteča svih evropskih ustava na osnovu kojih su se garantovala prava pojednicima ali i građanima, zanemaruje razliku između pojedinca kao individue i građana. Od kojih se zahtjeva da će se povinovati opštoj odnosno generalnoj volji društva. Gradili su republiku na osnovu pogrešnih prioriteta, zanemarivajući bitan element svakoga društva pogotovo društva u tranziciji koje je zahtjevalo više sloboda. Međutim, kada su im željene slobode bile uskraćene narod nije znao za bolje nego da se osloni na teror. Misleći da je to jedini način izlaza iz krize, dok su istovremeno otvorili priliku da Jakobinci uvedu svoju terorističku diktaturu. Potrebno je mnogo vremena da se narod prilagodi svojoj slobodi, pogotovo u to vrijeme jer prelaz između apsolutne monarhije u diktaturu ne mijenja mnogo toga. Narod je i dalje u totalitarnom režimu na kojeg je navikao. Dakle, Francuzi za razliku od Amerikanaca nisu uživali u demokratskim slobodama. Oni nisu bili toga mentalnog sklopa te su činili ono što im je bilo poznato, tražili su vođu da ih vodi, da im u suštini komanduje. Nije iznenađujuće da će oni sami zahtijevati teror u samome početku. Dotični zahtjev je rezultat totalitarističkog upravljanja sa njima vjekovima, zbog toga je trebalo toliko dugo da se uspostavi prava demokratija u Francuskoj u kojoj Francuzi danas uživaju. Promjene, prije svega u mentalitetu pojedinca se ne mijenju preko noći. Potrebna je laka tranzicija i vrijeme, potrebne su istinske vođe koji su upoznati sa principima za koje se zalažu, na suprot samoga, suhoparnog teorijskog poznavanja slobode, jednakosti, suvereniteta i svega ostalog povezanog za uspostavljanje republike. Za instinski univerzalne slobode i jednakosti koje ne čine sve ljudi istim, ljudi na osnovu svojih želja, sposobnosti, vještina čine zasebne jedinice, te se ne mogu povinovati opštoj volji koja ne pravi razlike između njih. Ljudska biće mogu posjedovati više identiteta, oni su prije sve individue, pa tek onda građani, Francuzi, Evropljani, i tako dalje. Ovo je suština koja je činila francusku ideologiju tokom revolucije manjkavom i koja je na kraju proizvela njen pad i neuspjeh.

Francuski teror je uspio da pretvori univerzalne principe kao što su sloboda, jednakost, suverenosti, i jednakost pred zakonom u mračne principe potiskivanja individualnosti pod prijetnjom giljotine. Upjeli su uspostaviti opštu volju na osnovu straha i neznanja radi održavanja vlastite moći pod izgovorom da se bore za bolju demokratsku budućnost u kojoj svi žive srećno i zaista jednako kao jedan kolektiv. Nisu bili svjesni kakve će posljedice izazvati. Apstraktna univerzalnost, kao što je slučaj sa Francuskom revolucijom sama sebe poništava jer nije inkluzivnog karaktera. Istinsko univerzalno je povezano sa partikularnim, u ovom slučaju sa individualnim kako bi istinski bilo univerzalno. Revolucionari koji su se borili za univerzalna prava, slobode, jednakost, za suverenitet upotrijebili su načela koja su se vjekovima upotrebljavala kako bi se postigla hegemonija odnosno održala moć. Ovakav univerzalizam

⁸⁵ Judith Butler, Ernesto Laclau and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, universality: contemporary Dialogues on the Left*, Verso, London and New York, 2000, str. 22.

⁸⁶ Etienne Balibar, *Equaliberty: Political Essays*, Duke University Press, United States of America, 2014, str. 39.

ima za cilj da svoj interes globalno proširi te da stvori imperiju, kao što je naizad i sama Francuska pretvorena u imperiju nakon propasti republike. Međutim, ovo nije izolovani slučaj, istorija se u ovom slučaju ponavlja, neki i danas tvrde, što se tiče savremeni međunarodnih odnosa, da su Sjedinjene Američke Države uspjele stvoriti imperiju. U slučaju Francuske revolucije univerzalizam za kojeg su se zalagali revolucionari je lažna kategorija koja druge isključuje dok istovremeno nameće drugo, ono što je opšte. Dotični univerzalizam se može smatrati negativnim univerzalizmom, koji će uticati na formiranje drugih sličnih režim u svijetu. Krajnji cilj univerzalizma jeste da jedne uključi u svoje procese dok istovremeno druge isključuje sve u cilju postizanja, održavanja i širenja vlastite moći u borbi za hegemonijom. Francuzi su vodili rat u Evropi, te su bili mnogo uspješniji u ratovanju sa ostatkom Evrope nego u formiranju nove Francuske koja je slobodna za sve. Francuzi su „oslobodili“ Belgiju, Nicu i Frankfurt, mogu se smatrati univerzalistima jer su svoj sistem htjeli učiniti svačijim sistemom. Zahtjevali su suverenitet naroda, imali su cilj da se bore protiv svih monarhija svagdje te da povrate narodu slobodu koja im je garantovana samom prirodom i rođenjem. Na osnovu zakona prirode, zalagali su se za pobjedu slobode i razuma, njihov cilj je bio „pomoći svim narodima koji žele da povrate svoje slobode.“⁸⁷ Dotični narodi su ograničeni postojanjem monarhije. Francuske univerzalističke pretenzije se ne razlikuju mnogo od američkih, koji intervenišu na međunarodnom planu propagirajući vladavinu univerzalnih prava i sloboda za sve. Joseph de Maistre je s razlogom napisao da je Francuska po prirodi neprijatelj svima državama jer ih želi uništiti, odnosno stvoriti po ugleda na sebe.⁸⁸ Sasvim je prirodno da će se one braniti i željeti da Francusku unište zbog paranoje u izuzetno nestabilnom anarhičnom sistemu u kojem se odigrava borba za moć. Americi je išlo od ruke što je u to vrijeme bila izolovana na svome kontinentu daleko od evropskih problema, razvijali su se i čekali trenutaka kada će da istupe na svjetsku scenu. Tanka je linija između totalitarizma i demokratije, to se najbolje vidi u primjeru Francuske revolucije čija je pozadina zapravo moć koja je kamoflažirana borbom za univerzalna prava i borbom za slobodu. Interesantna je po tome što se istovremeno borila za slobodu ali je dotičnu slobodu istovremeno uskraćivala. Autokratski sistem se pretvorio u drugi oblik autokratskog sistema, monarhija se pretvorila u diktaturu. Francuska revolucija je u tom pogledu uticala i na kasnije revolucije u svijetu, mnogo toga je ostalo iza nje i dobrog i ne toliko dobrog. Ljudi su vidjeli da postoje druge ideje i načini života, ali su vidjeli dokle se može stići kada je u pitanju apsolutna moć. Iako ljudi imaju sposobnost da prevaziđu svoje razlike i da žive u sistemu koji im garantuje slobodu. Sistem se uvijek može izobličiti pod pritikom prikupljene moći vladajuće elite.

⁸⁷ Kalevi Holsti, *A Pioneer in International Relations Theory, Foreign Policy Analysis, History of International Order and Security Studies*, Springer, Germany, 2016, str. 126

⁸⁸ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str.150.

Uticaj francuskih revolucionarnih ideja univerzalnosti na Rusiju

Francuski revolucionari 1789. godine nisu mogli zamisliti da će njihova ideologija imati duboke posljedice koje će se ponovo oživjeti u 20. vijeku i to u Rusiji. Dotična ideologija će uticati na formiranje ali i na propast Sovjetskog saveza. Dotične revolucije su slične prije svega po događajima odnosno zbog situacije u državi koje su prouzrokovale revoluciju: po ideologiji, po teroru i naizad po krvoproliću. Dakle, kao i tokom Francuske revolucije, narod je zahtijevao rušenje monarhije. Car Nikolaj Aleksandrovič Romanov, poslednji ruski car, je vladao nad gladim i izmorenim narodom u jeku industrijske revolucije tokom Prvog svjetskog rata 1917. godine. Dotične godine se desila Februarska revolucija. Mnogi su se okrenuli protiv kralja i samoga sisema u državi. zahtijevali su ni manje ni više nego kraljevu abdikaciju i formiranje novoga socijalističkog poretka koji je zasnovan na doktrini Karla Marksa. Ono što je zapravo Francuska revolucija uspjela da uradi je daleko od američke demokratije, bliže je ruskom socijalizmu. Sličnosti između dotičnih revolucija su zaista nezanemarive. Francuska će u 20. vijeku otpasti pod pritiskom njemačke okupacije, ali će zato ostati dva svjetska igrača koji će zauvijek promijeniti međunarodne odnose i imati duboki uticaj na principe univerzalnosti i na savremene međunarodne odnose koje mi poznajemo danas. Dakle, dok je Američka politika bila dosljedna i kontinuirana od samoga početka, francuska revolucionarna ideologija je kontinuirana ne u Francuskoj već u Rusiji. Dotične revolucionarne ideologije predstavljaju dva pola univerzalnosti, koje se zapravo razvijaju u suprotnim pravcima propovjedajući zaštitu i razvoj univerzalnih vrijednosti. Uklanjajući sve ostatke monarhije, Lenjin je jednom prilikom izjavio da je „Rusija najslobodnija zemlja na svijetu,“ nakon što su zakoni koji su uskraćivali slobode narodu opovrgnuti, kao što je nekada Robespierre želio da Francuska bude.⁸⁹ Napravljena je paralela između dešavanja u Rusiji i onih tokom Francuske revolucije koji su se dogodile skoro 130 godina ranije. Međutim mnogi Boljševici, uključujući samoga Lenjina, su ovo opovrgavali, najvjerojatnije kako bi se spriječio masovni strah. Lenjin je, prije nego što je postala činjenica da su dvije revolucije slične, te da je Francuska revolucija dobila svoj nastavak u modernom dobu u Rusiji, izjavio:

„Imitacija dobroga primjera ne znači njegovo kopiranje... Jakobinci dvadesetoga vijeka ne bi kapitalistu poslali na giljotinu... proletarijat bi ih natjerao da rade.“⁹⁰

Lenjin je dotično izjavio i dalje smatrajući da su dvije revolucije u osnovi različite. Nesporna je činjenica da su Ruske revolucije, počevši sa Februarskom revolucijom tokom koje je car bio primoran da abdicira. Tokom koje je državu vodila privremena provincijska vlada koja je imala cilj da se država koja je jednom bila vođena apsolutim vladarom pretvori u liberalnu demokratiju. Ova vrsta demokratije bi omogućila univerzalna prava za svih i veću slobodu za građane i radnike. Međutim, svi pokušaji su bili uzaludni jednim dijelom zbog Prvog svjetskog rata i gubitaka nastalim zbog učešća u samome ratu s jedne strane. S druge strane, zbog pobuna koje su se dešavale zbog rušenja monarhije, kao što je Oktobarska revolucija tokom koje

⁸⁹ From Tsar to U.S.S.R.: Russia's Chaotic Year of Revolution, <https://www.nationalgeographic.com/archaeology-and-history/magazine/2017/09-10/russian-revolution-history-lenin/>, pregledano 12.12.2017.

⁹⁰ Joseph Klaitis and Michael H. Haltzel, The Global Ramifications of the French Revolution, Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University Press, Cambridge and New York, 2002, str. 85.

Boljševici pruzimaju vlast. Imali viziju svjetske socialističke revolucije u obliku diktature, i na kraju sa terorom tokom Velike Čistke.⁹¹ Ruska revolucija je bila slična Francuskoj jer su prelazili s jedne faze na drugu fazu na sličan način i na osnovu sličnog ekstremizma. Dakle, u početku su hjetli promjenu u svijetu. Lenjin je smatrao da će se desiti svjetska socijalistička revolucija svrgavanje cara, do su s druge strane Francuzi smatrali da će se moći izgraditi novi republikanski sistem koji će biti najbolji u svijetu. Obje revolucije su bile inspirisane idejama novoga svjetskog poretka i novoga svjetskog sistema. Međutim, iz revolucionarnih ideja stoji velika težnja za uspostavljanjem i održavanjem moći na osnovu ideologije prije svega Jakobinaca pa onda njima sličnim Boljševika. Jakobinci su htjeli da izgrade jedno radikalno novo društvo na osnovu univerzalnih prava za sve, te da izgrade jedno novo društvo koje je istinski jednako u kojem se sve ono što je partikularno zanemaruje. Međutim, iza ove fasade se krije težnja za održavanjem moći uz pomoć represivnih mjera prema samim svojim građanima. Građanima koji su živjeli u konstantom strahu u paranoičnom sistemu. Postojao je strah od proglašenja ali i sumje da su zapravo neprijatelji države i strepnje se da će završiti na giljotini tokom državnog terora. Slično Francuskoj revoluciji, Boljševici su takođe koristili represivne mjere protiv onih za koje se smatralo da su kontrarevolucionari. U osnovi obje revolucije su vođene ideologijom. U Rusiji se dogodio krvavi građanski rat u kojem su oni koji su se protivili vladajućoj stranci mučeni, zatvarani, deportovani ili eliminisani ako su smatrani neprijateljima države, slično događajima u Vandeji tokom Francuske revolucije. Imali su tajnu policiju Cheka (preteča KGBa) koja je imala zadatak da se pobrine o svim kontrarevolucionarima kao što je to činio Komitet javnoga spasa uz pomoć svoje mreže špijuna tokom revolucije u Francuskoj. Takođe su imali i Revolucionarni tribunal koji je osuđivao na smrt kontrarevolucionare ili one za koje je postojala i najmanja sumnja da su kontrarevolucionari bez konkretnog dokaza. Između 1921. godine i 1922. pet miliona osoba je umrlo od gladi koja se mogla spriječiti. Poduzete su represivne mjere protiv ruske inteligencije, nastavnika, umjetnika, pisaca, protiv svih onih za koje su smatrali da postoji realna i nerealna sumnja da spletkare protiv partije. Time je Lenjin otvorio put ka Staljinovom Velikom teroru, događaj koji je poznat kao Velika Čistka 1930. godina, vjerujući da će uspjeti u formiranju svjetske revolucije radnika i seljaka i konačno postići cilj liberalne republike.⁹²

Jakobinci, vođeni apstraktnom ideologijom koja silom nameće univerzalnu jednakost, zanemarujući pojedinačne potrebe pojedinaca, te ističući kolektiv u prvi plan je nešto što je i Staljin učinio tokom Velikog terora u Rusiji. Državno-uspostavljeni teror nije nova kategorija, vidjeli smo šta se desilo kada su terorističke mjere proglašene u Francuskoj. Međutim, kako se društvo evoluira i razvija sa novim tehnološkim izumima, zločini koji su učinjeni u ime univerzalnih vrijednosti su zloupotrebjeni. Zloupotrebjeni su u zajednici čovječanstva koja je zasnovana na neotuđivim pravima i slobodama svih koji potiču upravo iz prirodnih prava za koja su se zalagali revolucionari u Francuskoj i u Americi. Borbe u ime istine i ispravnosti se i danas dešavaju te su u osnovi ideološke po prirodi. Tako je tokom Staljinovog Velikog terora, odnosno Velike Čistke između 1936-1938, ubijeno više od jedne trećine članova komunističke partije, od ukupno 103 visoko- rangiranih oficira njih 81 je doživjelo smrtnu kaznu. Svi koji su se smatrali kontrarevolucionarima, bili su neprijatelji i pretnja državi direktno im je izrečena

⁹¹ Violence and terror in the Russian Revolution, <https://www.bl.uk/russian-revolution/articles/violence-and-terror-in-the-russian-revolution>, pregledano 24.03.2019.

⁹² Manfred B. Stegar, *The Rise of the Global Imaginary: Political Ideologies from the French Revolution to the Global War on Terror*, Oxford University Press, Oxford, 2008, str. 108.

smrtna kazna ili su poslani u gulag gdje je ih čekao težak fizički rad.⁹³ Tako je tokom Staljinove vladavine u gulag poslano oko dva miliona ljudi, stotine hiljada osoba je proglašeno krivim i osuđeno na smrt, najčešće bez legalnog suđenja, bezbroj seljaka je umrlo od gladi zbog nametnute kolektivizacije. S ovim je generalna volja dostigla novi razarajući nivo u pokušaju uspostavljanja zaista univerzalnih principa nad nemoćnim stanovništvom.

Pokušaji da se silom istakne takozvana univerzalnost kao najviši stepen slobode, odnosno zanemarivanje partikularnog- individualnog, je ono što je Butlerova nazvala negativna univerzalnost koja jedino može da vodi ka opštem totalitarizmu režima koji tvrde suprotno. Pokušaji da se stvori utopija stvara se ono što je njoj suprotno, opresija se stvara pod izgovorom borbe za slobodu, primjeri ovoga su upravo Francuska revolucija i njen nasljednik Rusija, odnosno revolucije u Rusiji. Francuska revolucija je bitna u izučavanju univerzalnosti jer je proizvela novi oblik univerzalizma a to je ona negativna strana univerzalnosti koja vodi ka propasti, padu, diktaturi, autokratiji i totalitarizmu. Negativna univerzalnost vodi ka apsolutnom gubitku svega za šta se smatra istinski univerzalnim vrijednostima. To su vrijednosti koje mi kao ljudska bića posjedujemo. Dakle, dotični principi u srži propovjedaju dobro, međutim koji su kao i sama demokratija, koja ističe takve principe, podložni tome da sami sebi predstavljaju prijetnju. Svjedoci smo zloupotrebe univerzalnih ideja tokom francuske revolucije koja je na osnovu svojih apstraktnih shvatanja slobode, jednakosti, i pravde doživjela neuspjeh. Sa druge strane, vidimo kako je nastavak američke politike i u savremenim međunarodnim odnosima zasnovan na idejama univerzalnosti koje vode porjeklo od samoga dolaska puritanaca. Preko njihove borbe za nezavisnosti, vještog upravljanja i povlačenja iz Evropskih dešavanja kada je to bilo najvažnije, pa čak i tokom Francuske revolucije, što se drastično razlikovalo od dešavanja kada je u pitanju Francuska. Francuzi su se uplitali gdje god je to bilo moguće i kad god je to bilo moguće pod pretpostavkom mogućeg dobitka. Istorija se ponovila, univerzalne vrijednosti koje su isprva smatrane ispravnim, koje vode ka boljoj budućnosti jednakih naroda, se izobličila. Serija dotičnih događaja pokazuje da je zaista tanka linija između univerzalnosti i totalitarnosti. Prije svega i Francuska revolucija i Ruska su u samome početku željele promjenu sistema, da se iz monarhije pređe u liberalniji sistem. Međutim, ljudi koji su vodili dotične revolucije navikli su na autoritativne sisteme, i time u vezi su kontinuirano nastavili putem represije, cenzure, nasilja, rata, zloupotrebe položaja i resursa. U ruskom primjeru vidimo da čim je narodu omogućen glas, čim mu je vraćeno malo slobode; kao što je Gorbačov pokušavao da učini reformom samoga sistema, sistem će implodirati sam na sebe. Svi zločini koji su se dogodili u ime slobode, leberalizma, bratstva, jedinstva i univerzalnosti pokazuju da se ideje univerzalnosti mogu zloupotrijebiti ali da se i zloupotrebljavaju. Američka revolucija je uspjela jer je kontinuirano koračala istom putanjom. Činili su ono što je revolucionarima ali i kolonistima bilo već odavno zagarantovano ali i poznato. Upravo su zbog toga sve one revolucije koje su slijedile primjer Francuske osuđene na propast. Američka spoljna politika je u velikoj mjeri nastavljena od njihovog početka. Principi po kojima djeluju na svjetskoj sceni se nisu bitno promijenili od prvih kolonista, puritanaca. Nastavljena je s uvjerenjem da svi žele da žive, slobodno, te da su srećni i jednaki. Pobjeda američke ideologije, odnosno američkog principa- uvjerenja da svi na svijetu žele da budu Amerikanci, te da zbog toga žele da se svijet oblikuje po njima i njihovim vrijednostima, se često upotrebljava kao oruđe za postizanje hegemonije. Naročito nakon pobjede američke ideologije nad SSSR-om, postigla

⁹³ Stalin's Purges and the Gulag, https://jsis.washington.edu/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/USSR_Stalin_Great_Purge.pdf, pregledano 24.03.2019.

preporod te se sa još većim žarom nameće. Glavno sredstvo za postizanje hegemonije jeste izgovor univerzalnosti. Svijet je vidio propast francuske pa zatim i ruske ideologije. Ta činjenica zapravo daje legitimitet američkoj ideologiji, kulturi, načinu života, američkoj moći i dalje motiviše njihove vrijednosti i njihove ideje izuzetnosti, kao dio većeg plana i njihove manifestne sudbine.

Manifest Destiny i početak ekspanzije američke univerzalnosti

Pojam *manifest destiny*, odnosno manifest sudbine ili vidljive sudbine, je prvi put upotrebio novinar John O'Sullivan u svome članku "Annexation" 1845. godine. Tema članka je aneksija Teksasa, koji je bio sastavni dio Meksika. O'Sullivan se prvi put osvrće na to da je njihova vidljiva sudbina, koju je sami Bog odredio, da dođu u posjed cijeloga Američkog kontinenta. Dolaskom će ispuniti sudbinu koja im je predodređena jer su oni izabarni narod koji ima posebnu misiju u svijetu. Međutim, prije nego što su se osvrnuli na osvajanje, odnosno na širenje američkih principa gdje je god to moguće, trebalo je da se fokusiraju na svoj kontinent. Prema O'Sullivanu, Engleska i Francuska su se na ujedinile protiv njih kako bi poremetili njihovu politiku; njihov cilj je zapravo remećenje američke politike i sputavanje američke moći kako bi zaustavili američku *vidljivu sudbinu*.⁹⁴ Dotično se odnosi na cilj da se prošire po cijelom kontinentu. Plan proširenja obuhvata to da se oni kao odabrani narod koji ne zna za neuspjeh, proširi ne samo fizički na zapad već da nove teritorije uključe u sferu pod njihovim uticajem. To se odnosi kako na ekonomski tako i na politički i kulturološki aspekt, a prirodno pravo njima daje legitimitet za takve postupke. Od njihovog dolaska na američko tlo, u sebi, su gajili ambicije moći. Prvi cilj im je bio regionalna hegemonija, nakon što su uspjeli u tome, uvjerenja o vidljivoj su njihove ambicije pretvorili u globalne ambicije u obliku druge manifeste ili vidljive sudbine koja se odnosi na status supersile i svjetskog hegemonu.

O'Sullivan je spomenuo Francusku zbog toga što su upravo Francuzi posjedovali Luizijanu, koja je bila naseljena francuskim doseljenicima. Jeffersonova kupovina Lujzijane od Napoleona je predstavljala najveći uspjeh njegovog mandata kao predsjednika Sjedinjenih Američkih Država. Thomas Jefferson je bio tvrdi ekspanzionista, vjerovao je da je Amerika posljednja nada čovječanstva, da je ona „carstvo slobode“ (*empire of liberty*), međutim Jefferson nije prva osoba koja je Ameriku nazvala carstvom, taj termin je zapravo prvi upotrebio George Washington, koji je vjerovao da će Amerika jednoga dana biti toliko moćna da će se moći ravnati sa ostalim silama svijeta, dok je Jefferson bio uvjeren da će nadmašiti osataatak svijeta.⁹⁵ Same ideje carstva, otkrivaju njihove ekspanzionističke namjere prvo teritorijalno a potom politički, ekonomski i kulturološki, ovome svjedoči pojava Woodrowa Wilsona na svjetskoj

⁹⁴ John O'Sullivan, Annexation (1845), United States Magazine and Democratic Review 17, no. 1, July-August 1845. <https://pdicrodas.webs.ull.es/anglo/OSullivanAnnexation.pdf>, pregledano 12.06.2018.

⁹⁵ Richard H. Immerman, Empire for Liberty: A History of American Imperialism from Benjamin Franklin to Paul Wolfowitz, Princeton University Press, Princeton, 2010, str. 158.

pozornici. Dakle, sama kupovina Lujzijane predstavlja prvi značajniji korak američkih ekspanzionističkih pretenzija. Pod prijetnjom rata, Francuzi su bili primorani da se pokolebaju Američkim zahtjevima, te odlučuju da je prodaju za svega petnaest miliona dolara.⁹⁶ Dodajom Lujzijane američke teritorije su se skoro udvostručile. Pripajanje Lujzijane je predstavljalo korak koji je cementirao njihovu odlučnost da se što više moguće prošire, prvo ka Pacifičnom okeanu pa ko zna gdje. Pored toga, bili su motivisani idejama manifest sudbine, sada su okrenuli svoj fokus na Floridu koju je Španija posjedovala, čak i na Kanadu, pri tom gazeći američke domoroce.

Ideje posebne, odnosno izuzetne sudbine nisu nove, O'Sullivan ih je jednostavno zapečatio pojmom. Sami pilgrimi su se smatrali novim izabranim narodom koji je predodređen da doplovi u Novi svijet, po kojem će se ostatak svijeta mjeriti i razvijati. Već od samog početka američke nacije, posjedovali su vjerovanje da će se širiti. Ideje američke ekspanzije su stare koliko i njihova nacija, samim začetkom Sjedinjenih Američkih Država bili su ekspanzionistički nastrojeni. Iako su se smatrali moralno superiornim od ostalih, prvi cilj im je bio da se prošire na zapad, tako su proračunato se postepeno širili ne uzimajući u obzir domorce. George Washington je izjavio da ne bi trebalo „indijance“ samo protjerati već i uništiti „divljake“.⁹⁷ Država koja je stvorena po principu slobode i jednakost za sve, nije uzela u obzir domoroce, robove, pa čak ni žene kada su pisali Deklaraciju nezavisnosti, pa čak ni Povelju prava. Dvosmislenost američkih principa i neusklađenost njihove ideologije sa stvarnim mjerama koje preduzimaju su stare koliko i njihove vrijednosti. Pored toga što propagiraju univerzalna prava za sve, često su oni ti koji ih krše kada su u pitanju njihovi interesi. Svjesni da domoroci neće predati svoje zemljište američkim okupatorima bez borbe. Poslje ratna depresija je i dalje bila prisutna, te su rijetki u Evropi smatrali da će nova država opstati, vrebali su čekajući priliku da ih opet stave pod svoju kontrolu. Amerikanci nisu mogli da sebi priušte novi rat. Te su shватili da jedini način na koji mogu da pridobiju domoroce jeste da ih amerikanizuju, dakle, promijenili su svoju taktiku, ovaj put će ih pokušati civilizovati, odnosno oblikovati po sebi. Američki postkupci su proizvod njihovog iskustva. Prvo su imali misiju da oblikuju domoroce po sebi, a kasnije im se otvorila prilika da to isto učine sa ostatkom svijetu širenjem svoje kulture, sistema vrijednosti i konzumerističkog načina života. Istorija nam je pokazala da je američka politika ostala dosljedna svojim počecima- ako tvrda moć nije uspješna onda ih možete osvojiti koristeći svoju meku moć. Upotrebljavali su silu i prinudu kada je to odgovaralo njihovim ciljevima i interesima kako bi prije svega postali hegemon na svome kontinentu. Koristili su principe univerzalizma, uspostavljaju svjetsku hegemoniju, sve pod sloganom njihove misije proširenja, prije svega civilizacije pa onda demokratije, slobode, jednakosti i odbrane ljudskih prava gdje kod je to moguće. Američka politika je ostala dosljedna zbog toga su izašli kao pobjednici iz Američke revolucije. Njihova politika je sve od tada kontinuirano vođena za upostavljanje, održavanje i širenje moći i uticaja. S druge strane Francuska revolucija koja je takođe doprinijela idejama univerzalizma u politici, u pravu i u svakodnevnom životu nije uspjela zbog nedostatka dosljednosti. Prosto je američku politiku protumačiti izučavajući istoriju i metode kojima su se koristili jer se koriste sličnim i u savremenim međunarodnim

⁹⁶ George C. Herring, *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str.107.

⁹⁷ George C. Herring, *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str.24.

odnosima. Međutim, sada njihova manifest sudbina nije usmjerena na teritorijalu dobit već na kulturološku, ekonomsku i na političku moć.

O'Sullivan pišući o vidljivoj sudbini, iako još nije upotrijebio izraz „manifest destiny“, pisao je da Amerika kao takva nije povezana sa prošlosti, sa uspjesima i neuspjesima drugih veliki civilizacija; već da oni stvaraju jedinstveni put i istoriju, njihov novi sistem je izgrađen po demokratskim principa, a rezultat toga će biti da će postati jedni od velikana jer je njihova država utemeljena na univerzalnim vrijednostima, ona zastuplja univerzalnu slobodu za sve.⁹⁸ Prije svega, želja za proširenjem je nastala zbog nužde. Kako su se godišnje sve više razvijali nedostajalo im je obradivo zemljište. sami Franklin je vidio da njihova veličina zavisi od ekonomije ali i od poljoprivrede kao sredstva koja bi se eventualno moglo koristiti za razmjenu i trgovinu. S jedne strane, osvajali su nove teritorije ne zbog posebne sudbine, niti zbog Božije zapovijesti, već zbog nacionalne bezbjednosti. U Hobbesovom svijetu države pokušavaju povećati svoju moć jer se nalaze u bezbjednosnoj dilemi, odnosno opravdavaju svoje postupke izgovorom da su u opasnosti od drugih.⁹⁹ Osvajanjem zapada, širenjem svoje moći uz rast industrijskog kapitalizma stvoreni su uslovi za još veći poduhvat koji podrazumjeva globalne ambicije. S druge strane, ovaj momenat u američkoj istoriji je, kao nikada do tada, probudio u njima osjećaj da imaju misiju. Ideje posebne misije Amerikanaca će se koristiti bezbroj puta kroz njihovu istoriju, i nakon Prvog svjetskog rata sa pojavom Woodrowa Wilsona koji je htio da stvori liberalne institucije koje će učiniti svijet sigurnim za demokratiju. *Manifest destiny* se takođe mnogo puta koristi kao opravdanje za eksploataciju slabijih, tu su prvo činili američkim domorcima, zatim Meksikancima u Američko-Meksičkim ratu. Dotični rat je predstavljao njihov prvi ozbiljni rat nakon Rata za nezavisnost. Međutim, ovoga puta su se osjećali su se daleko naprednijim i superiornijim. Pored ekspanzionističkih ciljeva takođe su koristili vojnu intervenciju u obliku garila ratovanja kako bi civilizovali narod Meksika i upoznali ih sa republikanizmom.

Manifest destiny se može protumačiti na sekularan način; evropske sile su bile u stalnoj bezbjednosnoj dilemi zbog samog sistema ravnoteže snaga. Pokušavali su balansirati snage, ali i odvrćati bilo koju silu da pridobije toliko moći da postane jedini hegemon na kontinentu. Ravnoteža snaga je razlog zbog kojeg je Velika Britanija u samom početku okrenula svoje interese kao imperijalizmu, te su u Evropi igrali balansera, iz geopolitičkih razloga. Vidljiva sudbina se ne može pripisati političkoj genijalnosti amerikanaca već i jedan dio se mora pripisati činjenici da je Evropa u većini slučajeva bila u zategnutim odnosima. Bila je u stalnoj opasnosti od izbijanja novih sukoba. Zategnuti odnosi, i ekspanzionističke težnje kao i borba za moći otvorila je prostor Sjedinjenim Američkim Država da se izoluju. Tada su bili u mogućnosti da se isključivo fokusiraju na svoj kontinent, kako bi s vremenom postali dovoljno jaki da postanu regionalni hegemon.

⁹⁸ John O'Sullivan, Annexation (1845), United States Magazine and Democratic Review 17, no. 1, July-August 1845. <https://pdcdas.webs.ull.es/anglo/OSullivanAnnexation.pdf>, pregledano 12.06.2018.

⁹⁹ Srđa Trifković, Kontinuitet Hladnog Rata: Međunarodni odnosi početkom XXI veka, Geopolitika, Beograd, 2017, str. 17.

Ideje univerzalnosti u savremenim međunarodnim odnosima

Univerzalizam kao politika se odnosi na ideju da postoji jedinstveni model upravljanja utemeljen na načelima republikanizma, na principima demokratije, te na zajedničkim principima i vrijednostima koji se mogu primijeniti na cijelo čovječanstvo. Šta više, idejne postavke se zasnivaju na političkim idealima elite. Postoje tri ključne karakteristike političkog univerzalizma, prva karakteristika se odnosi na pretpostavci da svi ljudi imaju slične moralne standarde; druga karakteristika se odnosi na razum, odnosno da svi ljudi imaju iste racionalne sposobnosti i treća karakteristika se odnosi na to da su svi ljudi jednaki u smislu svojih vrijednosti.¹⁰⁰ Međutim, postoji jedna velika mana politike univerzalizma, ona svoje vlastito stajalište nameće drugima. Prema Judith Butler, univerzalizam je lažna kategorija koje se upotrebljava isključivo radi ekspanzije hegemoističkih sila s ciljem isključivanja drugih, dakle sami univerzalizam pripada kategoriji hegemonске borbe za prevlast i moć.¹⁰¹ Dok se jedni bore za prevlast, drugi se isključuju i time sami univerzalizam prestaje, tanka je linije između univerzalizma i partikularnosti. S druge strane, mnogi poput Francuskog filozofa Etiennea Balibara, smatraju da je istinski univerzalizam već postignut, smatrao je da su moralne vrijednosti univerzalne za sve, globalizacija je učinila svoje i uspjela je da usadi u sve ljude globalne vrijednosti.¹⁰² S tim u vezi, oni koji se slažu sa dotičnom tačkom gledišta smatraju da su moral, ljudske želje za pravdom, pravednim i slobodnom životom upravo ono što čini univerzalizam mogućim. Na osnovu toga je univerzalizam je već realizovan. S druge strane, ne može se zanemariti činjenica da su univerzalističke ideje uvijek politizovane s ciljem ispunjenja interesa od strane moćnika. One služe kao sredstvo za sprovođenje politike moći radi postizanja nacionalnih interesa vodećih sila u svijetu prevashodno Sjedinjenih Američkih Država. Štaviše prema Carru, vodeće sile su zapravo te koje diktiraju šta se zapravo smatra moralim, te dotične vrijednosti nameću drugima kako bi održali svoju prevlast.¹⁰³ U 20. pa i u 21.vijeku postoje nesuglasice kojim pravcem bi se svijet trebalo da kreće. Jedni teže ka univerzalizmu, liberalizmu, ka otvorenom liberalnom tržištu koji će otvoriti vrata svijetu, time će se napraviti most između različitih kultura pomoću globalizacije. Ideje otvorenog tržišta vode porjeklo još od Američke revolucije. Dakle, ideje kojima bi se svijet učinio povezanim pomoću razmjene sredstava, dobara i usluga je direktno povezano za američki nacionalni interes i u skladu je sa ciljevima koji su postavljeni od strani očeva osnivača. Upravo je otvoreno tržište omogućilo Amerikancima da izvrše svoju manifestnu sudbinu u još većem obimu pod izgovorom da su dotični postupci univerzalno dobro za cijelo čovječanstvo. U međuzavisnom svijetu ono što je prouzrokovalo strah od onoga što je činilo druge civilizacije nepoznatim pa čak i ugrožavajućim, dakle, ono što je održavalo distancu među stanovnicima svijeta bi trebalo biti prevaziđeno upravo politikom univerzalizma. Univerzalnim vrijednostima se spajaju ljudi. S

¹⁰⁰ Susanna Lindberg, Mika Ojakangas, Sergei Prozorov, *Europe Beyond Universalism and Particularism*, Palgrave Macmillan, New York, 2014, str. 13.

¹⁰¹ Judith Butler, Ernesto Laclau and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, Verso, London and New York, 2000, str. 38.

¹⁰² Etienne Balibar, *Politics and the Other Scene*, London and New York, Verso, 2002, str. 148.

¹⁰³ Srđa Trifković, *Kontinuitet Hladnog rata: Međunarodni odnosi početkom XXI veka*, Beograd, Geopolitika, 2017, str. 28.

druge strane, postoje oni koji smatraju da bi najbolje bilo da se fokus stavi na domaću sferu unutrašnje politike. Takođe se odnosi na to da se svjetske sile povuku i okrenu ka novom obliku izolacionizma. Vječita je borba između internacionalizma i izolacionizma s jedne strane, i sa druge strane univerzalizma i partikularizma. Univerzalizam se definiše kao nešto što predstavlja zajedničko svima, dok je ono što je partikularno jednostrano i odvojeno od univerzalnog. Dešava se sukob između onoga što se smatra univerzalnim kao što je međunarodno pravo, mnoge države niti priznaju niti podržavaju odluke međunarodnih sudova. Pitanja ljudskih prava se takođe svakodnevno krše i postoje pitanja globalne ekonomije u kojoj uvijek jedna strana mora da ima profita, dotična pitanja su pitanja univerzalizma. Nasuprot tome, postoje pobornici unilateralizma odnosno u ovom slučaju partikularnosti ili određenosti. Dakle, oni se zalažu za pitanja vezana za pojedine partikularne zemlje. Pobornici partikularnosti postavljaju pitanja poput: ako živimo u globalizovanom međuzavisnom svijetu u kojem je sve povezano i u kojem se sve čini univerzalnim, šta je onda sa suverenitetom država, njihovim tradicijama i kulturama? S druge strane, čini se da iako svjetski hegemon ima moć prenosa svoje kulture nad drugima, česti je slučaj da jedna kultura egzistira uporedo sa drugom. Dakle mi kao ljudi, smo sposobni da istovremeno imamo više identiteta kao na primjer Francuz istovremeno može da bude Francuz ali i Evropljanin. S tim u vidu, ljudi su sposobni da prisvoje pored svoje kulture i tradicije elemente tuđih kulura i tradicija, odnosno elemente koji njima samima odgovaraju. Dotični elementi su im privlačni jer hegemon pomoću meke moći i same privlačnosti svoje kulture reflektuje najglamuroznije dijelove svoje kulture drugima i naravno drugi to žele da emuliraju. To vidimo u primjeru Sjedinjenih Američkih Država tokom, a pogotovo nakon Hladnog rata kada je otpočeo proces drastične amerikanizacije svijeta. U današnjem svijetu nema gdje se ne pojavljuju američki proizvodi. Čak vidimo da i plemena u dalekim dijelovima svijeta na televiziji se pojavljuju dresove američkih sportskih klubova kao jedan od mnogobrojnih primjera američke kulturne dominacije. Dotična dominacija se zapravo može smatrati američkim kulturnim imperijalizmom. S tim u vezi, univerzalizam je uvijek vezan za nejednakost jer je neko uvijek na nižem nivou koji želi da dostigne državu koja prenosi sav sjaj i raskoš svoje kulture. Dok s druge strane, hegemon održava i razvija svoju moć tako što nameće novu normalu drugima, pored hegemonu u današnje vrijeme međunarodne korporacije nameću svoje interese slabijima. Univerzalni principi su skoro uvijek jednostrani, partikularni, koji vode porijeklo od određenih ciljeva, identiteta i interesa Zapadnog svijeta. Istinski univerzalizam ne isključuje već naglašava ono što je zaista univerzalno kod svih ljudi te stvara atmosferu suživota.

Sjedinjene Američke države su se od svoga nastanka suzdržavale od uplitanja u evropske probleme. Prije sveg zbog toga što su u početku bili suviše slabi te je postojala mogućnost gubljenja nezavisnosti od strane određenih evropskih sila koje su čekale priliku da povrate svoje posjede na teritoriji Sjedinjenih Američkih Država. To su prije svega Velika Britanija, Francuska i Španija koje su smatrale da posjeduju legitimno pravo posjeda teritorija u Americi. Izolacija od međunarodnih dešavanja im je pružila mogućnost da se izgrade te da fokus stave na domaću scenu. Odnosno da prošire svoju zonu uticaja i moć od Atlantskog okeana do Pacifičkog okeana. Pri tom se nisu sudržavali od upotrebe subverzivnih metoda kako bi postigli svoj cilj širenja hegemonije u Sjevernoj Americi. Upotrebom svih mogućih sredstava kako bi postigli svoj cilja, pa čak i onih moralno-upitnih, koji su prije svega upotrebljeni protiv domaćeg domorodačkog stanovništva, smatrali su opravdanim koristeći opravdanje vidljive sudbine. Od tada pa nadalje se vodi debata između internacionalizma i izolacionizma, da li je bolje da se fokusiraju na domaća dešavanja ili je ipak korisnije da preuzmu ulogu na svjetskoj sceni pod

izgovorom da se bore i da štite univerzalne principe. Pored toga što je Prvi svjetski rat promijenio svjetski poredak, zauvijek je promijenio i međunarodne odnose. Poslije skoro jednog vijeka Amerikanci koračaju na svjetku pozornicu 1917. godine kao posljedica krize iz 1915. godine, odnosno utapanja engleskog putničkog broda Lusitanije blizu Irske. Poginulo je 1,128 osoba, među kojima je bilo 128 Amerikanaca. Ovo je stvorilo animozitet prema Njemačkoj, te će se ovaj događaj kao i Zimmermannov telegram koristiti kao povod za ulazak Amerike u rat.¹⁰⁴ U Zimmermannovom telegramu 1917. godine, Njemačka zapravo nudi Meksiku savezništvo kao i priliku da ako uđu u savez sa njima ponovo preuzmu svoje bivše teritorije: Teksas, Nju Meksiko i Arizona.¹⁰⁵

Woodrow Wilson 22.01.1917. godine u obraćanju Senatu poziva na „Mir bez pobjede“ u kojem predlaže da se ostatku svijeta pokaze sloboda koju oni sami uživaju i za koju su se njihovi preci borili, predložio je da se evropski sistem ravnoteže snaga i politike moći zamijeni sa društvom moći („A community of power“).¹⁰⁶ Odnosi se na to da se mir ne može nametnuti poraženoj strani koja se kasnije može ponovo pobuniti. Poražena se strana može pobuniti jer nije zadovoljna sa nametnutim uslovima mira. Zapravo je imao viziju svijeta ne kakav jeste već kakav bi trebalo da bude. Međutim, jednakost se u tom slučaju odnosi na velike državi kao i na male države podjednako. Ona mora da bude univerzalnog karaktera, zasnovana na zajedničkoj snazi. Wilson je smatrao da nijedan mir između oraganizovanih država ne može opstati ako ne djeluje na osnovu saglasnosti svoga naroda.¹⁰⁷ Drugim riječima, htio je da na svjetsku scenu prenese sistem izgrađen od američkih principa i ideala po kojima je i sama Amerika izgrađena. Pozvao je na izgradnju međunarodne organizacije kako bi se spriječila slična katastrofa u budućnosti. Na kraju samoga govora je izjavio da su to američki principi, da je to američka politika, te da su to principi svih ljudi koji gledaju unaprijed u budućnost- „Ovo su principi ljudskog roda i moraju pobijediti“.¹⁰⁸ Wilson je pred objavu rata Njemačkoj u Kongresu izjavio da će se boriti za ono što je najdraže njihovim srcima, a to je demokratija, da će se ulaskom u rat boriti za univerzalnu vladavinu prava zajedno sa koncertom slobodnih ljudi, te da će donijeti slobodu i bezbjednost svim malim državama i konačno će učiniti svijet bezbjednim.¹⁰⁹ Ideje koje je Wilson koristio su ideje koje su zastupljene na američkom tlu još od prvih doseljenika, od pilgrima. Ovo su ideje da su upravo oni izabrani narod koji će voditi cijelo čovječanstvo ka nečemu boljem. Prvi svjetski rat je zapravo stvorio priliku Amerikancima da se pokažu cijelome svijetu. To je upravo nešto u šta su vjerovali od svoga nastanka, dakle pripremali su se za ovaj trenutak u historiji. Trenutak kada će moći da utiču na cijeli svijet, kada će konačno ispuniti svoju *manifest destiny*. Ideje koje je Wilson iznio pred Senatom i Kongresom, kao i, nakon rata, evropskim liderima su univerzalnog karaktera zasnovani na principima slobode, jednakosti,

¹⁰⁴ How the Sinking of Lusitania Changed World War I, <https://www.history.com/news/how-the-sinking-of-lusitania-changed-wwi>, pregledano 02.05.2018.

¹⁰⁵ The Zimmermann Telegram, <https://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann>, pregledano 02.05.2018.

¹⁰⁶ Peace without Victory, Woodrow Wilson, 1917, http://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=3898, Pregledano 18.05.2018.
Peace without Victory, Woodrow Wilson, 1917.

¹⁰⁷ Peace without Victory, Woodrow Wilson, 1917, http://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=3898, Pregledano 18.05.2018.

¹⁰⁸ Peace without Victory, Woodrow Wilson, 1917, http://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=3898, Pregledano 18.05.2018.

¹⁰⁹ Transcript of Joint Address to Congress Leading to a Declaration of War Against Germany (1917), Woodrow Wilson, <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=61&page=transcript>, Pregledano 19.05.2018.

suvereniteta i prije svega utemeljeni su na demokratskim principima. Wilson je iznio svojih 14 tačaka za postizanje mira koje i danas utiču na međunarodne odnose među kojima je tačka četrnaest najznačajnija jer u njoj upravo poziva na osnivanje sveopšte lige naroda:

„Mora se osnovati opšte udruženje zemalja na osnovu konkretnih sporazuma u cilju davanja uzajamnih garancija o političkoj nezavisnosti i teritorijalnom integritetu kako velikih tako i malih država.“¹¹⁰

Woodrow Wilson je opravdao ulazak Sjedinjenih Američkih Država u Prvi svjetski rat borbom protiv totalitarnih režima. Postojalo je mišljenje da su svi ljudi rođeni sa željom da budu slobodni, to je zajednička karakteristika svih ljudi ne samo Amerikanaca. Rat je jedini način da se postigne trajni mir. Pokušao je da sjedini amerikanizam sa demokratskim univerzalizmom koji se temelji u univerzalnoj želji za slobodom.¹¹¹ Wilson se nije mnogo razlikovao od svojih predaka smatrajući da je upravo ovo američka izuzetna sudbina. Cilj novog svjetskog poretka je stvaranje svijeta po američkom modelu, a krajnji cilj je uspostavljanje demokratije u cijelom svijetu pod američkom hegemonijom. Očevi osnivači koji su vodili Ameriku ka samostalnosti, i njihov uspjeh je potvrdio ideju o američkom samopredjeljenju. Dio američke nezavisnosti i slobode zapravo vodi od ideje samoopredjeljenja za koju se i sami Woodrow Wilson zalagao. Ideje o samoopredjeljenju su korištene kako bi što više država dobilo svoju nezavisnost i kako bi uticali na kraj kolonijalizma u svijetu. Krajnji rezultat je razvoj novih mladih demokratija. Koncept samoopredjeljenja se može smatrati oruđem za uspostavljanje i za razvoj kako demokratije, tako i republikanizma, po američkom modelu koji ne predstavlja čistu demokratiju već je kombinacija demokratskih principa i republikanizma. Međutim, može se reći da ideje samoopredjeljenja zapravo vode porijekla od Američke revolucije u kojoj se vodila borba prije svega za nezavisnosti ali i za kraj monarhističke vladavine i početak nove ere republike. U modernom dobu ideje samopredjeljenja su se prilagodile vremenu i stepenu razvoja društva. Dotične ideje su uticale na kraj kolonijalizma u svijetu, iako nije sporno da ideje samoopredjeljenja mogu izazvati sukob. Međutim, amerikanci odbijaju ratifikaciju plašeći se gubitka suvereniteta u slučaju da se članice pozovu na član 10 Pakta Lige naroda.¹¹² Drugim riječima, plašili su se da će biti primorani da djeluju protiv svojih nacionalnih interesa u slučaju sukoba nečlanice sa članicom Lige naroda, u slučaju kolektivne bezbjednosti.

Ideje univerzalnosti za koje se zalagala Liga naroda nisu nestale već su se manifestovale nakon Drugog svjetskog rata u osnivanjem Ujedinjenih nacija s Amerikom na čelu. Wilsonov san se obistinio. Prema članku New York Timesa, „Za Ameriku to je zaista bio veliki rat“ jer su iz njega izašli kao ekonomski najjača sila svijeta u bipolarnom svijetu.¹¹³ Drugi svjetski rat je u Amerikancima učvrstio osjećaj da zaista imaju moralnu snagu koja je nepobjediva, da sada oni mogu oblikovati svijet po sebi. Winston Churchill je u kongresu izjavio da Amerika u tom momentu stoji na vrhu svijeta, dok je američki pisac Walter Lippmann napisao da ono što je nekada bio Rim Starome svijetu, ono što je bila Velika Britanija modernom svijetu to će

¹¹⁰ Četrnaest tačaka predsjednika Woodrow Wilsona . 8. januar 1918. godine, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1296--8-1918-?lang=lat>, pregledano 23.05.2018.

¹¹¹ Adam Quinn, *US Foreign Policy in Context: National Ideology from the Founders to the Bush Doctrine*, Routledge, London and New York, 2010, str. 104.

¹¹² The Covenant of the League of Nations, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, Pregledano 28.06.2018.

¹¹³ For America, It Truly Was A Great War, <https://www.nytimes.com/1995/05/07/magazine/for-america-it-truly-was-a-great-war.html>, pregledano 10.05.2019.

Amerika biti budućem svijetu.¹¹⁴ General George Marshall je izjavio „Sada nas se tiče mir cijeloga svijeta.“¹¹⁵ Drugi svjetski rat im je omogućio da prošire svoje vidike i da koračaju putem druge *vidljive sudbine*, ovoga puta je svijet u pitanju. Marshallov plan, pored toga što je namjenjen poslije- ratnoj obnovi Evrope, korišten je kao oruđe sa širenje američke ekonomije, kulture, i ideologije koristeći moć privlačnosti. Pored novčane pomoći Evropljani su sada konzumirali američke proizvode poput Coca Cole, mnogi u Americi su smatrali Coca Colu „najameričkim proizvodom u Americi“ (Coca- Colonization).¹¹⁶ Koristeći meku moć, uspjeli su prenositi svoju propagandu, ideologiju i kulturu kroz holivudske filmove kojima su također prenosili anti-komunističke poruke cijelome svijetu. Mnogi Amerikanci su bili uvjereni da je snaga njihovih ideala, principa i morala uspjela da podigne gvozdenu zavjesu iznad Evrope, zahvaljujući svojoj popularnoj kulturi. Politizacija kulture se izvršava, koja samu kulturu upotrebljava poput oruđa. Cilj ovoga jeste da se određena društva i ponašanja preoblikovala u ono što je od značaja za same interese onih koji nameću svoju moć, a to su prevashodno Sjedinje Američke Države u procesu amerikanizacije svijeta.

Pojavom novih načina komunikacije osamdesetih godina svijet se još jednom drastično mijenja. Pojavom kompjutera, interneta, boljih i bržih prevoznih sredstava, sada su se vijesti širile svijetom brže. Sami svijet je postao mnogo manji. Američka kultura je u nekim društvima bila zastupljena uporedo sa domaćom pomoću izvoza američke popularne kulture, dotične kulture su sve više amerikanizovane. Prema Josephu Nyeu, globalizacija je samo druga riječ koja se upotrebljava umjesto američke hegemonije.¹¹⁷ Ideje koje su prvi doseljenici donijeli sa sobom na američko tlo, osamdesetih i devedesetih godina se nisu činile nedostižnim. Nakon Hladnog rata, američka ideologija, ideje i kultura se širi svijetom, mnogi su se pitali da li je došao kraj istorije. Američka taktike upotrebe meke moći je učinila njihovu kulturu, ideologiju, način života i njihove principe privlačnim. Demokratija, lična sloboda, i otvorenost američkog društva, ideje za koje su se zalagali devedesetih godina su u velikoj mjeri doprinjeli američkoj moći na spoljno-političkom planu. S druge strane, američka meka moć se ne sastoji samo od promocije njihove kulture već se temelji na promociji demokratije, ljudskih prava i slobode za sve. Dotični elementi u sebi sadrže univerzalne karakteristike i vrijednosti, jer su privlačne svim ljudima svijeta koji žude za slobodom. Amerikanci su ugledali priliku koju su upotrijebili kako bi proširili svoj nacionalni interes gdje god je to moguće. Obećavali su da će štititi ljudska prava, slobodu i demokratske principe, i u tome leži njihovo opravdanje vlastite izuzetne sudbine i odgovornosti. Ipak, počevši sa naglom proizvodnjom novih tehnologija i razvojem industrije svijet je postao međuzavisan kao nikada prije. Postao je međuzavisan i u političkom smislu, jer je to posljedica slobodne trgovine i otvorenog svjetskog tržišta. Dakle, upravo ovo neki neki smatraju da predstavlja istinski univerzalizam jer svi teže da učestvuju u razmjeni usluga, dobara i proizvoda kako bi ispunili svoje interese i ekonomske ciljeve na svjetskom tržištu. Tokom Hladnog rata ali i poslije njega vladao je, s jedne strane strah od nuklearnog naoružanja, mnogi su smatrali ovo koliko lošom pojavom s jedne strane toliko i dobrom pojavom s druge strane jer je u svijetu vladalo misljenje da opstanak ljudskoga roda zavisi od

¹¹⁴ For America, it Truly was a Great War, <https://www.nytimes.com/1995/05/07/magazine/for-america-it-truly-was-a-great-war.html>, pregledano 20.05.2018.

¹¹⁵ George C. Herring, *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str.598.

¹¹⁶ Irwin M. Wall, *The United States and the Making of Postwar France 1945-1954*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991. str. 113.

¹¹⁷ Joseph S. Nye Jr., *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone*, Oxford University Press, Oxford and New York, 2002, str.1.

kotrole nuklearnog naoružanja. Međutim, s druge strane je postojao konsenzus da države koje zapravo posjeduju najviše nuklearnog naoružanja, kao što su Sjedinjene Američke Države i Rusija, zapravo balansiraju svoju moć i time održavaju stabilnost u bipolarnom svijetu. Ipak u 21. vijeku mnogo više država posjeduje nuklearno naoružanje kao pored Sjedinjenih Američkih Država i Rusije, poput Kine i Indije. Odlukom američkog predsjednika Donalda Trumpa da se povuku iz Sporazuma o nuklearnim snagama srednjeg dometa (INF), moglo bi izazvati domino efekat, moglo bi da prouzrokuje i novu trku za naoružanjem, odnosno bezbjednosu dilemu, s obzirom da je predsjednik Putin najavio isto.¹¹⁸

Univerzalizam je glavno opravdanje Američke i Evropske politike, s druge strane sama međuzavisnost svijeta utiče na univerzalizam. Prema Immanuelu Wallersteinu to je retorika moći koja nije nova pojava u svijetu, međutim jeste opravdanje za današnju borbu dobra i zla, najčešće je upotrebljena protiv neevropskog svijeta, protiv siromašnih država dok se zapad smatra superiornim jer je utemeljen na univerzalnim vrijednostima, dakle, univerzalizam podstiče demokratiju dok istovremeno štiti ljudska prava.¹¹⁹ Ideje univerzalnosti se upotrebljavaju, prije svega, kao moralno pravljanje za intervenciju u cilju eksploatacije materijale dobiti. Ideološke borbe tokom Američke i Francuske revolucije i dalje postoje danas. Dotična borba je prerusena u ideologiju koja je usmjerena ka navodnom dobru cijeloga čovječanstva. Ona istovremeno dobija legitimitet predstavljajući se kao zaštitnik ljudskih prava i sloboda s jedne strane, a sa druge strane širi svoju geopolitičku moć i zonu uticaja. S druge strane, kapitalizam, odnosno, beskrajna akumulacija kapitala takođe predstavlja univerzalnu vrijednost za kojom sile svijeta žude. Američki imperijalizam se razvio po ugledu na evropski koji je opravdavan širenjem civilizacije „drugima“ odnosno manje razvijenim civilizacijama. Međutim, američki primjer imperijalizam se manifestuje ne u kolonijalnoj dominaciji kao što je to nekada bilo, kao u slučaju Portorika i Gvama već u ekonomskoj i kulturnoj moći. Dakle, američki imperijalizam se sastoji od zona ekonomskog i kulturnog uticaja, to je ključno kada je u pitanju politika moći. Amerika je od svoga nastanka posjedovala ekspanzionističke pretenzije, ona je „imperija slobode“ koja širi demokratiju gdje god ista ne postoji. Sami Woodrow Wilson je težio da se svijet konačno preoblikuje u bezbjedno mjesto i prostor za demokratiju. Dakle njegovi principi se nisu mnogo razlikovali od očeva osnivača koji su najprije željeli da prošire demokratiju sa istoka na zapad kontinenta smatrajući da slijede univerzalnu istinu. Međutim, zaboravljajući na domaće domorodačke narode, isto tako se i u savremenim međunarodnim odnosima demokratija širi. Primjere možemo da vidimo u Libiji, Avganistanu i Iraku tokom operacije „Operation Iraqi Freedom“ pod izgovorom da su demokratija i sloboda neophodni za dalji život, smatrali su da bi trebalo da se kreću u pravcu samoupravljanja, principi samoupravljanja zapravo vode porijekla iz Francuske revolucije, dotična ideja je jedna od ideje koje su opstale i nakon neuspjeha same revolucije.¹²⁰

¹¹⁸ Russia Pulls Out of Nuclear Treaty in 'Symmetrical' Response to U.S. Move, <https://www.nytimes.com/2019/02/02/world/europe/russia-inf-treaty.html>, pregledano 02.02.2019.

¹¹⁹ Immanuel Wallerstein, *European Universalism- The Rhetoric of Power*, The New press, London and New York, 2006, str. xiii.

¹²⁰ Chimène I. Keitner, *The Paradoxes of Nationalism: The French Revolution and Its Meaning for Contemporary Nation Building*, State University of New York Press, New York, 2007, str. 19.

Američka izuzetnost i ideje univerzalnosti

Ideje izuzetnosti prevashodno velikih sila nije novi fenomen, vodeće sile su kroz istoriju veličale svoju važnost, isticali su posebnu misiju koju bi trebalo da ispune. Veličajući sebe, svoju kulturu, tradiciju, moralnu superiornost i posebnost, pridobijali su legitimitet i podršku za svoje postupke u cilju ekspanzije, kako teritorijalne tako i kulturne. Ideje Američke izuzetnosti potiču još od puritanaca koji su izbjegli „nemoralni“ Stari svijet u cilju izgradnje novoga moralnog društva na američkom kontinentu. Htjeli su da budu dovoljno izolovani i slobodni da se razvijaju bez uticaja ostatka svijeta, pri tom smatrajući da je sami Bog ovaj kontinent njima namijenio. Od samoga dolaska na novi kontinent pa nadalje usadili su u svoje potomke uvjerenje da su moralno superiorni u odnosu na ostatak svijeta. Posjedovali su uvjerenje da im je zapravo sudbina da predvode i oblikuju svijet po uzoru na sebe, duboko su usadili u svoje potomke osjećaj izuzetne misije. Na osnovu toga, dotična ideologija je duboko ukorjenjena, ona utiče na samu percepciju, na viđenje i tumačenje svijeta, na osnovu nje se mogu definisati prijatelji, te se mogu razlikovati prijatelji od neprijatelja. Cilj sile koja propagira izuzetnost svoje sudbine jeste postizanje hegemonije svim mogućim sredstvima. S tim u vezi, smatraju sebe vrijednosno utemeljnom zajednicom, za koju ne vrijede zakoni koji vrijede za ostatak svijeta „Mi stvaramo spostvenu stvarnost, mi smo sada imperija i kada delamo mi stvaramo svoju realnost.“¹²¹ Imperijalizam u savremenim međunarodnim odnosima se može definisati kao širanje vlastitih interesa od strane države, imperije ili određene regije koji imaju za cilj ispunjenje vlastitih ciljeva ali i potreba, tako što će se miješati u unutrašnje stvari drugih entiteta ili država.¹²²

Ideje univerzalnosti igraju veliku ulogu u diskursu izuzetnost posebno od Američke i Francuske revolucije. Tada su ideje univerzalnosti koje su povezane sa slobodom, jednakost, sa načelima republikanizma dovele do odbacivanja apsolutne vladavine monarha zahvaljujući racionalnom razmišljanju prosvetitelja. Ideje američke izuzetnosti su se ponovo pojavile nakon Svjetskih ratova prije svega osnivanjem Lige naroda po tačkama Woodrowa Wilsona. Sa još većim žarom su bili uvjereni u svoju izuzetnost nakon Hladnog rata kada postaju ne jedna od vodećih sila na svijetu već vodeća sila i svjetski hegemon u unipolarnom svijetu u doba *pax americane*. Ideje američke izuzetnosti (*American exceptionalism*) su prevashodno povezane sa uvjerenjem da su američke vrijednosti, njihov politički sistem i istorija posebni, te da predstavlja model upravljanja i življenja koji bi trebalo da ostatak svijeta usvoji. Na osnovu duboko ukorjenjenog uvjerenja o njihovoj posebnosti Sjedinjene Američke Države su preuzele na sebe važnu ulogu u svjetskim zbivanjima, ali prije svega smatrajući da igraju pozitivnu ulogu u oblikovanju svijeta. Ideje Američke izuzetnosti iako su duboko ukorjenjene u sve sfere američkog života nisu bez potpore i legitimiteta. Iako je dotična ideja zastupljena u američkim mislima još od samog nastanka Sjedinjenih Američkih država. Podršku, motivaciju i legitimitet dobijaju na osnovu svih pobjeda i uspjeha od strane njihove politike i ideologije. Dotičnim, dobijaju jednu novu dimenziju. Kada gledamo kroz istoriju, izbacili su se iz monarhističkog uređenja borbom protiv opresije i potlačenost za slobodu i nezavisnosti od Velike Britanije. Uspjeli su da izgrade novi sistem vladanja i organizacije za kojeg je motivacija bila smanjenje mogućnosti povratku i spriječavanju tiranije. Istovremeno su obezbjedili osnovna ljudska prava za svoje

¹²¹ Srđa Trifković, Međunarodni odnosi početkom XXI veka, Geopolitika, Beograd, 2017, str. 20.

¹²² Jeffrey Herlihy-Mera, *After American Studies: Rethinking the Legacies of Transnational Exceptionalism*, Routledge, 2018, str. 23.

građana na osnovu Deklaracije nezavisnosti i Povelje o pravima. Od trinaest zasebnih kolonija su uspjeli organizovati državu koja se proširila od istoka ka zapadu, smatrajući to svojom sudbina (*manifest destiny*). Suzdržavajući se od evropske ravnoteže snaga, ojačala je fokusirajući se na domaću hemisferu te su uspjeli postati regionalni hegemon. Međutim, tek nakon Svjetskih ratova izlazi na svjetsku scenu kao superiorna svjetska sila prevashodno što se tiče ekonomije, ideologije i politike.

Na tronu najmoćnije sile svijeta uživaće sama, pogotovo nakon Hladnoga rata kada njena ideologija i kultura oblikuju ostatak svijeta u vidu druge vidljive sudbine. Cilj više nije bio osvajanje novih teritorija i fizičkog posjedovanja zemlje, već se sada stvaraju zone uticaja koje se lako mogu oblikovati po željama američkih interesa. Međutim, sjaj američke kulture, moć američke politike, uzvišenost američkih principa i morala će u savremenom vremenu biti testirani. Amerika je izuzetna, razlikuje se od svih ostalih sila zbog toga što je širila svoja uvjerenja, svoje liberalne principe koji se zasnivaju na slobodnom društvu kako u politici tako i u ekonomiji. Međutim, često je bivala kontradiktorna, kršili su svoje principe moralnosti kada god im je to odgovaralo kroz istoriju počevši od američkih domorodaca, kada nisu uspjeli da ih pokore silom, onda su promijenili svoj pristup te su ih pokušavali na osnovu meke moći prilagoditi i adaptirati sebi i svome načinu života. S druge strane, oni koji su preživjeli tranziciju su poslani u rezervate koji postoje i danas. Sve od tada su koristili sličan pristup u pridobijanju moći, ističući slobodu svoga društva, sjaj njihove kulture, koristeći moć privlačnosti pridobijali su legitimitet za svoje postupke. Prema riječima predsjednika Abrahama Lincolna, kao „zadnja nada čovječanstva“ izvršili su eksperiment širenja demokratije gdje god ona ne postoji, u ovim pokušajima su često bivali arogantni pa čak i beskrupulozni.¹²³ Ipak, uspjeli su da ispune očekivanja očeva osnivača postankom kultura koja je univerzalno primamljiva, činjenicom da svi ljudi žele ono što SAD propagira a to su univerzalne vrijednosti: sloboda, jednakost i pravda. Američke vođe su često kroz istoriju patriotski veličali svoju poziciju i svoju izuzetnost od ostatka svijeta, opisujući Ameriku kao:

- „Empire of liberty.“ (Imperija slobode.)
- „Shining city on a hill.“ (Blistavi grad na brdu.)
- „Last best hope of Earth.“ (Zadnja najbolja nada zemlje.)
- „Leader of the free world.“ (Vođa slobodnoga svijeta.)¹²⁴

Dotično razmišljanje nije bez osnova, Sjedinjene Američke Države su organizovane kao kombinacija svih kultura svijeta, tom činjenicom se smatraju stručnjacima te na osnovu toga dobijaju legitimitet kao jedna od vodećih sila. Ako su uspjeli da izgrade jedan mini svijet u svojoj državi, onda bi to mogli da urade na većem nivou, globalno. S tim u vezi, američki eksepcionalizam je povezan sa širenjem demokratije, s jedne strane, dok je to s druge strane paravan za konvertovanje drugih. merička izuzetnost ima dva značenja prema Holstiju, s jedne strane, njihova izuzetnost se ogleda u uspješnom eksperimentu oraganizovanja, vladanja i slobode, dotično se prije svega odnosi na raspodjelu moći i na dokumente poput Povelje o Pravima, te na osnovu toga imaju obavezu širenja slobode u svijetu.¹²⁵ S druge strane, zbog

¹²³ Michael Cox and Doug Stokes, *US Foreign Policy*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford, 2012, str.22.

¹²⁴ The Myth of American Exceptionalism, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/>

¹²⁵ Kalevi Holsti, *A Pioneer in International relations Theory*, Foreign Policy Analysis, History of International Order and Security Studies, Springer, 2016, str. 121.

toga što su upravo oni odgovorni za mnoga pravila u međunarodnom sistemu. Pravila koja su donesena u Ligi naroda, na konferenciji u Bretton Woodsu i u Ujedinjenim nacijama. Dakle, Premo Holstiu, oni posjeduju obavezu i odgovornost kao vođa, jer su bili kjučni u izgradnji međunarodnog sistema, koji nekada mora zaobići postojeća pravila ili norme slobode i bezbjednosti kako bi promovisali američke vrijednosti, za koje smatraju univerzalnim u svijetu koji je preplavljen „neprijateljima slobode (*enemies of freedom*)“, „otpadničkim državama (*rogue states*)“, „tiranima (*tyrants*)“ i „osovinom zla (*axes of evil*)“.¹²⁶ Ono što oni čine na međunarodnom planu smatraju neophodnim i opravdanim samom činjenicom da su jedni od ključnih tvoraca savremenog međunarodnog sistema. Na osnovu toga smatraju da imaju odgovornost koja je izuzetna, te zbog izuzetne odgovornosti imaju pravo da zaobilaze mnoge međunarodne norme u cilju odbrane demokratije i ljudskih prava. Prema tome, Američka ideologija ih često stavlja izvan okvira u kojem je smješten ostatak svijeta. Stavljaju sebe izvan međunarodnih zakona, upliću se u unutrašnje stvari drugih država smatrajući to svojim pravom. Vlastite minorne interese preuveličavaju i oblikuju tako da su sveopšte važeće za slobodu i demokratiju. Na osnovnu ovih činjenica često su sami sebe ali su ih i drugi opisivali kao imperiju, koja širi svoje interese gdje god je to moguće. S druge strane, postoje oni koji smatraju da Sjedinjene Američke Države tako djeluju s ciljem da održavaju anarhični međunarodni sistem takvim kakav jeste. Prema de Maistreu, rat je uobičajno stanje ljudskoga roda, krv mora da se proliva bez prestanka negdje u svijetu, dok je mir za svaku državu samo odmor.¹²⁷ SAD djeluju intervencionistički kako bi osigurale mir na tlu svoje države. Oni proračunato šire svoju moć kako bi sebe osigurali u Hobsovom viđenju svijeta, bez obzira na bombardovanja, i na nevine civile koji su samo *casualties of war*. Američki eksepcionalizam je značajan u savremenim međunarodnim odnosima zbog toga što je dio američkog identiteta. Njihov identitet je na površini povezan sa univerzalnim vrijednostima svih ljudi, iz razloga što je američko društvo izgrađeno od *svih ljudi*. Oni su na sebe preuzeli ulogu oslobodioca, te čvrsto vjeruju u svoju ulogu kao društvo koje bi se trebalo univerzalno imitirati. Američki eksepcionalizam se može smatrati imperijalističkim. Cilj imperijalističkog eksepcionalizma jeste oslobodjenje drugih ali i njihovo preoblikovanje u ono što odogovara sili koja je intervenisala. Američka izuzetnost kao imperijalistički eksepcionalizam se odnosi na njihove međunarodne intervencije u navodnoj odbrani univerzalnog dobra. Zbog toga što oni već uživaju u dotičnom univerzalnom dobru, iz navedenog razloga oni smatraju da imaju odgovornost da intervenišu, s tim u vezi smatraju sve svoje transgresije opravdanim.¹²⁸ Sloboda i jednakost u današnjim međunarodnim odnosima predstavlja propagandu neoliberalnog sistema. Dotični sistem je odgovoran za ekonomsku kriz 2007. i 2008. godine, zbog koje su ljudi ostali bez posla, siromaštvo u svijetu je poraslo, ekološke krize su kao nikada prije postale jasne. Dotični događaji su prouzrokovali uspon Donalda Trumpa. Neoliberalni sistem je povezan sa američkom idejom i uspostavljanjem otvorenog tržišta. Dakle, dotične ideje su u skladu sa idejama očeva ostivača koji su nakon svoje nezavisnosti željeli da slobdono trguju sa ostatkom svijeta. Ovo je u skladu sa riječima Thomasa Painea, nezavisnost bi im omogućila da

¹²⁶ Kalevi Holsti, *A Pioneer in International relations Theory, Foreign Policy Analysis, History of International Order and Security Studies*, Springer, 2016, str. 121.

¹²⁷ Joseph de Maistre, *Considerations on France*, McGill- Queen's University press, Montreal and London, 1974, str. 51.

¹²⁸ Comparative Exceptionalism: Universality and Particularity in Foreign Policy Discourses, Nicola Nymalm and Johannes Plagemann, *International Studies Review*, <https://academic.oup.com/isr/article/21/1/12/4951785>, pregledano 26.03.2019.

se rukuju sa svijetom, da žive u miru sa svijetom, te da trguju sa bilo kojim tržištem.¹²⁹ Prema tome, smatrali su da će se konačno svijet ujediniti na osnovu zajedničkih kupo-prodajnih interesa, te će se konačno dugotrajni mir uspostaviti. Međutim, u neoliberalnom svijetu se smatra da je takmičarski duh dio ljudske prirode. U takvom svijetu su individue potrošači, a demokratija se ogleda u njihovom slobodnom izboru da kupuju šta žele. Uspostavlja se hijerarhija dobitnika i gubitnika dok je nejednakost dalekosežna. Privatizacijom se uspostavljaju monopoli nad neophodnim resursima kao što su hrana, voda, struja, itd. Sada prije nego ikada međunarodne korporacije uticu na međunarodne odnose jer oni koji imaju više imaju više mogućnosti da se upliću u međunarodnu poliku. Sada nisu države jedine koje utiču na unutrašnje stvari drugih država obarajući vlade, svrgavajući legalno izabrane predsjednike, to sada mogu i korporacije. Jedan od najvećih rezultata neoliberalnog sistema jeste izbor Donalda Trumpa za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, koji nije stran procesima neoliberalnog tržišta.

Američka spoljna politika pokušava balansirati svoje interese ističući svoju moć. Istovremeno pokušava prenijeti svoj model upravljanja i življenja na ostatak svijeta ističući njihove vrijedosti kao univerzalne vrijednosti cijeloga čovječanstva. Navodni cilj je odbrana od potlačenosti ljudskog roda od strane tiranije, autokratije i totalitarizma u cilju afirmacije ljudskih prava, slobode i demokratije. S tim u vezi su univerzalizam i američki eksepcionalizam usko povezane pojave. Pored demokratije, Amerikanci su se često pozivali na modernizaciju. To jest, širenje demokratije po američkom principu te unapređivanje i osavremenjavanje država trećeg svijeta. Ovo se naročito odnosi na države u tranziciji, one države koje spadaju u okvire američkih interesa jer se nalaze na važnoj geopolitičkoj poziciji koje su ključne za američke strategije. Univerzalnost je time povezana sa ambicijama globalnih razmjera. Prema Judith Butler, univerzalnost sama po sebi pripada domenu otvorene borbe za postizanje hegemonije.¹³⁰ U smislu da ako se drugi ne mogu silom pokoriti onda se mogu vremenom oblikovati po ugledu na onu silu koja predstavlja sjaj i raskoš svojih ideala, principa i svoga načina života. Koriste svoju meku moć i moć privlačnosti. Prema Etienneu Balibar, univerzalizam je lažna kategorija koja je u svojoj srži hegemonistička i imperijalistička.¹³¹ Balibar je uspješno opisao američku spoljnu politiku u jednoj rečenici. Univerzalistička i eksepcionalistička retorika u svojoj osnovi imaju zajedničku tačku a to je moć. Retorika koja promovise univerzalne ideale: zaštitu ljudskih prava, opšteg dobra čovječanstva, ističući ulogu spasioca ljudskoga roda u svojoj pozadini krije žudnju za moći. Sila koja ističe takvu ideologiju, istovremeno potajno krije svoju borbu za ispunjenjem svojih interesa, takva jedna sila često tvrdi da je ono što je dobra za nju dobro za cijelo čovječanstvo. Holsti naziva eksepcionalizam sindromom te izdvaja pet osnovnih karakteristika izuzetnosti:

1. Odgovornost, obaveza i misija oslobođenja drugih koji su eksploatisani, dok se nacionalni prioriteti naizgled potčinjavaju većem univerzalnom dobru. Dotična izuzetna politika je mesijanistička jer žele osloboditi potlačene.

¹²⁹ Thomas Paine, ed. Ian Shapiro and Jane E. Calvert, *Selected Writings of Thomas Paine*, Yale University Press, New Haven and London, 2014, str. 79.

¹³⁰ Judith Butler, Ernesto Laclau and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left*, Verso, London and New York, 2000, str. 38.

¹³¹ Etienne Balibar, *Politics and the Other Scene*, Verso, London and New York, 2002, str. 1.

2. Izuzetna država, zbog svojih izuzetnih odgovornosti, bi trebalo da bude oslobođena svih ograničenja, pravila i normi koje upravljaju odnosima između običnih država, dakle trebalo bi da imaju potpunu slobodu kako bi ispunili svoje obaveze.
3. Izuzetne države tumače svijet oko sebe u Hobsonovom smislu, prijetnje predstavljaju kao univerzalne.
4. Izuzetne vlade izmišljaju neprijatelje, preuveličavaju i najmanje prijetnje, jer su im neprijatelji zapravo potrebni.
5. Izuzetne države sebe predstavljaju kao nevine žrtve, oni nisu izvor međunarodnih nesigurnosti, oni su meta. Oni su ti koji odgovaraju neprijateljskom svijetu. Ovakva država je izuzetna jer je moralno čista i zbog toga što je ona zapravo objekat tuđe mržnje.

132

Sjedinje Američke države koje propagiraju izuzetnu ideologiju, ispunjavaju sve navedene karakteristike jedne izuzetne države koja i najmanje prijetnje čini univerzalnim. Ona svoje interese čini univerzalnim, dok su sa druge strane oni koji reaguju u svijetu koji je anarhičan. Oni su zapravo ti koji dotičnom svijetu donose pravila koja svijet čine manje neprijateljskim. Međutim, s druge strane se upliću i u najmanje nesuglasice kako bi pretvorili one koje se protive njihovoj ideologiji ili spoljno-političkim ciljevima neprijateljima. Njima su potrebni neprijatelji daleko od njih samih, kako bi oni i dalje ostali sigurni. Izuzetna sila vrši ekspanziju demokratije tamo gdje ona ne postoji zbog toga što smatraju da je mir jedino moguć između samih demokratija. Iz tog razloga se demokratija treba da širi, a sve demokratije koje postoje se ugledaju na SAD, ako ne u političkom smislu, onda u kulturološkom zbog masovnog izvoza američke kulture pomoću filmova, muzike i američki proizvoda. U globalizovanom i međuzavisnom svijetu sve više počinjemo da ličimo jedni na druge. Amerikanci se vode idejom da će svi ostali postati kao oni, time smanjuju mogućnost otpora i obezbjeđuju svoj način života i teroriju na kojoj su nastanjeni. Mnogi Amerikanci smatraju da svi potajno žele da zapravo budu Amerikanci, te da bi se svi u svijetu trebalo da prilagode američkom sistemu.

Mit američkog eksepcionalizma i univerzalizma

Američki mit se odnosi na mišljenje da se opšta sloboda može postići kroz otvoreno tržište, i kroz demokratiju koja bi se trebalo širiti, jer jedino demokratije mogu mirno koegzistirati. Kroz ekonomiju i modernizaciju se mogu stvoriti uslovi za univerzalno unapređenje društva u cjelini, jer se time otvaraju mogućnosti. Koristeći meku moć kao osnovu za širenje svoje eksepcionalističke i univerzalističke ideologije, uspjeli su u svojim namjerama. Međutim, kao što je nekada Francuska bila u svome zlatom dobu, nisu se razlikovali od ostalih sila koje su tvrdile da su superiorni i izuzetni u odnosu na ostatak svijeta, tako ni Sjedinjene Američke Države nisu strane kršenju vlastitih moralnih propisa i normi, radi postizanja vlastitih ciljeva. Često su bivali kontradiktorni, kršeći ljudska prava, uplićući se u unutrašnje stvari drugih država, pri tom smatrajući to njihovim pravom kao *vođa slobodnog svijeta*, iako je tako nešto zabranjeno međunarodnim pravom. Sjedinjene Američke Države često sarađuju sa autokratiskim državama zbog vlastitih interesa, zanemarivajući odanost slobodi i načelima

¹³² Kalevi Holsti, A Pioneer in International relations Theory, Foreign Policy Analysis, History of International Order and Security Studies, Springer, 2016, str. 124.

ljudskih prava. Sjedinjene Američke Države su se 2018. godine što se tiče ljudskih prava, donošenjem i implementacijom zakona koji podrivaju ljudska prava se unazadile. Prema izvještaju međunarodne nevladine organizacije *Human Rights Watch*, Sjedinjene Američke Države pod vođstvom predsjednika Donalda Trumpa su nastavile vojnu podršku nasilnim vladama, u martu 2018. godine Donald Trump je izabrao Ginu Haspel za novu direktoricu Centralne obavještajne agencije (CIA), koja je 2002. godine bila direktorica tajnog zatvora na Tajlandu gdje su zatvorenici bili izloženi mučenju, koja je takođe učestvovala u uništenju video dokaza o kršenju dotičnih ljudskih prava, SAD su razmatrale premještanje zatvorenika iz Sirije u Gvantanamo, gdje se nalaze zatvorenici od kojih je nekoliko koji su zadržavani već dvanaest godina bez formalnog suđenja, u Jemenu su takođe 2017. godina zadržavali, ispitivali i mučili osumnjičene u tajnim zatvorima.¹³³ Karakteristike izuzetnosti koje je Holsti naveo su potvrđene kontradiktornim djelovanjem Sjedinjenih Američkih Država koje za sebe smatraju da su moralno superiorne i čiste u odnosu na ostatak svijeta. Promovišu zaštitu ljudskih prava, međutim kada su oni u pitanju, kada su oni ti koji se ponašaju kao tiranin mučeći ljude i kršeći njihova ljudska prava, dakle, tada smatraju svoje postupke opravdanim jer izvršavaju moralno-upitno djelo za dobrobit cijeloga čovječanstva. Mučenjem jednih se štite drugi, u tim radnjama izuzetnost je manjkava, jer su često kroz istoriju velike sile zaobilazila odgovarajuće norme, pa čak i svoje moralne principe radi ispunjenje vlastitih ciljeva. Prema Trifkoviću, Sjedinjene Američke Države, sebe zapravo smatraju vođama međunarodne zajednice- prihvataju politiku sile koja je prekrivena diskursom odbrane demokratije, ljudskih prava i partnerstva, dotična načela su utemeljena na univerzalnim vrijednostima, primoravaju druge na svoje moralne principe i na principe njenih sljedbenika koji se predstavljaju kao međunarodna zajednica, koja je prije svega izmišljena kako bi se međusobno podržali i održali vlasitu moć.¹³⁴ U Hobsovom anarhičnom viđenju svijeta u kojem svi ratuju protiv svih, američka demokratija je proizvod njihovog iskustva na vlasitom kontinentu nakon Američke revolucije, iskustva koja utiču i na današnju američki sponjnu politiku. Ideje američkog eksepcionalizma su se periodično pojavljivale, svaki put sa još većim patriotskim žarom, u 20. vijeku se pojavila nakon pobjede u svjetskim ratovima, ponovo se pojavila nakon neuspjeha komunističke ideologije time je dobila svoju afirmaciju kolapsom Sovjetskog saveza, međutim nakon terorističkog napada u septembru 2001. godine dobila je jednu novu ideološku dimenziju koja se može porediti sa ideološkom revolucijom tokom Francuske revolucije. Nakon terorističkog napada 11 septembra 2001. godine, amerikanci su shvatili da više nisu sigurni na vlasitom kontinentu, svijet je posato odjednom mali, veliki okeani nisu prepreka destruktivnim namjerama drugih, sada su oni postali realna meta koja je podložna novom napadu u bilo kom momentu. Tadašnji predsjednik George Bush mlađi proglašava rat protiv terorizma. Rat zasnovan na ideološkim premisama, rat protiv apstraknog neprijatelja. Kao što je nekada Francuska revolucija bila vođena apstraknim idejama univerzalnosti na osnovu kojih je sama revolucija doživjela katastrofalni poraz, tako će doba *pax americane* biti testirana. Prenapregnutost američkih ciljeva, neusklađenost sa realnim prijetnjama i sredstvima kojima će se služiti će imati za posljedicu nicanja novih centara moći. Kontradiktornost američkih propovijedi i američkih realnih postupaka će postepeno stvoriti uslove za novi svjetski poredak. Često su kroz istoriju sarađivali sa autokratskim i nedemokratskim državama kada je god to njima odgovaralo, u cilju ispunjenja

¹³³ United States Events of 2018, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/united-states>, pregledano 29.05.2019.

¹³⁴ Srđa Trifković, *Kontinuitet hladnog rata: Međunarodni odnosi početkom XXI veka*, Geopolika, Beograd, 2017, str. 37.

vlasitih interesa i nacionalne bezbjednosti svoje države, dok se istovremeno zalažu za slobodu i ljudska prava svih. Kontradiktornost američkih postupaka se ogleda u najevećem događaju 20. i 21. vijeka, Donald Ramsfeld, američki ministar odbrane tokom invazije u Iraku 2003. godine je zapravo takođe bio osoba koja se sastala sa Saddamom Husseinom u Bagdadu kako bi ga lično obavijestio da će ih Sjedinjene Američke Države podržati u Iračkom ratu protiv Irana. Amerikanci su se takođe udružili sa Talibanima, kao i sa najtraženijom osobom na svijetu nakon terorističkog napada u Americi, Osamom bin Ladenom protiv Sovjetskog Saveza u Afganistanu, tokom sovjetske invazije.¹³⁵ Uprkos demokratske i republikanističke ideologije američka politika je često bila usmjerena jačanju nedemokratskih država. Bushov ideološki rat protiv terorizma služi kao opravdanje za tiraniju, za kršenje osnovnih ljudskih prava i za rat bez pokrića u ime plemenitih ideala. Paralela se može napraviti između njegove ideološke borbe i ideološke borbe tokom Francuske revolucije. Francuzi su se plašili kontrarevolucionara dok se Amerikanci plaše onih koji čine zlodjela, međutim obe ideologiju su proizvele neželjeni kontraefekat. Bushov ideološki rat je zapravo izbrisao linije između politike i religije nazivajući rat protiv terorizma krstaškim ratom, za kojeg ne zna koliko će trajati (*a crusade*).¹³⁶ Međutim, dematovali su da je rat protiv terorizma zapravo rat protiv Islama. Samom činjenicom da je Bush nazvao Rat protiv terorizma krstaškim ratom predstavio je dva pola. S jedne strane je njegova strana, strana dobra, dok je s druge strane njihov neprijatelj terorizam, odnosno Islam, te je u svojoj srži ideološki konflikt koji traje i danas. Dakle, američka retorika nakon terorističkog napada se zapravo koristila religijskim konotacijama slično teroristima, koji su zapravo predstavljali borbu dobra protiv zla. Sjedinjene Američke Države su prijetnje, koliko god one male ili velike bile, učinile univerzalnim i time djeluju globalno, bez toga da su ih jasno definisali tako raspoređena moć sadrži manu prenapregnutosti. Prema strateškoj doktrini (Strategija nacionalne bezbjednosti) iz 2002. godine, Bushova administracija ističe važnost preventivnih mjera, drugim riječima preventivnog rata, radi suzbijanja terorizma i onih koji pomoću otpadničkih država pridobijaju oružje masovnog uništenja.¹³⁷ Dotično su koristili kao opravdanje i legitimitet za invaziju Iraka, bez konkretnih dokaza. Invazija Iraka i njeno okončanje, bez bilo kakvih dokaza o postojanju nuklearnog naoružanja predstavljaju početak gubitka legitimiteta. Američke međunarodne intervencijame predstavljaju krajnje apstraktne utopijske ciljeve jer su tvrdili da će moći održati svoju vojnu moć na nivou da spriječe trke u naoružanju i suparništva među državama. Zapravo su smatrali da invazijom mogu promijeniti Irak, te oblikovati dotičnu državu po sebi. Cilj im je bio stvaranje nove demokratije nadajući se da će to stvoriti domino efekat, te da će ostale države na Bliskom istoku učiniti isto i poći korakom drugih demokratija pod Američkim vođstvom.

U svijetu u kojem se odvija borba svih protiv svih, neophodno je da eksepcionalna država učini sve u svojoj moći kako bi se drugi preoblikovali ili suzbili pomoću preventivnih mjera. Strategija izuzetne države je neophodna da ona prevashodno prva djeluje zbog veće šanse da u što kraćem roku suzbije one za koje smatraju da su zli, odnosno onih koje je Bush nazvao „*evildoers*“ koji

¹³⁵ Godfrey Hodgson, *The Myth of American Exceptionalism*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, str. 124.

¹³⁶ Remarks by the President Upon Arrival, <https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>, pregledano 23.02.2019.

¹³⁷ The National Security Strategy September 2002, V. Prevent Our Enemies from Threatening Us, Our Allies, and Our Friends with Weapons of Mass Destruction, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss5.html>, pregledano 23.02.2019.

je poručio u govoru ispred Bijele kuće da će tek da vide na šta je Amerika sposobna.¹³⁸ Dotično je u skladu sa Holsijevom izjavom da u Hobbsovom svijetu, eksepcionalna država usvaja nove zakone i djeluje preventivno koristeći vojnu moć, ona takođe odbija pregovarati sa onima za koje smatra da su moralno nečisti.¹³⁹ Događa se univerzalizacija prijetnji, u ovakvom paranoičnom sistemu eksepcionalna država djeluje na osnovu minornih dokaza kako bi osigurala svoju bezbjednost i ispunila svoje interese. Pri tom, ona i dalje tvrdi da je moralno superiorna, te da je nevina žrtva okolonsti i djelovanja drugih, preemptivne mjere su samo odgovor na ono što je njima učinjeno. Kao rezultat toga, proizveli su kontraefekat u kojem je umjesto prihvatanje demokratije, ekstremizam ostao kao rezultat rata koji je skoro uništio Američku reputaciju. Tokom rata u Iraku, događale su se pljačke od strane američkih korporacija, Ženevske konvencije su zanemarivane, međunarodno pravo se kršilo, ljudi su zatvarani u Gvantanamu bez suđenja na neodređeno vrijeme, kidnapovanja, mučenja i nesumnjivo kršenje ljudskih prava se dogodilo.¹⁴⁰ Kao eksepcionalna država koja je kroz cijelu istoriju tvrdila da stoji u odbrani osnovnih ljudskih prava, ratom u Iraku su svijetu pokazali na koje tiranske mjere su spremni. Prema karakteristikama koje posjeduju izuzetne države, oni smatraju svoje postupke legitimnim, njihovo djelovanje mora biti takvo kakvo jeste jer je za opšte dobro svih. Njihovo djelovanje i njihovi postupci su radi univerzalnog dobra, jer su svi postupci učinjeni radi odbrane i afirmacije univerzalnih principa slobode i odbrane od tiranije. Dotični principi vode porjeklo još od Američke i Francuske revolucije. Izuzetna država je ta koja predstavlja moralno-uzivšenu zajednicu ljudi te na osnovu toga, brani ostatak svijeta od onih koji čine zlo. U njihovom viđenju svijeta, oni moraju biti izuzeti iz svih međunarodnih normi koji ograničavaju djelovanje drugih država, kako bi bili uspješni u svojim namjerama, bez obzira na sva zlodjela koja su učinjena. Principi univerzalnosti vrijede samo za one koji se žele povinovati željama eksepcionalne države. S druge strane, jedan od razloga za proglašenje rata Iraku- pri tom to predstavlja nešto što je konkretno, fizički postoji u određenoj tački na planeti, na suprot ratu protiv terorizma što je nešto apstraktno jer se terorizam može dogoditi bilo kada bilo gdje, dakle, jeste zbog toga što su smatrali da će se time proizvesti domino efekat, proširenja svoga oblik vladavine prvo na Irak, pa će ostale zemlje na Bliskom istoku slijediti primjer Iraka. Dakle, eksepcionalna država, kao što su Sjedinjene Američke Države, kroz cijelu svoju istoriju pokušava da preoblikuje svijet u svome obliku, Irak nije izuzetak već je samo jedan primjer amerikanizacije svijeta. Upotrijebili su kulturu straha kako bi pridobili naklonost svijeta i legitimitet za svoje postupke u Iraku, bez realnih dokaza. Ljudi su se već plašili drugih teroristički napada, niko nije bio siguran, odjednom je svijet preplavljen strahom. Rat u Iraku je bio dobro osmišljen plan koji je imao za cilj preoblikovanje jedne cijele regije uništenjem tiranije na osnovu legitimiteta koji je zasnovan na univerzalnim principima pravde, jednakost, slobode. Na međunarodnom planu, Amerika je sve više gubila obraz, jer su činjenice bile mnogo gore nego što je iko zamislio. Umjesto da su, kao izuzetna država, slijedili činjenice, oni su izvršili univerzalizaciju prijetnji, preventivno su djelovali bez konkretnog dokaza za postojanje nuklearnog naoružanja. Međutim, sve što je učinjeno je u skladu sa djelovanjem države koja se smatra izuzetnom. Cilj takve države jeste navodna odbrana univerzalnih

¹³⁸ Remarks on Arrival at the White House and an Exchange With Reporters, September 16, 2001, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/WCPD-2001-09-24/html/WCPD-2001-09-24-Pg1322.htm>, pregledano 12. 11. 2018.

¹³⁹ Kalevi Holsti, *A Pioneer in International relations Theory, Foreign Policy Analysis, History of International Order and Security Studies*, Springer, 2016, str. 130.

¹⁴⁰ Godfrey Hodgson, *The Myth of American Exceptionalism*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, str. 126.

principa, oni izmišljaju nove prijetnje koje se treba da unište prije nego što imaju mogućnost djelovanja kako bi se eventualne katastrofe izbjegle. Izuzetna država koristi ideje univerzalnosti za pridobijanje legitimiteta i zelenoga svjetla za djelovanje, zanemarivajući sva pravila za koje se očekuje da će druge države u međunarodnoj zajednici slijediti, međutim oni sami ih zaobilaze smatrajući to neophodnim. Kada bi druga država koja pripada međunarodnoj zajednici, pri tom je međunarodna zajednica, zajednica država koje se ugledaju na supersilu- pod njenim su uticajem i vođstvom, u ovom slučaju to su Sjedinjene Američke Države- dakle slično djelovanje bilo koje druge države, zanemarivanje međunarodnih normi, na čije formiranje su u velikoj mjeri uticale Sjedinjene Američke Države, dotična „pobunjenička“ država bi se suočavala sa posljedicama. U ovoj činjenici leži ključno značenje i objašnjenje šta zapravo znači biti izuzetan, eksepacionalan. Pravila ponašanja, međunarodno pravo, međunarodne konvencije, ne vrijede za eksepacionalnu državu zbog toga što imaju odgovornost prema ostatku svijeta na odbranu slobodu i ljudska prava pri tom zanemarivajući činjenice da ih oni sami krše. Oni se smatraju izuzetnim jer im je odgovornost izuzetna. S druge strane, to je samo paravan za postizanje svojih ciljeva i interesa. Univerzane ideje se koriste kao oruđe za postizanje moći, jer moći nikada nije dovoljno, kako u političkom smislu, tako i u kulturnom i naizad u ekonomskom smislu gdje najveća moć u neoliberalnom sistemu leži. Prema Hodgsonu, još od Woodrowa Wilsona, eksepacionalisti su isticali sudbinu i odgovornost Sjedinjenih Američkih Država da širi svoju moć, uticaj njenih institucija i svoj sistem vrijednosti dok nemaju potpunu kontrolu nad svijetom, a od nedavno smatraju da se i kapitalizam mora širiti uz slobodu, demokratiju i uz vladavinu prava.¹⁴¹ Umjesto da su uspjeli u svojim pokušajima demokratizacije Bliskog istoka, posljedice su bile upravo ono protiv čega su se navodno borili a to je terorizam i dalja radikalizacija na Bliskom istoku. Tako su 2012, godine tokom Obamine administracije artikulirali Vodič za stratešku odbranu u kojoj su iznijeli svoj cilj supresije ili suzbijanja agresije gdje god se ona dogodila u svijetu, prema Trifkoviću, to je zapravo „strategija dominacije kompletnog spektra na temelju ideoloških pretpostavki“.¹⁴² Vodič za stratešku odbranu zajedno sa Responsibility to Protect (R2P) doktrinom čine njihove intervencije neograničenim pod navodnim izgovorom odbrane i očuvanja ljudskih prava u svijetu.

Izborom Donalda Trumpa za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, ljudi su smatrali da će donijeti nešto novo svijetu, do sada neviđeno, međutim, on se ipak nije mogao oduprijeti dubokoj državi. Trump je i tokom predizborne kampanje bio kontraverzna ličnost, patrijotski nastrojen. Koristio je slogan koji nije bio nov jer je zapravo dotični slogan osmislio Ronald Reagan; „Make Amerika great again“, vjerujući u padu američkog uticaja i ugleda u svijetu, nakon svih dešavanja tokom Bushove administracije, negiranja američke izuzetnosti od strane predsjednika Obame, na scenu je stupio Donald Trump koji je obećavao da će izgraditi novi brend, smatrajući Ameriku brendom.¹⁴³ Uprkos predizbornim obećanjima, Trump se nije mogao oduprijeti dubokoj državi u onolikoj mjeri koju zapravo želi. Dotično vidimo po njegovim postupcima kao direktor firme koji se može smatrati autoritativnom osobom, tako se Trump ponaša sa najmoćnijom državom svijeta, kao kompanija ili brend koji se treba obnoviti, često je iznosio svoje mišljenje pa pa demantirao ono što je već rečeno. Uprkos

¹⁴¹ Godfrey Hodgson, *The Myth of American Exceptionalism*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, str. 10.

¹⁴² Srđa Trifković, *Kontinuitet Hladnog rata: Međunarodni odnosi početkom XXI veka*, Geopolitika, Beograd, 2017, str. 35.

¹⁴³ *Wither Pax Americana: Trump Against Exceptionalism*, <http://www.columbia.edu/~saw2156/TrumpAgainstExceptionalism.pdf>, pregledano 06.05.2019.

kontradiktornim radnjama njegovih prethodnika, on jasno podržava totalitarne režime i to često javno. Ono što su Američki predsjednici privatno radili on zapravo to javno čini. Međutim, postavlja se pitanje, zbog čega Sjedinjene Američke Države sarađuju sa totalitarnim državama? Odgovor je jednostavan, radi održavanja primata i moći u svijetu. Dok u Sjedinjenim Američkim Državama ne postoji nijedna strana vojna baza, oni su svoje izgradili po cijelome svijetu i u državama koje čine sve ono što je protivno Deklaraciji nezavistnosti i Povelji o pravima, dakle, sarađuju sa diktaturama, i totalitarnim režimima kako bi sebe odbranili od eventualnog napada i kako bi održali svoju moć ističući svijetu ne samo svoju ekonomsku moć već i vojnu. Prema izvještaju Američkog ministarstva odbrane za 2018. godinu, Američke vojne baze se nalaze u 48 država svijeta, najviše u Njemačkoj njih čak 148, zatim u Japanu 121, i na trećem mjestu se nalazi Južna Koreja sa njih 83.¹⁴⁴ S tim u vezi, često su kroz istoriju sarađivali sa onima koji predstavljaju njima naizgled suprotnost, koji se bore protiv razvoja demokratije u svojoj državi, pri tom im sama Amerika pomaže. Prema tome, Američke vojne baze koje se nalaze u Etiopiji, Čadu, Kuvajtu, Jordanu, Omanu, Kamerunu, i u 45 drugih država pod autoritarnim režimom, imaju vlade koje su potpomognute Amerikancima.¹⁴⁵ Samim postojanjem američkih baza na njihovom tlu im daje legitimitet, iako predstavljaju sve ono protiv čega se Amerika naizgled bori od svoga nastanka kao lider slobodnoga svijeta. Kao lider slobodnoga svijeta koji sarađuje sa vladama koje uskraćuju prava svojim građanima, iako su uvijek tvrdili da njihove vojne baze obezbjeđuju mir i promovišu demokratske principe tamo gdje isti ne postoje. Cilj eksepcionalne države jeste širenje svojih zona uticaja, istovremeno braneći univerzalne moralne principe za pridobijanje legitimiteta za svoje postupke, međutim saradnja sa otvoreno autoritativnim vladama čini njihov legitimitet manjkavim. Sjedinjene Američke Države svoje interese prostiru toliko daleko, kada im je fokus rasprostranjen toliko daleko, onda se resursi takođe troše na sve strane upravo zbog toga što se ponekad i minorne prijetnje čine ogromnim. Kada resursi nisu usklađeni sa ciljevima onda se može dogoditi ono što je dovelo do pada mnogim sile a to je prenapregnutost.

Mnogi danas u 21. vijeku smatraju da se moć preraspoređuje, tako da svijet sve više postaje multipolaran jačanjem drugih država koje mogu da predstavljaju konkurenciju Sjedinjenim Američkim Državama. Prije svega, pobornici multipolarnog svijeta smatraju da je zapravo ovakav svjetski poredak najbolji pošto bi tada u svijetu postojalo više centara moći koji predstavljaju jedni drugima direktnu konkurenciju. S druge strane, u unipolarnom svijetu postoji samo jedna supersila, jedan hegemon na osnovu kojeg su svjetska zbivanja definisana, odnosno na osnovu njegovih interesa, ciljeva i moći koji ja neophodna da se dotični interesi i ciljevi realizuju.¹⁴⁶ Kada bi svijet zaista bio multipolaran, u kojem postoji više od jedne sile sa jednakom moći, onda bi jedni druge mogli suzbijati i time bi cijeli sistem bio mirniji. Dakle, uvijek bi postojala neka druga sila koja može u takvom jednom sistemu da suzbije ili da dovede u red drugu silu koja joj je jednaka. Nasuprot unipolarnom svijetu koji je definisan i oblikovan prema interesima jednog hegemonu. Sjedinjene Američke Države su i dalje na prvom mjesto najmoćnijih država svijeta. Međutim, izborom Donalda Trumpa kao predsjednika koji je

¹⁴⁴ Department of Defense Base Structure Report Fiscal Year 2018 Baseline, <https://www.acq.osd.mil/eie/Downloads/BSI/Base%20Structure%20Report%20FY18.pdf>, pregledano 06.05.2019.

¹⁴⁵ How U.S. Military Bases Back Dictators, Autocrats, And Military Regimes, https://www.huffpost.com/entry/how-us-military-bases-back-dictators-autocrats-and-military-regimes_b_591b229ae4b05dd15f0ba8e6?guccounter=1, pregledano 06.06.2019.

¹⁴⁶ Is a Multipolar World Emerging? <https://geopoliticalfutures.com/multipolar-world-emerging/>, pregledano 06.06.2019.

najnekonvencionalniji predsjednik do sada, koji se pokušava oduprijeti sistemu, duboj državi, zapravo smatrajući da Sjedinjene Države zapravo i nisu izuzetne, ali da bi trebalo da ponovo budu, njegov slogan upravo to i znači „Make America great again.“ Novi trend se pojavio sa Trumpom, trend povlačenja iz ozbiljnih međunarodnih ugovora koji regulišu savremene međunarodne odnose. John Bolton, savjetnik za nacionalnu bezbjednost Sjedinjenih Američkih Država je 2018. godine se javno protivio Međunarodnom krivičnom sudu, u kojem se sudi najgorim međunarodnim zločinima, dakle, izjavio je da Sjedinjene Američke Države i Trumpova administracija odbijaju saradnju sa dotičnim sudom jer bi sud eventualno mogao da istraže sve ilagalne radnje koje su se dogodile u Iraku, prije svega slučajevi koje se odnose na kršenje ljudskih prava i na mučenja koja su zabranjena Ženevskim konvencijama za ljudska prava, te bi isto tako mogli da istraže sve ilegalne radnje koje su se dogodile u Siriji.¹⁴⁷ Dotični potez je u skladu sa Holstijevim opisom eksepcionalne države koja odbija da prihvati međunarodni zakon jer je iznad njega, zbog same odgovornosti koja je sama na sebe preuzela kao *lider slobodnoga svijeta*. Prvi potez Trumpove administracije da smanji financiranje agencija Ujedinjenih nacija jeste povlačenje iz Populacijskog fonda Ujedinjenih nacija iz razloga što smatraju da ova agencija pruža podršku kineskoj vladi da vrši prisilnu sterilizacija te da izvršavaju prisilne abortuse svojih građana, dotične tvrdnje su u Ujedinjenim nacijama demantovali i istakli da su financiranjem ove agencije spasili hiljade života žena i djece u svijetu koja ima za cilj da svako rođeno dijete ima sve mogućnosti kao i svi ostali, te da se uz pomoć ove agencije proža edukacija i informacije o reproduktivnom zdravlju.¹⁴⁸ UNFPA ističe da „promoviše prava svih žena, muškaraca i djece da uživaju u zdravom životu i jednakim mogućnostim“. ¹⁴⁹ Potez povlačenja iz Populacijskog fonda je samo jedan u nizu, iako je Trumpova administracija krenula putem izolacije. Trump je ponovo istekao kako želi da učini Ameriku velikom ponovo, kao slogan za njegovu ponovu kandidaturu za Predsjednika 2020. godine, Amerika ne može povratiti svoj ugled i kredibilitet na međunarodnoj sceni ako ne učestvuje u istoj.¹⁵⁰ Trumpova administracija je takođe lobirala prodaju i podršku Saudijskoj Arabiji, prodajom naoružanja u vrijednosti od 670 miliona dolara, naoružanje koje će se koristiti u Jemenu, država koja je u građanskom ratu od 2014. godine, godinu dana nakon toga Saudijska Arabija, koja graniči sa Jemenom, je počela seriju vazdušnih napada kako bi se pobunjenici koji su zauzeli vladu suzbili, proizvod toga je bilo mnogo civila žrtava kao rezultat greške pri ciljanju meta, međutim, svjesni činjenica i dalje su odlučili za prodaju naoružanja, iako su svjesni činjenice da se dotična država nalazi u humanitarnoj krizi.¹⁵¹ Trump je takođe u Aprilu ove godine, najavio povlačenje iz Međunarodnog ugovora o trgovini naoružanjem, ugovor koji obavezuje države da prate i kontrolišu prodaju naoružanja, te da se spriječe bilo kakve destrukcije i teroristička djela, uprkos tome, smatrajući to njihovim ustavnim pravom. Trump je isekao da neće dozvoliti da im birokrate iz drugih država utiču na suverenitet iako je ovaj

¹⁴⁷ US Takes Aim at the International Criminal Court: Bolton Tirade Prompted by Looming Afghanistan Investigation, <https://www.hrw.org/news/2018/09/11/us-takes-aim-international-criminal-court>, pregledano 03.05.2019.

¹⁴⁸ U.S. withdraws funding for U.N. Population Fund, <https://www.reuters.com/article/us-usa-un-populationfund-idUSKBN17600T>, pregledano, 06.06.2019.

¹⁴⁹ UNFPA - Populacijski fond Ujedinjenih nacija, http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/un-agencies/unfpa.html, pregledano, 03.05.2019.

¹⁵⁰ Trump campaign will stick with 'Make America Great Again' for 2020, Trump campaign will stick with 'Make America Great Again' for 2020, pregledano, 06.06.2019.

¹⁵¹ State Dept. Approves \$670 Million Arms Deal With Saudi Arabia, <https://www.nytimes.com/2018/03/22/us/politics/us-arms-sales-saudi-arabia-.html>, pregledano 21.02.2019.

međunarodni sporazum ratifikovala 101 država svijeta.¹⁵² U Junu 2018. godine, Sjedinjene Američke Države pod Trumpovom administracijom su se takođe povukle iz Savjeta za ljudska prava Ujedinjenih nacija iz razloga što smatraju da Savjet nije fer prema Izraelu, te zbog toga što smatraju da države koje narušavaju ljudska prava često bivaju glasane u Savjet.¹⁵³ Ponovo se vidi jasna borba u američkoj spoljnoj politici između internacionalizma i povlačenja i zatvaranja. U Trumpovom anti-globalnom pohodu, povlačenje iz mnogih ključnih ugovora i organizacija bi moglo da ostavi prazan prostor za neku drugu silu da zauzme. Sjedinjene Američke Države iako najveća sila današnjice bi mogla da dijeli svoje mjesto sa drugim državama koje se razvijaju koje bi mogle da njoj postanu ravne u multipolarnom svijetu. Povlačenjem i zatvaranjem SAD pruža mogućnost drugima da se uzdignu pa čak i da pretenduju na njihovo mjesto.

Narušeni ugled na svjetskoj sceni, izmišljanjem i preuveličavanjem prijetnji, preventivno djelovanje bez konkretnih dokaza, kao i najnoviji Trumpov trend povlačenja iz međunarodnih organizacija i ugovora koji su održavali sistem ovakvim kakav jeste, dotični potezi mogu učiniti sistem klimavijim, moglo bi doći do borbe za prevlast. Amerika iako i dalje broj jedan u svijetu, zbog dotičnih poteza pruža priliku drugima da se dovoljno razviju dok ona zapravo gubi na snazi. Trumpovi potezi su uzdrmali međunarodnu scenu, i američki međunarodno-politički establišment, samovoljno iratičnim potezima svoga legalno izabranog predsjednika urušavaju sve ono što su postigli nakon Hladnoga rata. Svjedoci smo opadanja američke moći, da li će se ovaj trend opadanja nastaviti saznaćemo u narednim godinama. Međutim, izvjesno je da se struje u međunarodnim odnosima mijenjaju, sa pojavom novih pretendena koji su i dalje slabiji od samih Sjedinjenih Američkih Država ali kojima se otvara prostor za dalji razvoj. Prema profesoru Johnu Ikenberryu sa Princetona, mnoge velike sile su se pojavljivale ali i nestajale, međutim, često su nestajale zbog ubistva, ne kao rezultat samoubistva.¹⁵⁴

Ideje kao univerzalizam i američka izuzetnost su na klimavom tlu u savremenim međunarodnim odnosima, u svijetu pod uticajem predsjednika Donalda Trumpa koji tumači svijet iz ugla pobjednika i gubitnika, u crno-bijelim bojama. Događa se borba između Trumpa i establišmenta, međutim ipak uspijeva u svojim namerama, smjenama ključnih ljudi iz njegovo kabineta koji se protive njegovim idejama. U Trumpovim očima, svi američki uspjesi su zanemarivani, a gubici isticani, u njegovim očima univerzalizam ne postoji u svijetu dobitnika i gubitnika, po tome se najviše razlikuje od ostalih predsjednika. Sami liberalni sistem koji su oni izgradili je uzdrman izborom Donalda Trumpa za predsjednika, a tradicionalne ideje o slobodi i jednakost svih su zanemarene. Ono što je davalo legitimitet i moć Sjedinjenim Američkim Državama jesu njihove ideje o međunarodnim organizacijama koje su bile ključne nakon svjetskih ratova, počevši od Lige naroda i kasnije, nakon Drugog svjetskog rata, Ujedinjenih nacija. Dakle, međunarodno organizovanje, bilo da je riječ o dotičnim međunarodnom organizacijama ili drugim međunarodnim ugovorima su bili ključni u održavanju svjetskog poretka ali i mira u svijetu. Liga naroda je stvorena kako bi se izbjegle

¹⁵² Donald Trump to withdraw US from Arms Trade Treaty, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48076262>, pregledano, 06.06.2019.

¹⁵³ President Donald J. Trump is Standing Up for Human Rights at the U.N., <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-standing-human-rights-u-n/>, pregledano, 03.02.2019.

¹⁵⁴ The Plot Against American Foreign Policy: Can the Liberal Order Survive? <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2017-04-17/plot-against-american-foreign-policy>, pregledano 12.06.2019.

sve katastrofe koje su zadesile svijet nakon Prvog svjetskog rata, kada Liga naroda nije uspjela u svojim zamislima onda su na sebe teret održavanje mire preuzele Ujedinjene nacije. Trumpovo povlačenje iz organizacija Ujedinjenih nacija i zanemarivanje svega onoga što je u početku činilo ideje univerzalnosti, načela slobode i jednakosti za sve koje su propagirane od strane SADA privlačnim ostatku svijeta, su pojavom Trumpa potpuno zanemarene, on sada u većem stepenu, očiglednije i prije svega javno stavlja Američke interese na prvom mjestu. Univerzalizam, američka sudbina i misija više nisu ono što Trumpova administracija propovjeda. Amerika na prvom mjestu, je ono što on želi, bez obzira s kim sklapali nova savezništva, bez obzira da li su to autoritarne države ili ne. Poslije ratni svjetski poredak, zasnovan na demokratiji i otvorenom tržištu kao sredstva za širenje američkog uticaja, je zapravo sada zanemarivano, Trump ne vidi svijet kao što ga je nekada Wilson vidio, zasnovan na kooperacija jednakih i slobodnih partnera, partnerstva u anarhičnom i tmurnom Trumpovom svijetu ne postoje, postoji dobitak i postoji gubitak, svijet je postao crno bijel. Poslijeratna mreža kooperacije između država kroz međunarodne organizacije je davalo Sjedinjenim Američkim Državama više prostora za djelovanje, iz razloga što su ih druge državi, takozvani partneri su imali više razumijevanja za njihove intervencije i postupke na međunarodnoj sceni. Međutim, Trumpov trend povlačenja iz takvih organizacija bi se mogao nastaviti, ako se nastavi, povlačenje bi moglo za posljedicu imati netrpeljivost i nerazumijevanje ostalih država, koje su nekada bili ključni partneri u američkim međunarodnim akcijama, koje su otvoreno podržavale američke postupke jer su smatrani da su učinjeni radi univerzalnog dobra svih, iako su i tada Sjedinjene Američke Države potajno izazivale ali i učestvovala u međunarodnim intervencijama radi vlastitih interesa i radi ispunjenja vlastitih ciljeva, u sadašnjim savremenim međunarodnim odnosim Trump to čini na način koji odbacuju američku meku moć. Američki sistem koji je zasnovan na demokratiji i na idejama univerzalnosti koje su se širile pomoću meke moći, na osnovu koji je sama američka moć održavana i pomoću koje se događala ekspanzija američke ideologije, kulture u takozvanoj drugoj manifestnoj sudbini, se izborom Trumpa za predsjednika u početku sporo pretvarala u tvdru moć zasnovanoj na ucjenama i prijetnjama. Prijetnjama povlačenja iz drugih međunarodnih organizacija kao i prestanak finansiranja međunarodnih organizacija koje su ključne za razvoj. Nakon Hladnog rata globalni liberalni sistem je svima bio primamljiv zbog izvova američkih ideja o slobodi svakoga pojedinca da živi onako kako želi da živi, da se glas pojedinca uvažava u slobodi. Sjedinjene Američke Države su bile garant sistema koji je propagirao univerzalna načela slobode, jednakost, vladavine prava, i odbrane ljudskih prava, šta se dešava kada se Sjedinjene Američke Države izuzmu iz ove jednačine? Otvara se prostor drugima da dijele ili da zauzmu otvoreni prostor. Prihvatanje multilateralizma i saradnja sa ostalim svjestim demokratijama stvara prostor za lakše prihvatanje i podupiranje američkih spoljno-političkih poteza i ciljeva. S druge strane, odbacivanje istih, stvara prostore netolerancije za iste postupke koji se u takvom okruženju čine jednostranim, a to je upravo ono što stoji iza Trumpovog slogana „*Amerika first*“ odnosno *Amerika na prvom mjestu*. Time se zanemaruju i zapostavljaju svi ostali koji učestvuju u procesu pružanja legitimiteta za američku spolju politiku. Prestanak saradnje sa drugima, i povlačenjem iz svijeta koji je zamišljao Wilson, može da utiče na poziciju Sjedinjenih Američkih Država u svijetu. Nekadašnji „svetionik čovječanstva“ ili „svijetli grad na brdu“, koji je otvoren za sve, samo treba tamo da dođu je takođe davalo legitimitet SADu, jer je društvo izgrađeno od svih nacija, kultura i religija svijeta, sada se zatvara zidovima. Multilateralni svijet će biti neizbježan ako druge države poput Njemačke, Japana i Francuske koji i dalje predstavljaju liberalni međunarodni poredak na sebe preuzmu više odgovornosti, oni mogu da osiguraju predvidivu budućnost koju poznajemo jednom kada iratična i nepredvidiva spoljna

politika Trumpove administracije prestane. Kooperacija između država održava anarhični međunarodni sistem mirnim. Međutim, Trumpov trend povlačenja iz međunarodnih organizacija, to uključuje povlačenje i američkih novčanih sredstava koji su namijenjeni programima razvoja, kao i distanciranje od svega što čini američku tradicionalnu saradnju, proizvodi animozitet kako ostalih svjetskih političara prema Trumpu i njegovoj administraciji tako i samih Amerikanaca. Trump se između ostalog povukao i iz UNESCOa (Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu) koji pored zaštite svjetske kulturne i prirodne baštine, misija ove specijalne organizacije Ujedinjenih nacija jeste „doprinos miru i bezbjednosti kroz promovisanje saradnje između naroda putem obrazovanja, nauke i kulture u cilju budućeg univerzalnog poštovanja pravde, vladavine prava, ljudskih prava i temeljnih sloboda koje priznaju narodi svijeta bez obzira na rasu, pol, jezik ili religiju, u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija“.¹⁵⁵ Generalni direktor UNESCOa Irina Bokova je izjavila povodom povlačenja Sjedinjenih Američkih Država iz dotične organizacije, da je univerzalnost ključna za misiju UNESCOa kako bi se ojačao međunarodni mir i bezbjednost uoči mržnje i nasilja, kao i da se odbrani ljudska sloboda i dostojanstvo.¹⁵⁶ Kao razlog za povlačenje navode anti-Izraelsko djelovanje i naklonost prema Palestini, međutim, Busheva administracija se ponovo pridružila UNESCOu uoči objave rata protiv terorizma kako bi pridobio naklonosti i podršku članica za svoju intervenciju u Iraku, Trumpovo odbijanje od saradnje sa tradicionalnim saveznicima pod izgovorom nefer ophođenja prema Izrealu će stvarati jaz između Sjedinjenih Američkih Država i ostalih članica Ujedinjenih nacija. Povlačenjem iz međunarodnog ugovora o nuklearnom naoružanju sa Iranom takođe stvara Bliski istok nesigurnim tlom, to je bio prvi korak u daljoj destabilizaciji toga dijela svijeta u kojem se trenutno dešavaju napadi na takere za naftu, dotične napade SAD pripisuju Iranu dok s druge strane Iran demantuje navedene tvrdnje i bilo kakvu umješanost u ovoj potencijalno opasnoj situaciji, nazivajući je „ratno huškanje.“¹⁵⁷ Da li je u pitanju teorija zavjere, da li će se dogoditi slična situacija koja je dovela do intervencije u Iraku ili Iran zaista stoji iza dotičnih napada, pitanje je vremena kada će istina izaći na vidjelo.

Trumpova administracija odbija tradicionalni pristup međunarodnoj politici i saradnji kroz kooperaciju za dobijanje legitimiteta za njihove postupke kada su u pitanju međunarodne intervencije. Ono što su Wilson, Bush mlađi, i Obama činili, znajući da je međunarodna saradnja ključna za održavanje Sjedinjenih Američkih Država na prvom mjestu, kao najjača sila poslije Hladnoga rata, Trump izvrće, te pokušava preoblikovati, američka meka moć koja im je služila za postizanje hegemonije Trumpova administracija je pretvorila u tvrdu moć, koriste prijetenje putem Twittera i drugih kanala, kada se jednom ono što je decenijama djelovalo prestane praktikovati, onda je neizbježno da će se nešto novo izroditi, u ovom slučaju, trenutna situacija ukazuje da se postepeno svjetski poredak sporo ali sigurno mijenja. Sistem se pretvorio od bipolarnog u unipolarni sistem, sada vidimo naznake razvoja multipolarnog sistema, koji je za neke najsigurniji sistem jer se tim moć različitih sila izjednačava te na kraju nulira, pri tom je najopasniji bipolarni sistem, u kojem se samo dvije sile nadmeću i takmiče za prvo mjesto.

¹⁵⁵ Mandat UNESCO-a, <http://www.unescobih.mcp.gov.ba/mandat/Default.aspx?id=14224>, pregledano 06.14.2019.

¹⁵⁶ U.S. Will Withdraw From Unesco, Citing Its 'Anti-Israel Bias', <https://www.nytimes.com/2017/10/12/us/politics/trump-unesco-withdrawal.html>, pregledano 06.14.2019.

¹⁵⁷ Tankers Are Attacked in Mideast, and U.S. Says Video Shows Iran Was, Involved <https://www.nytimes.com/2019/06/13/world/middleeast/oil-tanker-attack-gulf-oman.html>, pregledano 14.06.2019.

Trump zapravo okreće leđa idejama univerzalnosti u korist vlastitih interesa, njegovi postupci otkada je stupio na vlast ukazuju na sve ono što je suprotno Wilsonovim idejama, Amerika treba da bude broj jedan, bez obzira na sve, pri tom zanemaruje američka uvjerenja o njihovoj moralnost i superiornost u poređenju sa ostatkom svijeta, ističe se mračna strana interesa i samokoristi bez promocije međunarodne saradnje za bolje sutra. Dotičnim postupcima se izjednačavaju sa svim ostalim državama, jer se zanemaruju američki uspjesi koji su prije Trumpa, pogotovo tokom Busheve administracije, veličani. S jedne strane, Bush je upotrebljavao ideje univerzalnosti, razvoj demokratije kao oruđa za pridobijanje legitimiteta, dok sada, s druge strane Trump odbacuju tradicionalni američki pristup pridobijanju legitimiteta za njegove postupke i ponekad beskrupulozno djelovanje. Time pokazuje svijetu da Sjedinjene Američke Države zapravo nisu moralno- superiorne, pokazuje da je američka izuzetnost samo mit i ništa više. Trump odbacuju sve ono što su njegovi prethodnici pokušavali izgraditi, otvoreno svijetu ali i Amerikancima ističe sebični nacionalizam umjesto patriotizma, zatvaranjem granica države koja je bila epitom svih prognanih ljudi koji žele da žive u miru i dostojanstvu, dotična Administracija zanemaruje sve što je američka tradicija izgradila. Međutim, svi njegovi prethodnici su imali svoje interese i ciljeve koje su bile tajne i daleko od očiju javnosti, koristili su fasadu širenja demokratije, ideje univerzalnosti o slobodi i jednakosti kao sredstva za hegemoniju, dok u savremenim međunarodnim odnosima Trump ima iste ciljeve a to je održavanje i razvoj moći Sjedinjenih Američkih Država, međutim, ključna razlika između njih jeste da to isto Trump čini na hladniji i manje „junački“ način što zapravo proizvodi neprijatelje i suparnike umjesto partnere i saveznike. Trumpovi iratični i nepredvidivi potezi čini njihove saveznike opreznim, opreznijim nego prije. Potpuno drugačijim načinom vodi najmoćniju državu svijeta, te upravo zbog toga može da izazove kontraefekat i pad imperije, odnosno može dovesti do kraha *pax americane*.

Zaključak

Ideje univerzalnosti koje su proistekle iz američkih i francuskih ideja o slobodi i jednakosti za koje su se borili tokom revolucija, bile su potpomognute novim idejama prosvetiteljstva prema kojim bi se trebalo okrenuti razumu za objašnjenje svega oko njih. Američka revolucija zajedno sa Francuskom revolucijom su promijenile svijest mnogima. Slijepo vjerovanje u apsolutnu moć monarha i u Božije pravo se smatralo davanjem legitimiteta tiraniji, pomoću razuma bi se trebalo da izgradi novi republikanski sistem koji je zasnovan na pristanku građana a ne na prinudi. U prosvetiteljstvu, monarh više nije Božiji predstavnik na zemlji, njegova riječ se više nije smatrala zakonom, prema prirodnom pravu on je čovjek, kao i svi ostali. Amerikanci koji su se smatrali Englezima, zahtjevali su svoja prava koja su bila sputavana monarhom u Velikoj Britaniji, s druge strane, Francuzi su također zahtjevali ukidanje feudalnih povlastica povlaštenih staleža, zahtjevali su razvoj i poštivanje njihovih građanskih prava i sloboda koji bi trebalo da budu univerzalni u svojoj prirodi. Izučavanje američkih i francuskih ideja univerzalnosti pokazuje koliko se univerzalizam zapravo može razlikovati na osnovu ideologije, koliko se može zloupotrijebiti i koje su granice univerzalizma. Prije svega, njihove ideje su slične jer svi ljudi žele da budu slobodni, da imaju jednake mogućnosti koje nisu predodređene slojem u kojem su rođeni, svi žele pravo pred zakonom i suverenitet,

odnosno da se drugi ne upliću u njihove unutrašnje stvari. Dotične revolucije su pokazale da univerzalizam može biti dvojak, američki univerzalizam je zasnovan na američkim principima po kojima se ne zanemaruju individualna prava pojedinca, dok francuski univerzalizam teži ka nametanju opšteg kolektivismu pri tom zanemarujući bilo koje razlike između ljudi, oni koji nisu dio generalne volje, koji pokazuju naznake individualne volje su opasni po njima, onu su neprijatelji ili kontrarevolucionari, u paranoičnom sistemu i najmanje odstupaje od generalne volje zahtjeva momentalno sklanjanje. Američke ideje o univerzalnosti se svode na oblikovanje svijeta po njima samima jer su u Sjedinjenim Američkim Državama svi jednaki bez obzira da li je u pitanju sluga ili gospodar, njihovi položaji nisu cementirani, imaju slobodu izbora u čemu se ogleda demokratija. Admiral Fred T. Mahan je isticao važnost pomorske moći te je time zasadio sjeme američkog imperijalizma, međutim SAD će tek nakon pobjede nad Španijom postati treća najjača pomorska sila svijeta. Američka pomorska moć će igrati važnu ulogu postizanja hegemonije. Tako je Theodore Roosevelt u 20. vijeku istekao važnost američke pomorske moći kao i važnost američkih vrijednosti i institucija koje će imati dobar uticaj na svijetu, što su nakon pada USSRa i konačnice Hladnoga rata pojedini neokonzervativci nazvali „dobročudnom globalnom hegemonijom.“¹⁵⁸ Oblikovanje svijeta po njima samima se može smatrati njihovom misijom, to je druga *vidljiva* sudbina, prva je bila ekspanzija od istoka ka zapadu kontinenta, dok se druga ogleda u širenju Američkog uticaja globalo, po cijelome svijetu, te stvaranje međunarodne zajednice od onih država koje pristaju i prihvataju njihov uticaj, dotično predstavlja karakteristiku amerikanizacije. Procesi amerikanizacije su se naglo razvili osamedestih godina, iako su i prije toga pogotovo nakon svjetskih ratova otpočeli procesi širenja američkog uticaja svijetu predstavljajući sebe kao vrijednosno utemeljenu zajednicu sa uzvišenim moralnim standardima, međutim uz pomoć novih načina komunikacije i masovnog izvoza američke popularne kulture dovelo do nagle amerikanizacije svijeta devedesetih godina, pogotovo nakon pada SSSRa, nakon kojeg se američka kultura pokazala dominantnoj, sama pobjeda nad komunizmom je davala legitimitet američkoj kulturnoj vladavini, što je dovelo do kulturnog imperijalizma, svi su htjeli da žive poput holivudskih zvijezda. Američki izvozi poput Coca Cole, Mcdonald's, Starbucksa, Hollywooda i drugih predstavljaju sredstva manipulacije kojima dobijaju moć na osnovu pristanka pomoću meke moći i moći privlačnosti koji su zajedno sa otvorenim tržištom otvorili put američke hegemonije u savremenim međunarodnim odnosima.

Univerzalna ili generalna volja građanja je u Francuskoj zapravo bila volja vladajuće elite koji su sebe smatrali glasom naroda. Njihov glas je predstavljao i činio glas naroda, zbog toga su sve partikularnosti izbrisane, rezultat je nemogućnost bilo kakvog individualnog javnog protivljenja. Što je s druge strane bilo vrhunsko oruđe za poslušnosti masa, bilo kakvo protivljenje se kažnjavalo, u pojedinim slučajevima bez suđenja, giljotinom. Amerikanci su za razliku od Francuza smatrali da vlada ne čini glas naroda već da vlada predstavlja narod, kroz legalno izabrane predstavnike, izgradili su sistem koji će se moći opirati bilo kakvoj tiraniji pojedinca. Dakle, francuske ideje i američke ideje o univerzalnosti, iako iste, nisu sprovedene na isti način, Francuzi su doživjeli neuspjeh jer su vođeni apstraktnim ideološkim principima koji su pogodni za stvaranje diktature umjesto demokratije, jer su u borbi za svoja prava i za slobodu zapravo svjesno kršili slobodu i prava, tu leži njihov dupli standard i kontradiktornosti jer se iz takvog jednog sistema ne može stvoriti prava sloboda, sami sistem je ugnjetavajući.

¹⁵⁸ Srđa Trifković, Kontinuitet Hladnog rata: Međunarodni odnosi početkom XXI veka, Geopolitika, Beograd, 2017. str. 28.

Francuska revolucija služi kao primjer ideologije koja je upotrebljena kao oruđe za pridobijanje legitimiteta za tiraniju i teror. Dok, s druge strane američke ideje i dalje opstaju jer su kontinuirane. Amerikanci su navikli na slobodu za koju su se borili i na kraju pobijedili, to ih čini posebnim u svijetu jer zapravo nisu osjetili u svakodnevnom životu pritisak monarha kao što je to bilo u Evropi, pogotovo u Francuskoj gdje je kralj bio Božiji predstavnik na zemlji, Engleska je bila daleko od kolonista koji su se mogli razvijati u autonomiji, Francuzi tu vrstu autonomije nisu poznavali te nisu imali iskustva u takvom sistemu da bi ga mogli kopirati u svojoj državi, već su silom pokušavali izgraditi republiku prije svega bez bilo kakvog iskustva što je bilo pogodno za nekoga da se uzdigne, da zloupotrijebi svoju moć te da terorom dovede državu u red, odnosno u propast. Američke i Francuske ideje univerzalizma su odlični pokazatelji toga da je tanka linija između demokratije i totalitarizma. U jednom sistemu je glas naroda uvažen, dok je u drugom sistemu potisnut. S tim u vezi, Francuska revolucija, se pretvorila u diktaturu jer su silom pokušavali nametnuti kolektivizam kao što će kasnije tokom ruskih revolucija biti učinjeno, kada se ističe volja većine onda se sve različitosti zanemaruju, tada je moguće da se pojavi paranoja, oni koji ne pridonose generalnoj volji svojim pristankom, su zapečaćeni izdajnicima i kontrarevolucionarima koji podrivaju sisem, kazna za takve, kako u Francuskoj revoluciji tokom velikog terora ali i kasnije u Rusiji, je bila smrt. Da bi republikanski sistem opstao, onda se ne smiju zanemarivati pojedinosti, različitosti, niti potrebe individua. Istinska univerzalnost prihvata različitosti, univerzalizam i partikularizam su nedjeljivi. Sloboda, koja bi trebalo da pripada svakom pojedincu po njegovom rođenju prema prirodnom pravu, ogleda se u tome da čine ono što je u normalnim zakonskim okvirima, da misle ono što žele, da imaju pravo izbora. S druge strane, jednakost se odnosi na to da pojedinci imaju mogućnosti da se uzdignu iz položaja u kojem su rođeni, da je sluga jednako vrijedan kao njegov gospodar, te da imaju ista prava i potencijal za napredak u životu. Francuska revolucija se drastično razlikovala od Američke, iako su se borili za iste ciljeve. Jedna je krenula putem diktature dok je druga kontinuirano nastavila svoju misiju, koja je usađena u njima od samih pilgrima, Bog je njima namijenio Novi svijet u kojem će se razvijati i širiti, te će postati toliko moćni da će se i drugi adaptirati njima samima. Kontinuirano su nastavili putem hegemonije. S druge strane, Francuska revolucija je upotrijebila principe univerzalizma kako bi uspostavili državni teror nad svojim građanima na osnovu nametnutnog kolektivizma kako bi terorom uspostavili slobodu i jednakost, služili su se krajnjim granicama univerzalnosti kako bi zapravo održali svoju moć. Univerzalizam se često upotrebljava kao oruđe za pridobijanje i širenje vlasitite moći, te služi ispunjenju ciljeva i interesa onih koji vladaju.

Ideje univerzalizma su često upotrebljene kao oruđe za pridobijanje, moći u igri postizanja hegemonije kao i za dobijanje legitimiteta za intervencije koje su neophodne za izvršenje određenih ciljeva i ispunjenje interesa onih koji vladaju, često su to ciljevi i interesi izuzetne ili posebne države koja je izvan samih normi i pravila koje vrijede za ostale. Izuzetna država često prijetnje koliko god one male bile preuveličava ili čak osmišlja te ih generalizuje, preoblikuje u univerzalnu prijetnju, time istinska univerzalnost koja je prije svega vezana za moralne i plemenite ciljeve biva pretvorena u lažnu kategoriju u borbi za hegemoniju. Univerzalnost i izuzetnost su usko vezani za otvorenu borbu za postizanje hegemonije odnosno za održavanje i širenje moći. Dakle, univerzalizam je politizovan i upotrebljen kao oruđe za dobijanje moći i ispunjenje interesa vladajuće elite. Wilsonova ideja univerzalne vladavine prava kroz međunarodne organizacije koje su ključne za očuvanje mira u svijetu će biti u novije vrijeme upotrebljene za dobijanje legitimiteta za postpuke koji su moralno sumnjivi. Dakle, Wilsonove ideje univerzalnosti kroz međunarodne institucije su učinile prvi korak ga globalizaciji, u

takvom jednom sistemu vlada internacionalizam. George Bush je 2004. godine u svome govoru izjavio da je „Amerika nacija na misiji, a ta misija dolazi od naših osnovinih uvjerenja, mi nemamo želje da dominiramo ni ambiciju za imperijom. Naš cilj je demokratski mir, mir koji je zasnovan na dostojanstvu i na slobodi svakoga čovjeka i svake žene... ipak razumijemo svoj posebni poziv. Ova velika republika će voditi odbranu slobode.“¹⁵⁹ Sve od Američke revolucije, od očeva osnivača koji su uspjeli da odbrane svoju slobodu imali su osjećaj da su posebni ili eksepcionalni sa izuzetnom sudbinom da jednoga dana budu dovoljno jaki da predvode svijet ka boljoj budućnosti, koristeći principe slobode i jednakosti kao glavne motive za sva svoja djela na međunarodnom planu. Niz američkih uspjeha je u njima učvrstio dotični stav, posebno nakon svjetskih ratova osnivanjem Lige naroda pa nakon nje Ujedinjenih nacija, obje međunarodne organizacije su stvorene zbog uticaja predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Woodrowa Wilsona, koji je zamišljao kraj svjetskih ratova pomoću kolektivne bezbjednosti umjesto evropske ravnoteže snaga, dotične međunarodne organizacije su osmišljene kao univerzalne za sve, te će spriječavati dalje ratove. U tom pogledu, tek nakon Hladnoga rata, Sjedinjene Američke Države uspijevaju da izađu pobjednici bipolarnog svijeta predstavljajući sav sjaj svoga društva, ističući najbolje karakteristike koje posjeduju uz pomoć meke moći i medija, te su pomoću moći privlačnosti i otvorenog tržišta koristili univerzalizam kao oruđe za širenje svoje moći i uticaja te su na osnovu toga postali svjetski hegemon. Sjedinjene Američke Države istovremeno ističu svoju moć i dobijaju legitimitet za svoje spoljno-političke intervencije ističući važnosti odbrane univerzalnih ljudskih prava, pravdajući svoje međunarodne intervencije neophodnim za cijelo čovječanstvo, dešava se univerzalizacija prijetnji te se njihove intervencije smatraju neophodnim zbog univerzalnog dobra svih ljudi. Univerzalni principi se odnose na sve ljude, međutim često su zloupotrebjeni i politizovani za postizanje hegemonije, imperijalistički su, te predstavljaju lažnu kategoriju jer se upotrebljavaju kao oruđe za postizanje i održavanje moći. Univerzalizam je često vezan za samu eksepcionalnu državu koja djeluje pod izgovorom da brani ljudska prava i širi demokratiju. Kao rezultat toga, univerzalizam se može smatrati lažnom kategorijom, jer služi za uzdizanje jednih, dok se istovremeno drugi isključuju, naročito u neoliberalnom sistemu, u kojem jedino postoje dobitnici i gubitnici, a demokratija se ogleda u našoj slobodi da kupimo ono što želimo. Eksepcionalne države poput Sjedinjenih Američkih Država čine dvije stvari kada odluče da intervenišu na međunarodnom planu, one istovremeno djeluju pod izgovorom oslobađanja onih koji su potlačeni ali i pokušavaju ih prilagoditi svome sistemu, pod izgovorom da šire demokratiju, ako što je primjer Iraka. To čine jer smatraju da samo demokratske države mogu zaista koegzistirati u miru. Na osnovu toga, smatraju da su njihovi moralno-upitni postupci opravdani jer su učinjeni u odbrani univerzalnog dobra svih. Eksepcionalizam i univerzalizam su na osnovu toga usko povezani. Za državu koja se smatra izuzetnom ili eksepcionalnom ne vrijede norme koje vrijede za obične države, oni se smatraju iznad toga jer su njihove odgovornosti veće. Međutim, polika moći je često prikrevena eksepcionalizmom. Sjedinjene Američke Države djeluju na osnovu svoga iskustva, one su stvorene na osnovu univerzalnih ideja, gdje ljudi iz različitih kultura mogu zajedno da žive u miru i slobodu, u državi u kojoj imaju svi jednake mogućnosti, smatrajući da su ciljevi svih ljudi slični, a to je da žive u slobodi. Dotično je privlačno ostatku svijeta, te su kao rezultat toga uspjeli postati svjetski hegemon, najjača sila na svijetu. Dotično je i mana politike univerzalizma jer ona nameće svoje stajalište drugima, pored toga nameće svoje tumačenje svijeta drugima, dok su istovremeno drugi suočeni

¹⁵⁹ Text of President Bush's 2004 State of the Union Address, http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/transcripts/bushtext_012004.html?noredirect=on, 08.06.2018.

sa dilemom da li da prihvate i postanu dio međunarodne zajednice pod vođstvom Sjedinjenih Američkih Država, jer ako nisu dio dotične izmišljene hegemonističke zajednice onda su protiv.

Sjedinjene Američke Države su na osnovu univerzalnih ideja i svoga uvjerenja u misiju koju moraju izvršiti kao izuzetna država, uspjeli otvoriti put, svim svojim uspjesima, ka poziciji najjače sile današnjice. Međutim, svjetski poredak se polako mijenja, izdižu su druge države koje prijete američkom položaju, ovaj proces je izbor Donalda Trumpa za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država ubrzao. Sjedinjene Američke Države nisu izgubile svoju moć, već polako gube svoj uticaj kontradiktornim radnjama otvaraju prostor drugima da se uzdignu. Ono što je nekada bilo ključno za razvoj Amerike i za njeno uzdizanje na prvu poziciju u svijetu je sada okrenuto naglavačke. Bush je isticao važnost položaja Sjedinjenih Američkih Država kao država koju je sami bog predodredio da bude lider slobodnoga svijeta. Korsteći ideologiju i univerzalne principe, te predstavljajući terorizam kao univerzalnu prijetnju, on je uspio da pridobije podršku i legitimitet za rat protiv terorizma na osnovu kooperacije i saradnje sa drugim državama, s druge strane su zaobilazili svoje vrhovne moralne principe i kršili ljudska prava smatrajući to neophodnim za svoju bezbjednosti i za bezbjednosti njihovih partnera. S druge strane, Trump odbacuje univerzalizam u njegovim očima Amerika je prva, te da bi se sve trebalo da učini kako bi se njen položaj sačuvao, čak i opovrgavanjem svega onoga što je zapravo dovelo do toga da Amerika bude svjetski hegemon. Dok je Bush isticao važnost saradnje sa drugim državama, koji je na osnovu toga dobijao njihovu naklonosti, Trump se vraća izolacionizmu što zapravo predstavlja potpunu suprotnost Wilsonovom internacionalizmu, te time stvara nepovjerenje drugih svjetski vođa u vrijeme kada druge države jačaju, što bi moglo uticati na sami položaj Sjedinjenih Američkih Država. Povlačenjem iz međunarodnih organizacija i iz međunarodnih ugovora radi svojih interesa je u skladu sa karakteristikama izuzetne države, međutim Trump to čini na osnovu prijetnji, što je u raskoraku sa dosadašnjom američkom tradicijom korištenja meke moći za dobijanje onoga što zapravo žele i time su širili svoj krug uticaja. Kao rezultat toga, svijet se polagano mijenja jer su Sjedinjene Američke Države vođe multilateralizma, njenim povlačenjem se to mijenja. Trump ističe američke neuspjehe, pri tom zanemaruje sve uspjehe koje su imali na svome putu kad jedinoj supersili, svijet je surov u kojem su druge države prijetnje. Istorija se konstantno ponavlja, suparništva i sukobi za moć su i dalje realnost. Iako je Trump u raskoraku sa američkom tradiciom on i dalje naglašava važnost toga da Amerika i dalje bude broj jedan. Dakle, Trump iako odbija kompromise i dalje teži dominaciji. Interesi Sjedinjenih Američkih Država i dalje ostaju isti a to su moć i hegemonija, jedina razlika između Trumpa i njegovih prethodnika jeste način na koji se pridobija moć i legitimitet za učinjene postupke, u turbulentnom je vremenu odlučio da prkosi tradicionalnom načinu vođenja spoljnje politike. Trump se okrenuo ofanzivom realizmu u kojem je glavni motiv za njegove postupke nacionalna bezbjednost američkog naroda u anarhičnom sistemu u kojem su svi protiv svih. S druge strane, trebalo bi da u anarhičnom sistemu postoji nešto što je univerzalno za sve kao zajednička tačka svih koja će služiti kao zajednička tačka za dalju saradnju. Univerzalna ljudska prava bi trebalo da bude ono što je zajedničko svim akterima na međunarodnoj sceni, ovo bi trebalo a bude zajednički standard svih. Iako je Trump u raskoraku sa tradiciom, postoje i drugi elementi koji utiču na pad američke moći kao što je odbacivanje principa meke moći i svojih ideala, okretanje protiv svega onoga što je učinilo Ameriku veliku na prvom mjestu je bilo njihovo uvjerenje da su moralniji od ostalih zemalja, međutim, nakon dešavanja u ratu protiv Iraka, svijet je vidio na kakve su mjere zapravo spremni, te je njihov ugled počeo da se narušava, zapravo su činili sve ono protiv čega su se javno protivili kada su u pitanju drugi opresivni režimi, a to uključuje

kidnepovanja, pljačke od strane američkih korporacija, ilegalna zatvaranje, ispitivanja, mučenja i zanemarivanja Ženevskih konvencija o ljudskim pravima. One informacije koje su prije mogle biti prikrivene, sada su u doba razvijene tehnologije i socijalnih medija je postale jasne, dakle, tehnologija zapravo je drugi element koji utiče na pad američke moći, pomoću socijalnih medija i raznih izvora informacija se zapravo može izvući jasnija slika dešavanja u svijetu. U savremenim međunarodnim odnosima, predsjednik Trump je poznat po prijetnjama koje upućuje i stavove koje iznosi na Twitteru, što je zapravo pokazalo njegovu iratičnost i nepredvidivost. S druge strane, takođe smo svjedoci anti-američke pojave kao rezultat njihove kontradiktornosti, kao samoproглаšeni vođa slobodnoga svijeta i moralno uzvišena država, oni ne bi trebalo da koračaju putem tiranije, država koja je dostigla najvišu i najmoćniju poziciju svijeta na osnovu propagande o zaštiti ljudskih prava i demokratije, ona je zapravo ta koja je kršila ljudska prava i demokratske principe kada je god to njima odgovaralo, jer im je cilj i dalje opstanak na prvoj poziciji i moć. Bez obzira ko bude naredni predsjednik sjednjenih američkih država, težnja za moći neće opasti i dalje će biti njihov primarni cilj. Te će se nastaviti trend Pokušaja balansiranja svojih interesa ističući svoju moć, dok će istovremeno pokušavati prenijeti svoj model upravljanja i življenja na ostatak svijeta ističući svoje vrijedosti kao univerzalne vrijednosti cijeloga čovječanstva u cilju odbrane od potlačenosti ljudskoga roda od strane tiranije, autokratije i totalitarizma u cilju afirmacije ljudskih prava, slobode i demokratije, međutim, istovremeno, će se smatrati iznad međunarodnih normi te će i u tom pogledu odbijati bilo kakve kompromise koji ne odgovaraju njima samima.

Literatura

Archer, Richard, *As if an Enemy's country: The British Occupation of Boston and the origins of Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 5, 193.

Balibar, Etienne, *Equaliberty: Political Essays*, Duke University Press, United States of America, 2014, str. 39, 40.

Balibar, Etienne, *Politics and the Other Scene*, London and New York, Verso, 2002, str. 1, 148.

Berk, Edmund, *Razmišljanja o Francuskoj revoluciji*, CID, Podgorica, 2001, str. 34, 37.

Blanning, T.C.W, *The French Revolution: Class War or Culture Clash*, Macmillan Press LTD, London, 1998, str. 40.

Bukovansky, Mlada, *Legitimacy and The American and French Revolutions in International Political Culture Power Politics*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2002, str. 171.

Burke, Edmund, *Reflections on the French Revolution*, London J.M. Dent & Sons LTD, London, 1951, str. 46, 121, 164-165.

Butler, Judith, Ernesto Laclau and Slavoj Žižek, *Contingency, Hegemony, universality: contemporary Dialogues on the Left*, Verso, London and New York, 2000, str. 22, 38, 51.

Cox, Michael and Doug Stokes, *US Foreign Policy*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford, 2012, str. 22.

Crick, Bernard, *Democracy: A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2002, str. 10, 208.

de Maistre, Joseph, *Considerations on France*, McGill-Queen's university Press, Montreal and London, 1974, str. 51, 73, 144-145, 150, 161.

Doyle, William, *The French Revolution: A Very Short Introduction*, Oxford University press, Oxford, 2001, str. 4.

Edelstein, Dan, *The Terror of Natural Right Republicanism, The Cult of Nature and the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, str. 37, 171, 391, 456.

Femia, Joseph V., *Against the Masses: Varieties of Anti-Democratic Thought since the French Revolution*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 43.

Furet, Francois, *The French Revolution 1770-1814*, Blackwell Publishers, Oxford and Cambridge, 1996, str. 147.

Herlihy-Mera, Jeffrey, *After American Studies: Rethinking the Legacies of Transnational Exceptionalism*, Routledge, 2018, str. 23.

Herring, George C., *From Colony to Superpower: US Foreign Relations since 1776*, Oxford University Press, New York, 2008, str. 4, 21-23, 24, 35, 107, 598

Hodgson, Godfrey, *The Myth of American Exceptionalism*, Yale University Press, New Haven and London, 2009, str. 10, 13, 124, 126.

Holsti, Kalevi, *A Pioneer in International Relations Theory*, Foreign Policy Analysis, History of International Order and Security Studies, Springer, Germany, 2016, str. 121, 124, 126, 130

Howard, Dick, *The primacy of the Political: A History of Political thought from the Greeks to the French and American Revolutions*, Columbia University Press, New York, 2010, str. 1, 252, 289, 290, 294.

Hunt, Jocelyn, *The French Revolution*, Routledge, London and New York, 2005, str. 52.

Immerman, Richard H., *Empire for Liberty: A History of American Imperialism from Benjamin Franklin to Paul Wolfowitz*, Princeton University Press, Princeton, 2010, str. 158.

J.V. Tarle, *Istorija novog veka*, Naučna KMD Beograd, 2008, str. 32, 40, 47, 50, 52, 66, 67.

Keitner, Chimène I., *The Paradoxes of Nationalism: The French Revolution and Its Meaning for Contemporary Nation Building*, State University of New York Press, New York, 2007, str. 19.

Klaits, Joseph and Michael H. Haltzel, *The Global Ramifications of the French Revolution*, Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University Press, Cambridge and New York, 2002, str. 85.

Lefort, Claude, *Democracy and Political Theory*, Polity Press, Cambridge and Oxford, 1988, str. 64, 70.

Lindberg, Susanna, Mika Ojakangas, Sergei Prozorov, *Europe Beyond Universalism and Particularism*, Palgrave Macmillan, New York, 2014, str. 13.

Mathiez, Albert, *The French Revolution*, Williams and Norgate Limited, London, 1927, str. 6, 12, 13.

Mcpherson, Stephanie Sammartino, *Liberty or Death*, Carolrhoda Books, inc/Minneapolis, 2003, str. 42, 46.

Naj, Džozef, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi culture, Beograd, 2006, str.124.

Nye Jr., Joseph S., *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone*, Oxford University Press, Oxford and New York, 2002, str.1.

Paine, Thomas, *Rights of Man, Common Sense and other Political Writings*, Oxford University Press, Oxford and New York, 1995, str. 35, 53.

Paine, Thomas, ed. Ian Shapiro and Jane E. Calvert, *Selected Writings of Thomas Paine*, Yale University Press, New Haven and London, 2014, str. 79.

Quinn, Adam, *US Foreign Policy in Context: National Ideology from the Founders to the Bush Doctrine*, Routledge, London and New York, 2010, str. 104.

Stegar, Manfred B., *The Rise of the Global Imaginary: Political Ideologies from the French Revolution to the Global War on Terror*, Oxford University Press, Oxford, 2008, str. 2, 108.

Trifković, Srđa, *Kontinuitet Hladnog Rata: Međunarodni odnosi početkom XXI veka*, Geopolitika, Beograd, 2017, str. 17, 20, 28, 35, 37.

Vukadinović, Radovan, *Međunarodni politički odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2004, str. 66.

Vukadinović, Radovan, *Teorije međunaodnih odnosa*, Politička kultura, Zagreb, 2005, str. 15.

Wall, Irwin M., *The United States and the Making of Postwar France 1945-1954*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991. str. 113.

Wallerstein, Immanuel, *European Universalism- The Rhetoric of Power*, The New press, London and New York, 2006, str. xiii.

Republic vs. Democracy: What Is the Difference, <https://www.thoughtco.com/republic-vs-democracy-4169936>, pregledano 03.03. 2019.

www.nytimes.com/1988/07/10/books/the-french-revolution-right-or-wrong.html?pagewanted=all, pregledano 15.08.2017.

The Myth of American Exceptionalism and the Uniqueness of America, https://www.huffpost.com/entry/the-myth-of-american-exce_b_8881132?guccounter=1, pregledano 14.02.2017.

Trump's Transactional Diplomacy: A Primer, <https://politicalviolenceataglace.org/2017/02/08/trumps-transactional-diplomacy-a-primer/>, pregledano 10.07.2019.

Kolonija u Virdžiniji je poznata kao The Virginia Company Colony jer je finansirana od strane Virginia kompanije iz Londona. Pogledati: <http://www.princip.info/2015/09/06/prva-engleska-kolonija-u-americi-dzejmstaun/#>

Alexis de Toqueville, Democracy in America, The Project Gutenberg (Ebook, volume 1), <http://www.gutenberg.org/ebooks/815>, str. 81, 93, pregledano 03.05.2018.

Nathaniel Morton je bio prvi istoričar iz Nove Engleske koji je napisao: "God hath prepared for them a city." Alexis de Tocqueville, Democracy in America, The Project Gutenberg (Ebook, volume 1), <http://www.gutenberg.org/ebooks/815>, str. 84, pregledano 03.05.2018.

<https://www.history.com/topics/colonial-america/thirteen-colonies>, pregledano 02.04.2018.

Kolonije koje su činile Novu Englesku su: Konektikat (Connecticut), Roud Ajland (Rhode Island), Masačusets (Massachusetts), Vermont (Vermont), Nju Hempšir (New Hampshire), i Mejn (Maine), pogledati: <https://www.history.com/topics/colonial-america/thirteen-colonies>, pregledano 05.05.2018.

Sedmogodišnji rat je u Sjedinjenim Američkim Državama poznat kao Francuski i Indijski rat (The French and Indian War). <https://history.state.gov/milestones/1750-1775/french-indian-war>, pregledano 23.08.2018.

Howard Trivers, Universalism in the Thought of the Founding Fathers, <https://www.vqronline.org/essay/universalism-thought-founding-fathers>, pregledano 03.05. 2018.

The Stamp Act, <https://www.historytoday.com/richard-cavendish/stamp-act>, pregledano 02.03.2018.

Siege of Boston, <https://www.history.com/topics/american-revolution/siege-of-boston>, pregledano 25.08.2018.

Deklaracija nezavisnosti,
http://ipt.fpn.bg.ac.rs/Materijal/Deklaracije/Deklaracija_nezavisnosti.pdf, pregledano 11.07.2018.

The Constitution, <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/the-constitution/>, pregledano, 10.09.2018.

From Thomas Jefferson to Joseph Priestley, 19 June 1802,
<https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/01-37-02-0515>, pregledano 10.05.2018.

Washington's Inaugural Address of 1789: A Transcription,
https://www.archives.gov/exhibits/american_originals/inaugtxt.html, pregledano 09.05.2018.

Locke's Political Philosophy, Stanford Encyclopedia of Philosophy,
<https://plato.stanford.edu/entries/locke-political/>, pregledano 10.07.2018.

Declaration of the Rights of Man- 1789, Lillian Goldman Law Library, 2008,
http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp, pregledano 19.07.2017.

The Champ-de-Mars Massacre, <http://www.sandrineberges.com/liberty-in-thy-name/the-champ-de-mars-massacre>, pregledano 07.10.2018.

The French Revolution Right or Wrong, <https://www.nytimes.com/1988/07/10/books/the-french-revolution-right-or-wrong.html>, pregledano 06.10.2018.

Vendée French call for revolution massacre to be termed 'genocide',
<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/3964724/Vende-French-call-for-revolution-massacre-to-be-termed-genocide.html>, pregledano 07.10.2018.

From Tsar to U.S.S.R.: Russia's Chaotic Year of Revolution,
<https://www.nationalgeographic.com/archaeology-and-history/magazine/2017/09-10/russian-revolution-history-lenin/>, pregledano 12.12.2017.

Violence and terror in the Russian Revolution, <https://www.bl.uk/russian-revolution/articles/violence-and-terror-in-the-russian-revolution>, pregledano 24.03.2019.

Stalin's Purges and the Gulag, https://jsis.washington.edu/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/USSR_Stalin_Great_Purge.pdf, pregledano 24.03.2019.

John O'Sullivan, Annexation (1845), United States Magazine and Democratic Review 17, no. 1, July-August 1845. <https://pdcrowds.webs.ull.es/anglo/OSullivanAnnexation.pdf>, pregledano 12.06.2018.

How the Sinking of Lusitania Changed World War I, <https://www.history.com/news/how-the-sinking-of-lusitania-changed-wwi>, pregledano 02.05.2018.

The Zimmermann Telegram, <https://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann>, pregledano 02.05.2018.

Peace without Victory, Woodrow Wilson, 1917,
http://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=3898, Pregledano 18.05.2018.

Transcript of Joint Address to Congress Leading to a Declaration of War Against Germany (1917), Woodrow Wilson,
<https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=61&page=transcript>, Pregledano 19.05.2018.

Četrnaest tačaka predsednika Vudrou Vilsona, 8. januar 1918. godine,
<http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/dipl-tradicija/istorijski-diplomatski-dokumenti/1296--8-1918-?lang=lat>, pregledano 23.05.2018.

The Covenant of the League of Nations, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp, Pregledano 28.06.2018.

For America, it Truly was a Great War, <https://www.nytimes.com/1995/05/07/magazine/for-america-it-truly-was-a-great-war.html>, pregledano 20.05.2018.

Russia Pulls Out of Nuclear Treaty in ‘Symmetrical’ Response to U.S. Move,
<https://www.nytimes.com/2019/02/02/world/europe/russia-inf-treaty.html>, pregledano 02.02.2019.

Russia Pulls Out of Nuclear Treaty in ‘Symmetrical’ Response to U.S. Move,
<https://www.nytimes.com/2019/02/02/world/europe/russia-inf-treaty.html>, pregledano 02.02.2019.

The Myth of American Exceptionalism, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/the-myth-of-american-exceptionalism/>

Comparative Exceptionalism: Universality and Particularity in Foreign Policy Discourses, Nicola Nymalm and Johannes Plagemann, International Studies Review,
<https://academic.oup.com/isr/article/21/1/12/4951785>, pregledano 26.03.2019.

United States Events of 2018, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/united-states>, pregledano 29.05.2019.

Remarks by the President Upon Arrival,
<https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>, pregledano 23.02.2019.

The National Security Strategy September 2002, V. Prevent Our Enemies from Threatening Us, Our Allies, and Our Friends with Weapons of Mass Destruction, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss5.html>, pregledano 23.02.2019.

Remarks on Arrival at the White House and an Exchange With Reporters, September 16, 2001, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/WCPD-2001-09-24/html/WCPD-2001-09-24-Pg1322.htm>, pregledano 12. 11. 2018.

Wither Pax Americana: Trump Against Exceptionalism,
<http://www.columbia.edu/~saw2156/TrumpAgainstExceptionalism.pdf>, pregledano 06.05.2019.

Department of Defense Base Structure Report Fiscal Year 2018 Baseline,
<https://www.acq.osd.mil/eie/Downloads/BSI/Base%20Structure%20Report%20FY18.pdf>,
pregledano 06.05.2019.

How U.S. Military Bases Back Dictators, Autocrats, And Military Regimes,
https://www.huffpost.com/entry/how-us-military-bases-back-dictators-autocrats-and-military-regimes_b_591b229ae4b05dd15f0ba8e6?guccounter=1, pregledano 06.06.2019.

Is a Multipolar World Emerging? <https://geopoliticalfutures.com/multipolar-world-emerging/>,
pregledano 06.06.2019.

US Takes Aim at the International Criminal Court: Bolton Tirade Prompted by Looming
Afghanistan Investigation, <https://www.hrw.org/news/2018/09/11/us-takes-aim-international-criminal-court>, pregledano 03.05.2019.

U.S. withdraws funding for U.N. Population Fund, <https://www.reuters.com/article/us-usa-un-populationfund-idUSKBN17600T>, pregledano, 06.06.2019.

UNFPA - Populacijski fond Ujedinjenih nacija,
http://ba.one.un.org/content/unct/bosnia_and_herzegovina/bs/home/un-agencies/unfpa.html,
pregledano, 03.05.2019.

Trump campaign will stick with 'Make America Great Again' for 2020, Trump campaign will
stick with 'Make America Great Again' for 2020, pregledano, 06.06.2019.

State Dept. Approves \$670 Million Arms Deal With Saudi Arabia,
<https://www.nytimes.com/2018/03/22/us/politics/us-arms-sales-saudi-arabia-.html>,
pregledano 21.02.2019.

Donald Trump to withdraw US from Arms Trade Treaty, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-48076262>, pregledano, 06.06.2019.

President Donald J. Trump is Standing Up for Human Rights at the U.N.,
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-standing-human-rights-u-n/>, pregledano, 03.02.2019.

The Plot Against American Foreign Policy: Can the Liberal Order Survive?
<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2017-04-17/plot-against-american-foreign-policy>, pregledano 12.06.2019.

Mandat UNESCO-a, <http://www.unescobih.mcp.gov.ba/mandat/Default.aspx?id=14224>,
pregledano 06.14.2019.

U.S. Will Withdraw From Unesco, Citing Its 'Anti-Israel Bias',
<https://www.nytimes.com/2017/10/12/us/politics/trump-unesco-withdrawal.html>, pregledano
06.14.2019.

Tankers Are Attacked in Mideast, and U.S. Says Video Shows Iran Was, Involved
<https://www.nytimes.com/2019/06/13/world/middleeast/oil-tanker-attack-gulf-oman.html>,
pregledano 14.06.2019.

Text of President Bush's 2004 State of the Union Address,
http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/transcripts/bushtext_012004.html?noredirect=on, 08.06.2018.

Biografija autora

Maja Mirković je rođena 08.07.1990. godine u Gradišći. Rano spoznaje želju za izučavanjem međunarodnih odnosa, jer predstavljaju fascinantno spoje interdisciplinarnih nauka. Dotičnu želju će ispuniti tek nakon diplomiranja na Filološkom fakultetu u Banja Luci 2013. godine. Na Filološkom fakultetu je studirala Engleski jezik i književnost, te je bila među najboljim studentima. Kao rezultat njene discipline i njenog rada, preko fakulteta se zapošljava kao honorarni prevodilac za Savjet Evrope, neposredno nakon diplomiranja 2013. godine. Međutim, dotično iskustvo je u njoj učvrstilo uvjerenje da je zapravo njena želja da učestvuje u procesima koji su vezani za međunarodne odnose ne samo da posmatra i prevodi. Kao rezultat toga, upisuje se na master studije na Fakultetu političkih nauka u Banja Luci, smjer Međunarodne studije, gdje je stvorila zapažene rezultate. Nakon master studija, želja joj je da nastavi školovanje i da se bavi izučavanjem međunarodnih odnosa.

Univerzitet u Banjaluci

Fakultet političkih nauka

Komisija za ocjenu i odbranu završnog rada na drugom ciklusu

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА	
ПРИМЉЕНО:	16. 12. 2019
	1455/19

NAUČNO-NASTAVNOM VIJEĆU FAKULTETA POLITIČKIH NAUKA

PREDMET: Izvještaj o ocjeni završnog rada kandidatkinje Maje Mirković

Naučno-nastavno vijeće Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci je na sjednici održanoj 21. 03. 2018. godine, odlukom broj 08/3.358-8/18 imenovalo *Komisiju za ocjenu i odbranu završnog rada na drugom ciklusu studijskog programa*, kandidatkinje Maje Mirković, pod naslovom „**Američke i francuske ideje univerzalnosti kao faktori u savremenim međunarodnim odnosima**“ u sastavu:

1. Prof. dr Miloš Šolaja, vanredni profesor; uža naučna oblast međunarodni odnosi i bezbednost; Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjaluci;
2. Prof. dr Srđa Trifković, vanredni profesor; uža naučna oblast međunarodni odnosi i bezbednost; Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjaluci;
3. Mr Željko Budimir, viši asistent, uža naučna oblast međunarodni odnosi i bezbednost; Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjaluci;

Kao mentor imenovan je prof. dr Srđa Trifković.

Nakon što je pregledala i analizirala završni rad kandidatkinje, Komisija podnosi Naučno-nastavnom vijeću Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjaluci sljedeći:

IZVJEŠTAJ

o ocjeni završnog rada na drugom ciklusu studija, pod naslovom „Američke i francuske ideje univerzalnosti kao faktori u savremenim međunarodnim odnosima“

OSNOVNI PODACI O KANDIDATU

Maja Mirković je rođena 08.07.1990. godine u Gradišći. Diplomirala je engleski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Banja Luci 2013. godine. Neposredno potom, preko fakulteta se zapošljava kao honorarni prevodilac za Savjet Evrope. Tri godine kasnije upisuje se na master studije na Fakultetu političkih nauka u Banja Luci, smjer Međunarodne studije.

I - PRIKAZ STRUKTURE RADA

Master rad kandidatkinje na 76 strana pored apstrakta, uvoda i sadržaja, ima šest poglavlja, zaključak i spisak literature. U uvodu kandidatkinja obrazlaže važnost američkih i francuskih ideja univerzalnosti, počevši od njihovog utemeljenja tokom američke a potom i francuske revolucije, na razvoj savremenog sistema međunarodnih odnosa. Cilj njenog istraživanja jeste da se ispita da li i u kojoj meri dotične ideje utiču na međunarodne odnose.

Literatura. Navode se 42 knjige na srpskom i engleskom koje su konsultovane, kao i obiman spisak internet izvora stručne periodike, štampe i drugih medija (prvenstveno američkih).

II - PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja su američke i francuske ideje univerzalnosti koje se prevashodno odnose na izgradnju radikalno novog političkog sistema, u duhu prosvetiteljskih ideja, koji je zamišljen kao otelotvorenje univerzalnih vrlina i istina, ideala koji su sveopšte važeći i primenjivi. Ideje univerzalnosti utemeljene tokom američke a potom – sa još većim mesijanskim žarom -- tokom francuske revolucije zasnivaju se na konceptu neotuđivih prirodnih prava čoveka i iz njih izvedenih ideja sloboda, jednakosti i afirmacije tih prava. Posledice revolucija u Americi i u Francuskoj su dalekosežne jer su se odrazile na druge države, kao glavne subjekte međunarodnih odnosa, na njihovo društveno-političko uređenje, te su bitno doprinele temeljima današnjeg političkog sistema. Univerzalizam kao politička premisa značajan je faktor međunarodnih odnosa jer utiče na položaj država u međunarodnom sistemu, na procese i interakcije međudržavnog karaktera.

Pogotovu je uspeh američkih kolonija u ratu za nezavisnost i puritansko nasleđe u razvoju američke nacije učvrstilo osećaj “izuzetnosti” nacije koja počiva na navodno superiornim moralnim vrednostima i principima, “svetli grad na vrhu brda”, svetionik čovečanstva. Od

početka 21. veka ovaj je koncept našao svoj odraz u strateškim doktrinama SAD koje se zasnivaju na deteritorijalizovanim, izrazito ideološkim premisama, u raskoraku sa tradicionalnim rangiranjem nacionalnih interesa. Ideje američke izuzetnosti tako su prerasle u trajno prisutno opravdanje za očuvanje globalne hegemonije.

Hipotetički okvir rada

Glavna hipoteza: Ideje univerzalnosti su često korištene kao oruđe za širenje hegemonije SAD pružajući privid legitimiteta za vojne intervencije i druge oblike nametanja sopstvene volje pri čemu se predstavljaju kao borba dobra protiv zla.

Pomoćna hipoteza: Revolucije u Americi i u Francuskoj su uticale na sazrevanje ideja o slobodi, jednakosti, suverenosti, nezavisnosti i univerzalnosti na različite načine. Jedna je proizvela teror dok je druga težila svetskoj hegemoniji. Obe revolucije su imale velikog uticaja na savremeni društveno-politički sistem, ali u različitoj formi.

Metodološki okvir rada

Tokom istraživanja i analize podataka koristiće se više naučnih metoda. Istraživanje će imati teorijski karakter, odnosno, izvršiće se prikupljanje podataka i informacija pomoću relevantne stručne literature, domaćih i stranih autora, naučnih časopisa, te raznih publikacija i internet izvora.

Na osnovu induktivno-deduktivne metode predstavljene su odlike revolucija u Americi i u Francuskoj i analiziran je način na koji su uticale na ideje univerzalnosti u međunarodnim odnosima. Korišćen je istorijski metod za prikaz toka događaja, kako bi se utvrdila uzročno-posljedična veza između relevantnih događaja za temu master rada. Korišćen je komparativni metod za utvrđivanje sličnosti i razlika između načina na koji su američke i francuske ideje uticale na međunarodne odnose. Metodom analogije, tj. posredstvom zaključaka drugih autora izvedeni su konkretni zaključci o uticaju američkih i francuskih ideja univerzalnosti u međunarodnim odnosima.

III - REZULTATI I NAUČNI DOPRINOS RADA

Naučna opravdanost ovog rada ogleda se u uspešno uspostavljenoj vezi između ideoloških postulata na kojima počiva politički sistem dve velike zapadne sile i njihove politike koja se predstavlja kao dosledno sprovođenje univerzalnih vrlina i istina. Pogotovu je značajan uvid koji autorka pruža u američki globalni hegemonizam, koji je univerzalizmom pravdan kao sredstvo širenja univerzalnih vrednosti, odbrane ljudskih prava i demokratije.

Doprinos ovog rada prvenstveno se ogleda u bacanju novog svetla na upotrebu i zloupotrebu ideja u savremenim međunarodnim odnosima. Tumačenje uticaja ideja američke izuzetnosti na pravdanje hegemonističkih postupaka SAD na svetskoj sceni predstavlja originalan doprinos jednoj temi koja na srpskom jeziku do sada nije bila obrađena.

IV - ZAKLJUČAK I PREDLOG

Komisija smatra da je kandidatkinja Maja Mirković sprovela istraživanje u skladu s prijavljenom temom, da njen rad sadrži sve neophodne elemente naučnog rada, te da predstavlja samostalan doprinos. Rad u potpunosti zadovoljava potrebnu strukturu i zahtjevane metodološke uzuse.

Obavljena je kontrola postojanja eventualnih plagijata u tekstu, u skladu s članom 3. *Pravilnika o postupku provjere završnih raova studenata na II i III ciklusu studija Univerziteta u Banjoj Luci* čime je dodatno potvrđeno da ovaj rad predstavlja korektno sprovedeno naučno istraživanje.

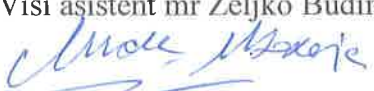
Imajući u vidu izloženo, Komisija

PREDLAŽE

Naučno-nastavnom vijeću Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Banjaluci da Maji Mirković odobri javnu odbranu master rada na temu „**Američke i francuske ideje univerzalnosti kao faktori u savremenim međunarodnim odnosima**“

KOMISIJA:

1. Prof. dr Miloš Šolaja, predsjednik,

2. Viši asistent mr Željko Budimir, član, i

3. Prof. dr Srđa Trifković, mentor.

Banja Luka, 16. decembar 2019. godine.

Број:08.1384//19

Датум: 05. 12. 2019.

На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.2688-4/17 од 28.09.2017. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

Овим се потврђује да је мастер рад кандидаткиње **Маје Мирковић** под називом „Америчке и француске идеје универзалности као фактори у савременим међународним односима“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 05. 12. 2019. године.

Шеф библиотеке

Њина Кујалац

Продекан за научноистраживачки рад

[Signature]

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Маја Мирковић;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 08.07.1990. године, Босанска Градишка, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци, дана 29.08.2013. године;

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: 29.08.2013. године;

Наслов завршног/дипломског рада аутора: „America see through the eyes of whitman, hughs and ginsberg“;

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: Професор енглеског језика и књижевности - 240 ECTS;

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Мастер политикологије – 300 ECTS – Међународни односи;

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци;

Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: „Америчке и француске идеје универзалности као фактори у савременим међународним односима“, датум обране: 26.12.2019. године;

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: Политичке и управне науке (S 170);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Проф. др Милош Шолаја, председник Комисије;
2. Проф. др Срђа Трифковић, члан-ментор;
3. Мр Жељко Будимир, члан;

У Бањој Луци, дана 27.12.2019. године;

В. д. Декан - а

Проф. др Ранка Перић Ромић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

Наслов рада Američke i francuske ideje univerzalnosti u savremenim međunarodnim odnosima

Наслов рада на енглеском језику American and French Ideas of Universality in Contemporary International Relations

- ☒ резултат сопственог истраживачког рада,
- ☒ да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- ☒ да су резултати коректно наведени и
- ☒ да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 30.12.2019.

Потпис кандидата

Maja Mitković

Fakultet političkih nauka

Изјава којом се овлашћује _____ факултет/ Академија умјетности
Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски рад учини јавно доступним

Fakultet političkih nauka

Овлашћујем _____ факултет/ Академију умјетности Универзитета у Бањој
Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом

Američke i Francuske ideje univerzalnosti u savremenim
međunarodnim odnosima

који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату,
погодном за трајно архивирање.

Мој мастер/магистарски рад, похрањен у дигиталној репозиторији Универзитета
у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце
Креативне заједнице (*Creative Commons*), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
- ☒ 3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
6. Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је
на полеђини листа).

У Бањој Луци 30.12.2019.

Потпис кандидата

Maja Mitrović

**Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада**

Име и презиме аутора Maja Mirković

Наслов рада Američke i Francuske ideje universalnosti kao faktori u
savremenim međunarodnim odnosima

Ментор Prof. dr Srđa Trifković

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 30.12.2019.

Потпис кандидата

Maja Mirković